

ОЛЕКСА СТЕФАНОВИЧ - ЗІБРАНІ ІДІОМ

ОЛЕКСА
СТЕФАНОВИЧ
ЗІБРАНІ
ІДІОМ

ОЛЕКСА СТЕФАНОВИЧ

ЗІБРАНІ ТВОРИ

*Проект зі збереження
інтелектуальної спадщини
української еміграції*

Упорядкував
БОГДАН БОЙЧУК

bohuslavskyj@i.ua

Вступна стаття
ІВАНА ФІЗЕРА

Обкладинка
ЛЮБОСЛАВА ГУЦАЛЮКА

Об'єднання Українських Письменників "Слово"

Торонто — Р. Б. — 1975

Видавництво "Євшан-зілля"

Накладом Товариства Волинян

ОЛЕКСА СТЕФАНОВИЧ

OLEKSA STEFANOVYCH

COLLECTED WORKS

Edited by

BOHDAN BOYCHUK

Foreword by

JOHN FIZER

Cover design by

LUBOSLAW HUTSALIUK

Copyright © 1975 by Bohdan Boychuk

Association of Ukrainian Writers "Slovo"

Toronto, A.D. 1975, Canada

Published by "Yevshan Zillia"

Sponsored by Association of Volhynians

Printed by HARMONY PRINTING LTD.

3194 Dundas St. W., Toronto, Ont., Canada, M6P 2A3

СЛОВО ВІД УПОРЯДНИКА

Розподіл матеріялу на окремі збірки, порядок поезій у збірках та всі виправлення — робив Олекса Стефанович. Упорядник підготував другу частину збірки "Фрагменти", включивши туди найновіші поезії та ті вірші, які поет проочив або не вспів вибирати з журналів і газет.

В поезіях пороблено дуже незначні правописні виправлення, бо спосіб вживання мови і окремих слів становить ознакою стилю Олекси Стефановича. Тому в багатьох випадках правопис (як нормальню буває) поступає поетиці.

У примітках подано всі суттєві публіковані редакції окремих віршів, строф чи рядків. В архіві Стефановича є багато чернеткових версій строф і рядків, яких упорядник не брав до уваги в примітках, — бо це радше матеріал для досліду процесу творення віршів.

Підназву "зібрани твори" треба приймати в практично-умовному сенсі. Упорядникові відомо, що в архіві Марини Рудницької є такі вірші: "Як засмалися ви тут", "Ваш мілій лист, хороша панно Лялю", "Музичним знов душі моєї лад", "І нашо я тоді приніс", "Ну як же можна хворувати", "Ще вчора докучними сторінками", "Чи це тому, що скоро віконтесса", "О, тріолете старовинний", "Не передати щебетанню тріолета", "Цим я хочу якнайширше", "Я знаю — солодше медового солоду", "Хоч і має спека претензію", "О так, щось дивно в цій Европі", "Я шлю бажання вам, що виключно хороши", "О так, вона не золота". Всі ці вірші "дуже приватного характеру", як інформувала пані Рудницька, і Стефанович забороняв їх друкувати. Тому наразі обмежимося згадкою про їхнє існування. Є ще декілька таких приватних віршів у різних людей, про які упорядник знає, але вони залишаться приватними. Крім того упорядник вважав за відповідне не включати декілька слабих віршів (як от "Закопанське", що друк. в "Новій Україні", ч. 10, 1923 р. "О. Кобилянській", що друк. в альманасі "О. Кобилянська" (1887—1927), який зладив Лев Когут, та ін.). Згадані вірші не змінили б вартості чи характеру доробку Стефановича, — тому в практичному сенсі книгу цю можна приймати як зібрани твори.

З почуттям глибокого смутку згадує упорядник Івана Лучкова з Торонта, який давав йому неоцініму поміч у роз-

шуках матеріалів і якому передчасна смерть не дозволила опрацювати повної бібліографії Олекси Стефановича. Дякує він теж Українській Вільній Академії Наук у Нью-Йорку за дозвіл користуватися її багатим архівом. Помагали упорядникові Дарія Сіяк з НТШ в Сарселі, Татяна Іванівська з УВАН у Нью-Йорку, Ольга Гудзовська з УВАН у Нью-Йорку, Василь Омельченко з УВАН у Нью-Йорку та Юрій Грівняк у Празі, — шире їм спасибі! Багато безкорисливої праці вложив у мовну коректуру Роман Маланчук, Об'єднання Українських Письменників "Слово" оплатило машинопис віршів Стефановича, завдяки невтомним і любязним заходам Богдана Гошовського книжка ця виходить у світ — всім їм упорядник щиро сердечно дякує.

Для упорядника робота над цим виданням була більше процесом цінних і наповнюючих взаємин, ніж працею. Тому кінчає він її з почуттям, що він більше брав, ніж давав.

ВСТУПНА СТАТТЯ

"Очистьмо ж душі і серця,
Хай наші дні — для Нього канти."
. . . Чужина. Ніч. Стоять атланти
І слухають свого жреця.

О. Стефанович

Всі передмови, вступні статті, аналітичні *exegesis*-и до творчості поета, майже як правило, містять в собі якусь дозу і аргументності і єресі парафрази. Позбавлені цих вад є хібащо суто біографічні віньєтки, що обмежуються тільки до об'єктивного опису поза-літературних фактів життя поета. Моя передмова не є винятком до цього правила. Читаючи поезію Стефановича, я гостро усвідомлював собі її естетичну полісемію, її навмисно "недокінчені місця", її семантичну закритість, що кожночасно піддається новому сприйняттю та розумінню. Я свідомий також, що моя передмова чи мое аналітичне дотворення цих аспектів, у певному сенсі, заморожує її потенціяльність до ще іншої естетичної конкретизації. Але уникнути такої небезпеки можна б хіба через мовчання, яке, в свою чергу, нанесло б поезії Стефановича інший, правдоподібно більш нівелюючий удар, ніж критична реакція на неї, цебто мовчання залишило б її тільки мистецькою можливістю.

І так, будучи свідомим, що мое розуміння цієї поезії у якісь мірі визначується моїм "апаратом", я все таки попробую увійти в її магічне коло незаймано, щоб доторгити в ньому те, що тільки контурне, і розкрити те, що заслонене його незвичним мовним кодом.

В зустрічі з поезією Стефановича, мої перші і, мабуть, найбільше напружені враження приходять від часової і простірної констеляції її предметів. Ця констеляція йде всупереч загально прийнятому поглядові, що лірична творчість — це, буцімто, теперішній час, епічна — минулий, а драматична — майбутній. За таким визначенням предметне нашарування поезії Стефановича мусіло б бути епічним. Так однак не є. Потік поетичної свідомості Стефановича, як би сказав Бергсон, пливе назад, а не вперед, пливе у світ зберігаючої пам'яті. Тут, мабуть, краще б сказати, слідом за феноменологами, що предметний світ Стефановича, без різниці на його жанрову зріз-

ничкованість, навмисно усьогоднений. Його поетична візія виповнена постатями українського минулого, предметами його дитячих років, фавною волинського пейзажу, трагічними моментами української історії. В цьому сенсі, більшість його поезії — це спомин та пам'ять, творчо перетворені в поетичні образи. Предмети актуального сьогодення або повністю відсутні, або зведені до природи, пір року, або до окремих моментів його особистого життя. Не має в нім ні урбаністичних тем, ні філософських роздумів над антонімами людського існування. Хоч більшість свого часу Стефанович прожив у містах (Прага, Бофало), зате поезія його залишилась цнотливо романтичною. Фізично поет жив серед згеометризованого бетону і сталі, але в своїй уяві він снував мініяетюри про синю волинську далечінь, про молоду княгиню осінь, про каскади золотого дощу, про Ярил та Лібедів. Видимо у своїй поетичній візії поет був вільний від насилия емпіричного світу. Тут він був необмеженим владарем ним упорядкованої констеляції предметів і подій. Ця констеляція не требувала від нього ні волонтаристичної трибуности Маланюка, ні “екстатичного геройзму” Ольжича, ні реторичності Липи. Для нього це були зайлі і недоречні мовні атрибути. В його творчості вони зводили б нанівець контемпліативну тональність цієї констеляції. Стефанович був поетом майже елегійного спостерігання. Навіть його “волонтаристична” лірика тяготіє до спокійного рисунка радше ніж до навмисно оркестрованої реторики дидактичного вірша. Навіть тут його уява рисує оказковані картини минулого, що більше дивують ніж посилюють наші волеві імпульси. Наприклад, у вірші “Хрест” переважає “готична” образність, яка нагадує нам билинний світ Муромця, радше ніж загострює нашу увагу до трагічного сьогодення. “Волонтаристична” кінцівка чи пуанта цього вірша не в стані розвіяти нашу зачудованість цим світом.

Предмети актуального сьогодення, як уже згадано, Стефанович бере переважно з природи, з якою він у повній гармонії єднанні. В більшості випадків, предмети ці — це прозопопейні перетворення в живі людські істоти (“під вікном хтось заціловує рябину; осінь — то золота господиня, що влаштовує ідеальний порядок у своїй світлиці; то вдова, що білить свою хату; то злотокоса сестра, що підпліває, як пава”). Ці перетворення передаються цілісним найменуванням радше ніж

видовим чи метонімічним фрагментуванням. В наслідок цього, на перший погляд, вони затримують свою буденну звичність, свою зовнішню конвенційність. Але згодом їхнє вирізнення, їхня неповторність відбувається через поступове введення у вірш їхньої виїмкової атрибутивності. І так, наприклад, літо, яке нормально витворює в нас враження своєрідної часової статичності і яке само по собі не становить нічого незвичного у нашій уяві, у Стефановича поволі зміняється у “полудневе розтоплене золото, що “ні тече, ні колише, ні пливе” і від якого мліє зелена земля, як білозем дівочого лона. У згустці цих неконвергентних лексем, в кінцевому ефекті, це літо набирає виїмково багатофункційного окреслення. Часова статичність робиться абсолютною, почуття драматичної краси максимальним.

Таке перетворення відбувається частково навіть у тих віршах, в яких Стефанович підходить до предметної дійсності з готовою ідеєю, цебто в яких видимо відбувається творча транспозиція поміж його уявою та його дійсністю. Маю на увазі, наприклад, вірші з циклу “Волинських сонетів”, в яких, мабуть, ідеологічно зумовлена ідея про волеву атрофію волинських селян служить для поета концепційним обрамуванням для поетичного образу таких місць як Крем’янець, Велика Глуща, Садки, і т. д. Хоч ці вірші навіють враження гончарівської обломовки, де час “зімкнув свої повіки”, своїми окремими метафорами вони невтіралізують це обрамування, роблять, як би сказав І. А. Річардс, конестетичним. Реторична кінцівка у вірші “Волинь” (“Як увірвать годину цюю млісну, Як закричати в цій важкій тишині, Щоб раптом все прокинулось збісну?”) в наслідок цієї метафоричності стає тільки поетичною еротемою, а не прямим ідеологічним питанням. І так предметний світ Стефановича твориться від загального, цебто поетично нулевого, до атрибутивного окреслення, від конвенції до поезії. Не рідко предметність Стефановича втрачає відмежовуючу себе контурність і зливається в один потік життєвої містерії. Так, напр., у вірші “В росах” предметна зрізничкованість втрачає свою актуальність, тут коні, лошата, дівчата, трава і роса творять одну нерозривну симфонію взаємодоповнення.

З дотепер сказаного випливає, що поезія Стефановича, *mutatis mutandis*, романтично-символічна. Зосереджуючись на предметній дійсності, вона не замикається в її емпіричній видимості, але шукає її онтологічного визначення і сенсу поза

межами її фізичної наявності. Робить це вона, як і романтично-символічна поезія в минулому взагалі, за допомогою строго впорядкованої фонетичної фактури вірша, та, як влучно підкresлив Рубчак, за “підкresленням різких протилежностей... Керуючись тематикою та атмосферою (які в його творчості, мабуть, служать за начала), поет переходить від багатої, майже рослинної гожості теплих звуків до рубаної скалистості наїжачених, трохи аж жорстоких гнізд приголосних” (“Координати”, т. I, ст. 66). Ця впорядкованість і ці переходи, цебто ця звукова дисципліна в поезії Стефановича двофункційна: з одного боку, вона створює ілюзію предметної стабільності, конкретності, а з другого боку, своєю музичною субтельністю викликає у нас почуття трагічного приречення та безсиля. І так, ритмічна структура у цій поезії сповнена слуховим символізмом або силою інтенціонального значення. Для осягнення цієї двофункційності Стефанович свідомо використовує відносно конвенційний поетичний м е л о с. Однак, цей м е л о с ретельно омузичений настирливими повторами пронизливої вокалізації (“Дзвонять серця ваші вічні, || Ваші квітневі, травневі серця, || Квітні, посічені в січні”), контрастною алітерацією (“Здригали Сурож і Посуля, || і в тьмі Тьмуторокань”), довгим/коротким триванням (“На братню брань, на хатній нелад, || На всяку біду, || Гука цей чорний пташій велет, || У чорному саду”), стакатним реєстром предметів (“Зліви і град і вогонь, а не тиха роса”) супоставленням гомонімних дублетів (“рубіни-рябини,” “кітти-кітти”, “сторіками-сторік”), архаїзованою святочністю (недвижен, бездихан, комонь, десница, древа, возлюби), безліччю оригінальних неологізмів у всіх мовних категоріях (чорнокрилявина, ошестоножений, злоступання, орлій, передзвітно), драматичними еліпсами (“Не знаю я його, небого”. “І півень — із темноти!”) і т. д. Всі ці засоби роблять конвенційний м е л о с Стефановича виїмково оригінальним та неповторним.

Є в цьому мелосі елементи більшої та меншої віртуозності та вибагливості. З цього погляду Стефанович поет нерівний. Не можна про нього говорити як про поета, чия творчість прогресувала по всіхдній. Між його ранніми і останніми віршами є і очевидно досконалі і очевидно наївні вірші, а в рідких випадках навіть один і той самий вірш сполучує ці дві протилежності.

Читаючи поезію Стефановича, не можна залишитись байдужим до її образної системи. Система ця, майже цілковито, епіфорична, цебто в словосполученнях семантично перехідна, а не трансгресивна. Сполучуючи слово з словом Стефанович не шукає третьої, радикально нової семантичної можливості, а тільки загострення почуття до семантичного кола першого слова. Іншими словами, в метафорах Стефановича не відбувається те, що хтось назвав “трансмутативним процесом”, чи за висловом видатного американського поета Волеса Стівенса, в них не відбувається символічна метаморфоза. Тут два предмети просвічують один одного свою незвичністю, доповнюють себе, а заразом зберігають свою ідентичність. В наслідок цього, метафори Стефановича прозорі, негайно і безпосередньо доступні. Оксіморонні сполучення (“місяць... тече вогнем, спадає як роса”) в цій системі трапляються рідко. Наприклад, у такому метафоричному окресленні, як “розкинув їй коліна білотінні”, семантичне перетоплення двох образів тільки часткове. Оба компоненти цього окреслення затримують свою чіткість, а в той самий час асоціативно навіюють нашу уяву дивним учудненням образу колін — небуденною легкістю, білістю, та часовою ілюзорністю. Все це робить сонет “Сатир і Німфа” грайливо філігранним.

Є в поезії Стефановича, зокрема у пейзажній ліриці, образи, що стоять в інтимній близькості до народнього образотворення. Наприклад: “сонце моститься на заході спати”, “у річку навіщось багато бурякового квасу вилили”, “вдова осінь побілила свою хату”, “забризкана вишневою росою”, “оселі третіми озвались півнями”, і т. д.

На склоні творчого життя Стефановича ця прозора, майже буколічна образність уступила місце згущеній абстрактності, що сягає в трансцендентальне буття, для якого, як вдало підмітив Рубчак, “двосторонньої речевости образа уже ніяк не вистачає”. Тут наша перцепція позбавлена можливості робити міметичні рівняння. Контакт з цією образністю встановлюється повільно. Звернім, наприклад, увагу на наступний катрен:

I — Ви. I вигукнули три —
“Зволожмо, висмаглім, обвіймо!”
Синь — золоть — прозор Вам, обійми —
I море й сонце і вітри!

Образність цього катрену лежить поза межами між-суб'єктивної мовної свідомості. Ні в контексті цілого вірша, ні сам по собі цей катрен не встановлює в нашій свідомості якийсь суцільний відповідник. З цією наростаючою абстрактністю та фрагментарністю в поезії Стефановича, майже пропорційно послаблювалась її формальна досконалість. Я маю враження, що цей її аспект поволі тратив для поета на своїй актуальності, ставав маргінальною проблемою і творився по інерції, завтоматизовано. Щось інше ніж, як би сказав Поль Валері, "святкова гра з усіма можливостями мови" мобілізувало внутрішню наснагу поета. В цій зростаючі закритій інтропекції знаменне те, що Стефанович продовжував шукати духової наснаги в Шевченка. В 1965 р. у класично скомпонованому сонеті він бачить українського барда як абсолютно ідеальну людину. Він пише вірш про Гоголя, чий "пекельний сміх" на збір "машкар, на рила, на звіринець" і чия "самота і нелюдська вишина", мабуть, нагадували йому його власне положення. З мистецького боку все це уже тільки інертний відблиск його попередньої геніальнosti. А все ж таки, не дивлячись на це пониження формальної досконалості, Стефанович, за його власним визначенням, залишався "поетом вінця і кінця".

■ 23-го грудня 1970 р. в маленькому містечку Бавнд Брук був дивно погідний день. Далеко на небосклоні, де-не-де, блукали білі хмарини, а у виструнчених навколо кладовища тополях дзвеніла тиша, бо "єдино їй дзвеніти біля смерті". В той погідний день хоронили*) Олексу Стефановича, одного із найцікавіших сучасних українських поетів. За труною йшло тільки двоє людей — поет Рубчак та автор цих рядків. Не було тут ні помпезного ритуалу, ні поминальної тризни, ні тих, що в годину смерті інших шукають публічного самоствердження. Перефразовуючи один із його віршів, був тільки Поет, що

"Його смертю налито ущербъ
Його смертю докраю налито,
Заціловано смертю на смерть".

. . . і була Вічність.

І ван Ф і з е р

*) Це був день перенесення тлінних останків поета до Бавнд Бруку.

ПОЕЗІЯ (1923—1926)
(виbrane)

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

Мури якісь, хтось ридає на мурах,
А перед мурами степ...
Де-б це, скажи мені, вірний мій джуро,
Ми опинилися, де-б?

Мрія далека про соняшний виплив —
Пáсмуга світла бліда.
Хто це отрути смертельної випив,
Хто це так рано рида?

Чуєш? Зозулею хоче злетіти,
Хоче у далеч кудись...
Чув те квіління жіноче, що вітер,
З мурів здійнявшишь, доніс?

“Я-б, — каже, — в зелень його перенесла,
В зелень з кривавих калюж!
Дайте мені ви для синяви весла!
О, не даете... Чому ж?..”

Чуєш? Ридає до вітра, до сонця...
Впала на камінь, ячить...
О, який сúмний, заплаканий сон це!
О, яка гíрка це мить!

Прага, 1923.

ІЛЛЯ МУРОМЕЦЬ НА РОЗДОРІЖКІ

Гураганом — кінь під паном —
І раптово став.

“Що ж ти, коню? Тож нема нам
Жадних тут застав!”

Подививсь Ілля. “Не вперше”.
Путь найшла на путь,
Хрест степи собі на перса
Із доріг кладуть.

В ім'я чого себе христять,
В травах загуло,
А “амінь” — в середохрестя
Каменем вросло.

Та не простий камінь ліг це, —
Літери... печать...
Під'їжджає Ілля ближче
Напис прочитать.

Щоб між мудрими значками
Не зблудив Ілля,
Захід ясно йому камінь
Світлом обілляв.

“Це писання — напутти.
Зле тут — навмання.
Вправо — будеш цілий, ситий,
Тільки без коня.

А наліво — кінь, як вдома, —
В травах запашних,
Та чи вдергиться на ньому
З голоду вершник?

Просто — стрінуть пущі-нетрі,
Паці цмоковин.
Хто поїде, тому вмерти,
Не поверне він.

І, як друга осторога, —
В травах, нежива,
Щерить зуби край дороги
Кінська голова.

І замислив чόло лицар:
“Як же мені буть?
У яку ж це закуриться,
Задуднити путь?

Напутив же проводир цей!”
... Тихий, тихий степ.
Лиш чутно, як диха тирса,
Як трава росте.

Прага, 1924.

Там дзвонять на вежах.
 Там дзвони кричать у безмежжя!
 Там червоно-червоно. Червоно без меж! —
 Там попруги пожеж
 Усе небо пережуту!

Там зойки і крики.
 Там плач підійнявся великий!
 Там упала біда. Там упала на села біда!
 Там лютує орда.
 Там наїхали дики!

· · · · ·

За гуннами гунни —
 І лунають чугунні луни.
 Дуднява тупотів: гуди у груди твої.
 (Ой ви, струни мої,
 Не жахайтесь, струни!)

За хмарами — хмари,
 То як ніч, то багряних отари.
 Ще не запала за обрій, ще муром одна,
 А вже друга стіна
 Встає, щоб ударить.

Віквічно в облозі,
 У борні, у тривозі, знемозі.
 Серце криваве в степах десь вітрами рида:
 “Ой біда, ой біда
 Тій чайці-небозі...”

Прага, 1927.

ДОРОШЕНКО

“Занадто панська — Польща. З нею важко.
 Гидке — московське: вірний твій холоп,
 Сміття твоє, підніжок твій Івашко.
 З такими жити — добра нам не було б.

Туди нам треба глянути, за море.
 Хоч і далися турки у знаки,
 Та тільки з ними лад якийсь утворим.
 О, Боже, пронеси часи тяжкі”.

І, може, й блисла би, соколю-вовче,
 Одна усім просторам булава.
 Коли б не поховало Ярополче,
 Коли б не погребла тебе Москва.

Прага, 1924.

Гей там недобрими
Хмарами горне,
Досі не краща там.
Гей там над обрієм
Палаців чорних —
Закладщина.

Гей там недобрими
Хмарами горне,
Круками кряче там.
Гей там над обрієм
Палаці чорні —
Несвячені.

Прага, 1923.

ГЕТСИМАНІЯ

Смертельний піт лице кривавить...
Іде до них, найближчих цих:
“Які ж бо ви!.. Години навіть
Не можете для мук моїх...”

Не доказав, не міг. Заплакав.
Лежать і сплять собі утвох.
Підвіся й знов поклався Яків,
Щось збосну викрикнув Петро...

І знов до Батька свого... Знов
Криваво вмилась його твар...
І знову келіх, повен крові,
Вгина вгорі долоню хмар.

“О, пронеси цей келіх, Отче,
Коли це можна... Пронеси!
... Але не так, як Син Твій хоче, —
Хай буде так, як Ти даси!..”

Ні з місця, — вріс у хмару келіх...
І вже вриваються у сад
Огні некликаних факелів,
Вже розливається їх чад.

Прага, 1926.

СПОМИН

В рожевій куряви дорога,
Рожеві села в далині...
О, як дзвінкó, голоснорого
Ти відкликаєшся мені!

Ще вітряки — як на долоні,
Твої крилаті вітряки,
Та наче п'яні наші коні,—
Борзокопитні такі...

Летіте, голуби ви сизі,
Переганяй верству верства,
Бо я везу отут у кнізі
Дорогоцінного листа!

Дорога рівна така, глáдка...
Мигнули Тесова хатки,
І не зоглядівся, коли Сáдки
Свої розкинули садки.

...І от я сам на ціле поле,
З твоїм листом нарешті сам.
Лише пшениці наоколо
Про щось нашептують житам.

Лише хлібá, хлібá доспілі,
Та місяць сріблом оплива...
І задзвеніли твої милі,
Твої хороши слова.

І заспівали твої строфи...
Той незабутній перший спів!..
Не передати ані трохи,
Як безбережно я радів!

Не передать, яка щаслива,
Яка то гарна була мить, —
Лише хлібá своїм приливом
Могли б про неї прошуміть! —

Лише пшениці ті безкраї,
Лише ті давній жита...
Та місяць міг би ще засяять
Про тебе, хвиле золота!

Далекий вечоре рожевий,
Пшениці місячні, ясні,
Куди запалися ви, де ви,
Чому згадалися мені?

Прага, 1925.

■ ■ ■

Десь високо блакиттю заливається,
Десь високо блакиттю захлинається —
 Кру-кру-кру, кру-кру-кру...
Не кажи: "журавлі, вибираються",
А скажи: "це весéлики з нами прощаються,
 На вирій знялися, як на світлу зорю,
 Срібних криків розсипали гру".
Не кажи: "журавлі вибираються".

Будуть капати журно в твої келіхи
Дні осінні і дні снігостелихи,
 Як назвеш — журавлі.
Коли ж скажеш, назвеш їх — весéлики,
Пропурхнуть тобі осінь й зима, як метелики,
 Дзвенітиме серце у щасті-теплі,
 Буде весело навіть у млі.
Так назви ж, наголуб їх — веселики!

Прага, 1923.

■ ■ ■

Вогонь не гуде. Дим не валить.
Страху нема за стріху.
Не вийшли кричать, бігать, гасить.
Дзвонів не чути. Тихо.

І тільки згори синя вода
Ллє на вогонь без краю.
Та скільки не ллє, десь пропада, —
Навіть слідú немає.

А полум'я йде, — жадних загат, —
Вибралось вже на вежі
Найвищих дерев. Цілий наш сад
В тихій стоїть пожежі.

Прага, 1923.

Ходить Осінь, молодиця смаглолиця,
Мов озера, її очі щиро-сині.
Хоч і любить похилитися-зажуритися,
Золота однак із неї господиня.

Гойно дарів прийняла її господа, —
Не одна ти ними повнишся, коморо!
Все ховати — наймиліша її робота:
Хай у хаті буде вільно та просторо.

Побілила ще й підмазала, як треба,
Для пташок блакитні вікна відчинила:
“Вилітайте, хто не встиг іще, у небо!” —
Хоч і любить їх, затримати — не сила...

Жовті килими розкинула, стелиться —
І ляга м'яка під ноги їй підлога.
Походжає, мов княгиня, по світлиці,
Виходжає аж на обрій, до порога.

Чисто-прибрано, а стіни, як з кришталю,
І в світлиці світло-ясно, як у склянці.
Тиха-тиха молодиця, мов не знає,
Що на світі є пісні-музики-танці.

Прага, 1923.

■ ■ ■
В ганку, наче вибухли із бутлів вина,
Стільки пахощів од яблук розлилось.
Щиро-спілу під вікном рябину
Заціловує до крові хтось.
Холодом і яблуками пахне ганок.
Тихо проситься рябина: “вже досить...”
Та ще пристрасніш припав коханок,
Та його не упросить.

Прага, 1923.

■ ■ ■
Бабине літо літає на вітрі.
Бабине літо...
Що це пахуче таке у повітрі
Розлито?..
Листя — мов злотом обвіяні віття,
Листя, мов золото...
Хмарка там ясна, чи птахи то світять
Одльотом?..

Прага, 1925.

■ ■ ■
І знову десь на обріях помалу
Розгойдує незримі хтось кадила
І сінявою стеле, як бувало...
І знову моя Осінь десь ходила.

І знову десь під банею блакиті,
Як в церкві голубій паникадила,
Берези золотіють своїм віттям...
І знову моя Осінь десь ходила.

І знову десь між листям рябиновим —
Сліди, мов од кривавого кропила...
У синяві — у золоті — у крові,
І знову моя Осінь десь ходила.

Прага, 1925.

■ ■ ■

Вже в крайсвітні безодні обличчям,
Вже очима туди десь, на спад...
Та земля його просить і кличе:
“Оглянись, оглянися назад!”

І оглянулось тихо світило,
І спинилось, — весло не гребе...
“Ну чого ж ти, чого, моя мила?..
Дай іще поцілую тебе”...

І метнулись холодні пламéна,
І в прощанні німовному мить...
Наче риза на землю червлена,
На півнеба — розліви проміть...

Прага, 1925.

■ ■ ■

Вже місяць холодний такий,
Мов цілий — зо срібла і льоду.
Русалки знімають вінки,
Русалки зникають у воду.

А перше — заплюскає їх,
Захліне красу їх дівочу...
З голів заливав їх до ніг,
Любив, цілував їх досочу...

Мінилася, грала луска,
Здавалося, бігала тілом:
Щоночі гатилася ріка
Смарагдом — сафіром — берілом...

Прага, 1925.

Як срібно скрізь! Куди не кинь,
Усе виблискує, іскриться...
Як чисто може засвітиться
Земне в небесну голубінь!

S T E F A N O S . I.

Душа окрилена, окріпла —
“Кому хвалу свою пошлю?!
Не день в саду моїм, а шлюб
Блакиті ясної і срібла.

Прага, 1925.

Ким це намальовано
На вікнах срібний сад?
Ким це заціловано
Лиця у дівчат?

Хто це улаштовує
З криштальної гори
Скобзання санкобее,
Баль для дітворй?

Прага, 1925.

Небеса в воді — в синім неводі...
“Вирій, Вирій он! Он наш рай росте!” —
Захлинулися криком радости
Білі лебеді.

Срібло вибухло всіми трубами —
В третім небі десь луна котиться,
А сади з води встають купами,
День золотиться.

Мов не крила їх, а вітри несуть...
Вирій шумами зустрічати йде —
І пташки кричать і сади гудуть
І вода гуде.

Прага, 1923.

Жабиний хор не дасть собі спокою,
Стави дзвенять, стави дзвенять — гудуть:
Не комищем вони, не осокою, —
Позаростали струнами, мабуть.

А місяць став і світить, як найнявся, —
Тече вогнем, спадає, як роса...
Він через те так важко й підіймався,
Що стільки срібла ніс у небеса.

Вгорі горить, палає світликий,
Внизу гудуть, видзвонюють стави —
І ніч пливе під п'яну музику,
Облита сріблом з ніг до голови.

Прага, 1927.

В РОСАХ

Паслися в лузі коні й лошата.
Пасли їх любі-милі дівчата.
Дівчата в росах — ясні, рожеві...
Так смачно в росах паслόсь коневі,
Так соковито кожен хробустав, —
Трава, мов ліс той, висока-густа...
Розкошували Гливі, Гривасті, —
Про щось іржали Ярині, Васьці,
Про щось іржали Івзі, Івдосі...
Дівчата й коні — у срібноросі.

Прага, 1937.

■ ■ ■
“Мене сонцем налито ущерть,
Мене сонцем докраю налито,
Заціловано сонцем на смерть...
Я лежу, тяжковагеє Літо.

Як упало учора отут,
То не можу підвєстися й досі...
Зaproшаю тебе, золоту,
Викликаю, сестро моя Осінь!

Ти прийди і подінь мене десь, —
Вже у мене по грах, по забавах...
І сестра золотая іде,
Підпливає, хупа́ва, як пава.

Підпливе злотокоса сестра,
Поцілує — і Літо розтає...
Так минає зелена пора,
Золотая пора наступає.

Прага, 1927.

■ ■ ■
Як півень червоний на сідалі,
Моститься сонце на заході спати.
У річку навіщось багато-багато
Бурякового квасу червоного вилили.
На церкві хрести — наче села багаті
З щирого золота вилили,
Щиро червінців одсыпали — видали.
Не чули берези й не відали,
Як їм загорілися шати.
Кублиться сонце червонеє спати
У хмарах на сідалі.

Прага, 1923.

■ ■ ■
Побілила вдова Осінь свою хату,
А сягає її хата аж до неба,
Все прибрала — сісти спочивати б,
Та підвести синім стіни треба.

Розвелá з тugoю синьку густосиню,
Біля стін, десь понад обріями, ходить
І підводить синявою стіни,
Хорошé підмазує — підводить.

Заспівав хтось про осінню синю далеч,
Комусь любо з нею, тужною, кохаться —
Ще синіш підводить Осінь стала,
Ще миліша їй під співи праця.

Прага, 1923.

■ ■ ■
Шуми і шелести, шуми і шелести
Хвилею котять широкою...
Як розгойдалися ясени й берести,
Скільки в каштанах неспóкою!

Клени рокочуть, кипить білокориця;
Буря — на кожному дереві...
Що тільки коїться, що тільки твориться,
Що піднялося у метелеві!..

Сіються — в'ються — рояться метелики,
Сіються жовті з червоними...
Сад золотастої повен метелихи,
Сад захлинається дзвонами...

Прага, 1931.

Хати біліше сорочок дівочих...
Немає кращих мазальниць у них,
Як ці наскрізь прозорі зимні ночі,
Коли і місяць світиться і сніг.

Задурно все — і глина і лязурок...
Так тихо білять, що й не чути їх...
Хати біліше казкових Снігурок,
Коли і місяць світиться і сніг.

Прага, 1925.

З “ВОЛИНСЬКИХ СОНЕТИВ”

I. На Боні

Під жарти й сміх, у лёгкому розгбні
Вже немалий одміряли кусок...
Крутіше схил, затриманіше крок...
Уся гора у соняшному дзвоні...

Все вище ми — і ось уже на Боні
Невтомний наш і радісний гурток...
Який простір! До обрійних хмарок
Лежить окрес, неначе на долоні.

Крем'янець ось, як бачить його птах...
Там — села скрізь, розгублені в полях, —
Як рясно їх садами хтось обмайв!..

А в далині очам зазолотів
Четою глав розсвічений Почаїв,
Повстаючи з-за синяви лісів.

Прага, 1930.

II. Велика-Глуша

Серед лісів — збіговисько хаток...
Від хащавін, що встали, безбережні,
Вони втекли у вишні та черешні,
З лякӯ в тісній стулилися гурток.

Зо всіх сторін — темнозелений мрок...
“Вкраїнці ви?” — “Ми, паночку, тутешні...”
Чи знайдете, державні дні прийдешні,
Цей межі пущ загублений куток?

Як дико тут . . . А що уже зимою,
Коли усе обгорне білий сон,
Коли вовки нічною чередою,

Мабуть, не раз підходять до вікон?
Яке глупé, глибоке заглушня —
Землі Древлян село Велика-Глуша!

Прага, 1930.

III. Волинь

Забула ринь лінивая Горінь, —
От-от зовсім затримаються води...
Десь у лісах спинилися підводи,
По саму вісь втопившись у дрягlinь...

Тече і ні розтопленая синь
На стріхи хат, на ниви і городи...
І сплять Садки, Кургани, Гориньгради,
І спить уся сонливая Волинь.

Здається, й час зімкнув свої повіки, —
Ніколи більш не литимуться ріки,
Вози навік загрузли у багні...

Як увірвати годину цюю млосну,
Як закричати в цій важкій тишині,
Щоб раптом все прокинулося збсну?

Прага, 1930.

Дивний образ таємний,
Що негадано-неждано
Із далека — із незнаня
У кімнату цю принісся
І спинився на стіні,
Я прохаю нелукаво —
Од лукавого, од злого,
Од недоброго усього
Ти присутністю своєю
Цю родину бережи,
А найбільше бережи ти
— Наймолитвеніше прошу —
Тую дівчину хорошу,
У котрої на колінах
Задрімала дві коси.

Прага, 1929.

Л. А.

Коли гай на обрію квітне,
 То здається очам,
Що розкішне царство блакитне
 Розгортается там.
А наблизі його володіння —
 Десь подінеться синь...
Далечінъ тому лише синя,
 Що вона — далечінъ.

Прага, 1928.

■ ■ ■

Не давала ще сонцеві ти
Свого тіла на злотну поталу, —
Тож на луку в полуднє піди
І віддайсь його ярому палу!

У білішій за сніг наготі
На зелену приляж оболоню
І під стріли його золоті
Свое лоно підстав, як долоню...

Хай протне тобі тіло наскрізь
Тими стрілами, тими списами,
Хай, п'янé, виціловує скрізь
І пече і пестить до безтями!

Хай пече, як огонь, гарячé, —
Ти не бійсь його, білая Ледо:
Та вогненна любов протече
В молоко твое злотом і медом...

А як схоче, сп'яніле ущерть,
Залюбить, заголубить до смерти,
То чи ж це не найкращая смерть —
Од голубошів сонця умерти!

Прага, 1931.

■ ■ ■

Зелені, червоні, лілові,
І всіх тих кольбрів,
Що ними весела веселка, —
Всіх радісних барв,
Якими буяє земля...

Не тканями шат
(Нащо перешкоди
Нестримним устам твоїм, сонце!), —
Ти тканим баревним повітрям

Обвіяло їх.
Ти шії і руки
Цілком їм одкрило, —
Про ноги нехай

Промовить злотавість колін...

Ти їх роздягаєш на луках
І в ріках купаєш,
Щоб виводити потім на берег,

На травах зелених ложити
І пестить без меж...
О, любо тобі
Любити їх по купелі в хвилях, —

Із срібних обіймів

У злотні обійми приймати!

Недаром так яро,
Так зарно ти вчора горіло,
Коли простелились тобі
Горілиць — горілонь...

Недаром ішли
Янтарними з луки, —
Недавно сметанні,
Янтарно-медяними йшли...
Напоєні млостю,

Багаті багатою втомою лон,
Утомою цілого тіла, —
Як радо і легко вони
Понесли ту втому додому!
Солодкі і так, —
Облиті твоїми медами,
Ще солодшими стали вони...

•
Зелені, червоні, лілові,
І всіх тих кольорів,
Якими земля забуяла, —
Над ними — твоя
Ярости повна любов.

Прага, 1931.

■ ■ ■

Зупинилося літо
На століття, здається, цілі, —
Не тече, не колише, не плине
Полудневе розплавлене золото.
Як білозем дівочого лона,
Зомліла зелена земля.

Прага, 1929.

З “АНТИЧНИХ МОТИВІВ”

(Сонети)

I. Сатир і Німфа

Легкá й швидкá маленькая п'ята...
Нога в бігú спокусно так одкрита...
Як блискавкý — дзвінкі його копита, —
Кущі, корчі — він все переліта.

Шалений лет нестримано зроста,
Щомить скоріш гоньба несамовита...
От-от спійма... І зелень темновіта
Приймає їх, заховує, густа.

Усе глухіш, все далі згуки гону —
І ось не чутъ ні цокоту, ні дзвону, —
Здається, все завмерло навкруги...

Невже втекла? — Як широко рознісся
Побідний рик звіринної жаги,
Як срібно зойк злітає на узлісся!

Прага, 1930.

II. Аполлон і Дафна

“Постій, постій!” А Дафна утіка...
Уже і так втомилася, бистрогона,
А тут іще — криштальна перепона —
Назустріч їй метнулася ріка...

І удалась до матері донька:
“О, захисти від брану Аполлона!
Єдина ти у мене оборона...”
І вчула це Латона недрімка.

У дивний стром обернутая чудом,
Красуня в синь пlesнула ізумрудом...
Спинився бог, що нісся, мов кентавр...

“Верни себе! Люблю тебе над міру!”
І нахилив пишноту свою лавр:
“Нарви собі на кучері і ліру”.

Прага, 1930.

III. Золотий дощ

Вона спішить закрити свої принади,
Та ярий бог не відає преград...
Злотистий дощ — як стріл шалений град,
Як бурі злет на сади — виногради.

Не дать йому, розблісканому, ради,
Не зупинить... Весь — пристрасти розряд,
Гуде — стрімить з висот золотоспад,
Переганя каскадами каскади...

Щомить гучніш, нестриманіше рин, —
Ось він п'яніш, бурхливіше лявін...
Всядвиготить в'язниця мідяная...

Зімкнувся зір, розкрилися вуста...
У зливі злот захлинулась Даная,
Од ніг до кіс — янтарозолота.

Прага, 1930.

IV. Дракон і Прозерпіна

Настояна на золоті й рубіні,
Хитнулась оп'яніла синьота...
І він, шумливо — яросний, зліта
Приляглій серед саду Прозерпіні.

Тройжалом, розпломіненим в шипінні,
Протяв її тремтячі вуста...
Ударом смарагдового хвоста
Розкинув їй коліна білопінні...

Отямилась... “Омана чи ява?..”
Шепочеться прим'ятая трава,
Забриздана вишневою росою,

А там, у недосяжній вишніні,
Хмариною кільчатаю, прудкою,
Хтось рине, розсилаючи вогні.

Прага, 1930.

V. Echo

Сирінга в ній і флейта і китара,
І рокіт лір і співів перегук,
І клич в лісах, і дзвоники між лук,
В які дзвенить розсипана отара.

Ані одній з подруг вона не пара:
Навік, дзвінка, розтаяла у згук,
Щоб не влучив у серце золот-лук,
Щоб утекти від ярого владара.

Даремним зов: “де ділася ти, де?” --
Лише луна гущавами іде, —
Ніде її, жаданої, немає.

І тільки в сні тривожливо-чуткім
Його рука тремтяче обіймає
Прозорий стан, нетомлений ніким.

Прага, 1930.

РУСАЛКИ

(Сонет)

У ніч липневую у зáтишкові балки
Уся розквітлася русалками вода...
Не йдіть до берега, бо буде вам біда, —
В кущах притайтесь й чудуйтесь, рибалки!

Як дивно граються криштального весталки!
А він з високости — зупинена хода —
На них потоками проміннimi спада
І розсипається між хвилями на скалки...

Хвилини розквіту осяяних утіх...
Який між бризками і плюскотами сміх! —
Неначе срібними видзвонють перстнями...

Та ось хитнулися — зідхнули комиші,
Оселі третіми озвалися півнями: —
В дніпровій заводі — ні слуху ні душі.

Прага, 1930.

ОСІННЄ

I.

Бенкетуй, молода княгине, —
Поки сонце ще ходе радо,
Поки небо твоє ще синє,
Бенкетуй, моя Ладо!

Хай несуть із комор на стбли
Виночерпи і плододари
Твої вина, міцні, як смоли,
І садів твоїх дари.

Груди груш, винограду грома,
Сині сливи, гради тернини,
Гори яблук в огнях червоних
І рубіни рябини.

Та проси, господине гожа,
У гостину до себе друзів,
Та сідай, молода, хороша,
У веселому крузі.

Хай горяте золоті брокати,
Хай цвітуть самоцвітні шати,
Хай шепочту до злот шарлати
За столами у Лади.

Задзвеніть, задзвоніте, згуки
І пісень і бесед веселих!
Хай із рук переходить в руки
Злотокований келіх!

Хай спадають хвилини п'яні,
Як обдихані синім сливи.
Хай на бáлю твойому, пані,
Буде кожен — щасливий!

Скоро зносиш своюю пишноту,
Замість пурпuru вдягнеш мarmur,
Вдягнеш срібло замісто злота, —
Тож цвіти не надармо.

Тож п'яни і п'яній, княгине, —
Поки сонце ще ходе радо,
Поки небо твоє ще синє,
Веселись, моя Ладо!

Прага, 1929.

II.

Ти послухала мене,
Синьоокая княгине...
Сонце й досі ще ясне,
Небо й досі ясносине.

Як глибоко у кришталь
Затопились високості!
Був гучний у тебе баль
І веселі були гості.

Повні меду по краї,
Повні винами по вінця,
Дзвонні келіхи твої
Грали блисками червінця.

Скільки вихилено їх
За столами у палацах!
Скільки яблук запашних
Червонілося на тацах!

Скільки яблук, груш і слив
І п'яного винограду
Слуги з саду нанесли
Своїй пані на відраду!

Як роздзвонено тобі
Грали гусла і кимвали!
Ой не дві вони добі
Тобі славу рокотали.

Як палахкав твій шарлат,
Як палало твоє золото!
Найладнішою із лад
Називали тебе, Ладо.

Ти послухала мене,
Ти почула мене, Осінь...
Сонце й досі ще ясне,
Небо ясносинє й досі.

Мов не Осінь, а Весна,
Ти ясна така і синя.
Така синя і ясна,
Мов княжна, а не княгиня.

Прага, 1929.

СОНЕТ

Із Подєбрад до Праги і назад,
Щоб завтра знову полинути, як птиця,
Якій ніде надовго не спуститься,
Якій простір і вітер, а не сад.

Хай вигнання часами устократ
Бува темніш і тяжче, ніж темниця, —
Іще ясніш і різьбленіше сниться
На чорнім тлі золотоверхий град.

Давно душа подружена з піснями —
І витися б їм над ночами і днями,
Але мудріш од співу німota —

Владніше струн уміє вона звати
У висоту, де світиться мета
І віє дух офіри і посвяти.

Прага, 1929.

БІЛЯ СФІНКСА

I.

Заснув утомлений Йосиф, —
Не задрімає Маріям...
З-під платя випустила коси
І простеля під немовлям.

Шовками вистелено ложе
І покривало із шовків...
“Засни, засни... Да нічесоже
Не потривоже твоїх снів”.

Над ними — темний і великий,
Високо винесший главу,
Камінний звір людинолікий,
Що наче став на вартову.

II.

Скрадались татями гієни —
І вже гострили шила віч,
І вже хотіли, навіжені,
Розрерогатися у ніч...

Та хтось, обурений без краю,
Ударом світлого крила
Оперезав мерзенну зграю —
І гнана страхом, утекла, —

Десь, як без пам'яті, блукає...
І, вийшовши на хижий лов,
Десятим поприщем рикаяй
Святеє місце обійшов.

Прага, 1927.

О. С.

Гірчавінь полинів...
Щирокислого яблука оцет...
І терпкіше від соку тернів
Мукотворне питво це.

Густосинє воно,
Як осіння заобрійна смуга...
Це пахуче, отруйне вино —
Туга.

Прага, 1927.

■ ■ ■
Це повітря — вино з льоднику,
Що було закорковане роки.
Так дзвеняч у морозному кроки,
Мов по мідному йдеш хіднику.

А раптовні сирені гудки —
Голосні, як, здається, ніколи...
Як яскраво вогні покололи
Темнолікі дзеркала ріки!

Чи ясніше вони угорі,
Чи ясніш засвітились одбиті?..
Як нові або щойно обмиті,
Кришталіють нічні ліхтарі.

О, як добре мені, що оден,
І як легко мені, що голоден, —
Тільки синії вина безоден,
Тільки срібнії сурми сирен!

Прага, 1930.

■ ■ ■
Як рельси синню одливають, —
Як навіть сталі холодні!
Як лютъ лютневу чутно
В промерзлім скреготі трамваю!

Скарбами матового срібла
В підводах блиснули льоди...
О, ні, не звіттянниця ти,
Хочби утричі ти окріпла!

Хай біле вкривало наперсне
Морози саваном прядуть,
Хай мерзне в Цельсієві ртуть, —
У грудях серце не замерзне!

Прага, 1932.

ЕПІГРАМНЕ

У нас, без просвітку убогих,
Аудиторія співців —
Лише ряди четвероногих
Ошестиножених стільців.

На дерев'янім — дерев'яне,
Від початку і до кінця;
І тільки де-не-де прогляне
Якесь подобіє лиця...

На свисти — голову ще вище,
Стерпи розплесканій руці,
Бо шестиноге є це свище,
Бо це оплескують стільці.

Прага, 1934.

МОЛИТВА

О, Ти, що тамо, де Почаїв,
Під небом вставши голубим,
Далеко в просторі засяяв
Золотоглавієм своїм,
О, Найсвятіша, Єдина,
До стіп схиляюся чиїх,
Умилостив своєго Сина,
Щоб від одра її возвдиг!

Прага, 1926.

ОКТАВА

Нема й не буде Арсена,
Навік Арсена нема, —
Над ним простерті рамена
Бронзовий хрест підійма.

На чорнім камені горя
Покори злoto сія,
На чорнім злoto говоре:
“Хай буде воля Твоя”.

Прага, 1931.

Пам'яті проф. В. Біднова

Коли навік зачиниться труна
І хоче хрест рамена розпростерти,
Нехай одна говоре тишина, —
Єдино їй дзвеніти біля смерти:
Дзвінка її напружена струна
І глас її у вічності — нестертий.
Тож не слова — убожество і тлін, —
А тілу опочилому — поклін.

Прага, 1935.

КОЛЯДА

ІІІ.

Сміх і щебети і галас...
Десь із кожного двора
Позбиралась — позбігалась
Для розради дітвора...

Знайдеш, материне око,
Де там дочка, де синок?..
Весь горбок — одним потоком
Неутримливих санок...

Ой як затока та просе,
Щоб її не обминуть...
Як же хороше, морозе,
Дітям вигладив ти путь!

Цілу вулицю віддав ти
Для розгонистих потіх...
Що там вигукнуло? Авто?
— Заборонено пробіг!

Розсипають бризки сміху,
Галасують голоски...
Блискавками в іскрах снігу
Пролітають полозки...

Прага, 1932.

М.

Підлили в лямпаду масла,
Щоб лямпада не погасла,
Щоб світила з неба, ясна,
Та на ясла.

Біля ясел — Мати Божа,
Мати Божа, Панна гожа,
Панна чистая, хороша,
Наче рожа.

В ясла глянула, розквітла,
І на мить немов осліпла, —
Стільки впало в очі світла,
Стільки срібла!

“Тепле — сіно, та не досить, —
Загорнути Його в коси-б...”
Теплу ніч у Бога просить
Йому Йосип.

Просиш, Йосипе, не всує —
Круторогі у хліву є, —
Нім — язик, та вухо чує:
Бог вартує.

Ось вони все ближче, ближче,
Сиві, гливі і які ще...
На дитину кожен дише,
Щоб тепліше...

Як лямпада повномасла,
Світить Панна чиста-красна.
Повні срібла, світять ясла.
Ноче ясна!

Прага, 1936.

ВЕСНА

К. і Я.

Має квітів повну пёлену
І заквітчана коса...
Вколо — зелень і роса,
Вколо — росяно і зéлено...

Прокотила в хмараах рокотом,
Пружить крила вітрові —
За хвилину на траві
Всі тополі будуть покотом...

Груддям кидає у синяву,
Оберта його в пісні,
Щоб летіли, голосні,
Аж під хмару, білопіняви...

Жартома межею вúзькою
Запровадить у росу,
Щоб забризкати косу,
Стрепенувши галузкою...

На святá у нас ні óдного
Не минув її привіт.
І білів терновий цвіт
Серед столу Великоднього.

Прага, 1935.

З ЛИСТА

Недавно стрінутому літу
Іще й не снівся листопад:
Як сонце плине до зеніту,
Воно не думає про спад.

А ці знаки на бронзі лицю
І ця захмареність його —
Від чорних днів моїх без лицю,
А не від віку мойого.

За мною — гáлявини маю,
Та стільки маю я несусь,
Що і жовтневу обмаю
І листопáдову красу.

Прага, 1934.

ЛИСТ

Я нічого не мав і не матиму
Проти квітів у повні принади —
І подяка Творцеві багатому,
Що створив їх для втіхи й розради.

Недаремне джмелі з ними женяться
І хитають їх мотилі ночі,
І недарма волохата гусеніця
В пелюстки заповзає квіточі...

Слава — рож пелюстковому вистрою,
Та миліш мені завжди і нині
Пелюстки помаранчі сочистої,
Як розділю на дві половині...

Люба груша мені, що як золото,
І чорнява з одливами слива,
Коли м'якіть, налитую солодом,
Віддає мені, ціла щаслива...

Ось, Вельможність, смак Стефановичів:
Не квітки у привабі оздоби, —
Розмайтість розсипаних овочів
Припадає йому до вподоби.

І це він виноградними грознами
Пообтяжував стoli колишні,
Де між винами зацнimi-моцнimi
Рубініла наливанка вишні.

Прага, 1934.

Немає тяжкої покари —
Не чути — не бачити — не знати —
І тяжкоскараної стать
Холоне мармуром Капрари.

Та ось, мов дорогіт, перейшло
І заспівало щось у жилах...
І очі радісно розкрила,
Почуввши радісне тепло...

І рухом рук спішить прикрити
Найсоромливіше своє...
І зимний мармур ожие,
Коли мистець йому — “ожити!”

Прага, 1938.

■ ■ ■
Л. К.

Ми восени таки похожі
Хоч капельку на образ Божий...

Шевченко.

Лише цілуєш ті вуста,
Що заціловував до болю —
І на обійми і сваволю
Дихнула дивна чистота.

Душа — дзвінкіше і лункіш,
Душа — прозоріше, просторіш...
Ось зараз крила розпростириш
І здіймешся і полетиш...

Прага, 1938.

■ ■ ■
Коли земля, як давні “тріє цáріє”,
Повіддає багатства свого дари,
Тоді душа по-княжому владарить,
Тоді душа тужáвіє, лицáріє.

У бичий ріг до краю наливається
Тоді вино міцне та густосинє —
І далечінь, крізь золоте осіннє,
У золоте весіннє розкривається.

Прага, 1938.

ПОРТРЕТ

І хризантеми й орхідеї
У зачарованій імлі,
Але найліпшими у неї —
Словополківські ковилі.

Вона це квілила в Путівлі,
Вона обходила шатри —
Стріла і лук напоготівлі,
А в серці — стязі і вітри...

І, може . . . Жаско уявити...
Ні, не втішався печеніг, —
Коли й схопив, несамовитий,
То не зборов, не переміг!..

Ось у зідханнях молитовних
У Пирогощої вона,
А ось Перунові жертвовник
В гаю дубовому ладна.

Вночі Ярилові вгоджає,
Не відмовляючи ні в чім,
А вранці світить їй Почаїв
Золотоглавієм своїм.

Ще вчора в полум'я скакала,
Купальних спрагненая чуд, —
Сьогодні йде собі помалу
На лаврських дзвонів перегуд.

Її Пречиста — така сама,
Як найдавніша із богинь.
Від неї темними лісами
Дихнула древня Волинь.

Прага, 1938.

СОН ПЕРУНА

Зростає грім дніпрових струн,
Замурували хмари обрій...
Як ніч, нахмурився Перун, —
Його обурив сон недобрий.

Таке ввижалося юому:
Чужий, нахабний хтось приходив
І насміхався: “затамуй,
Коли ти бог, дніпрові води...”

І котить гнів стара душа,
Кремінно витесана з дуба:
У хмарах — темрява й пожар,
У хмарах — рокоти і труби,

Реве та стогне Дніпр у млі,
Земля здригається, як в трясцях...
І шепчує злякано в селі:
“О, Він ніколи їм не дастесь...”

Прага, 1924.

ОРДА ІДЕ

Землею і вітром — зловісній луни.

Од рання до рання —
Тупіт далекий чугунний,
Гуди-дзичання.

Встають місяці за степами недобрі,
По-скілька щоночі,
Кров'ю сполоскують обрій, —
В небо не хочуть.

Мов з хмар напускає хто чорную галич, —
За зграями — зграї.
Зором — в сполохану далеч,
Київ чекає.

Прага, 1924.

ТАТАРИ

Дикими співами виє,
Хижими співами — “йдем” — реве,
Суне, як ніч, на Київ,
Як темрява.

Од сили людей — потопа
Повітря задушного,
Од крику возів, худоби —
Заглушнява.

Нічого не чутъ од крику
У місті покаранім.
Валить татарви без ліку, —
Як сáрані.

Уже під мурами гуди
Кроків Батиєвих...
Судному дневі бути
У Києві!

Будуть йому хрестини
В гарячій купелі!
...Вже тарани у стіни
Загупали...

Прага, 1925.

БАГРЯНА ПІРАМІДА

(Сонет)

Від неї кров — сторіками сторік, —
Земля наскрізь гарячкою просякла.
Вона встає, багряна, хмаросягла,
Уся — німий в пустиню синю крик.

Немов живий, прокляттям диші лик...
Чиясь рука, погрозою набрякла,
Возстала в твердь — і впала і заклякла...
Десь увійшов ще глибше в груди штик...

А в висоті, на виклублені хмари
— Чорніш ночей нерукотворні мари, —
Блідий мов плат, у пурпурі від ран,

Весь у страсній незамкнутості зору,
Простерся вождь, недвижен, бездихан,
Небострімку увінчуючи гору.

Прага, 1928.

ХРЕСТ

Хрест степи собі на перса
Із доріг кладуть.

О. С.

I.

В пустелі безлюдній встаєш на дорозі укрутній...
Укопано стали сталеві копита коня...
Похмурий, безрухий, — мов з муру ти викут, могутній;
Мов з муру ти викут, піднятій над заходом дня.
Майбути, од віку цим нетрям нічого не треба...
Ні гір ані веж із орлиним перекликом — “стеж!..”
Далеко-далеко доходить у дорогатах небо,
Сперезане зá-день папругами лютих пожеж.
В яку задуднити, — куди із цього перехрестя?
Здається, од віку папруги пламен і доріг
Цю землю карають — пережути і крають і хрестять...
Давно в середхрестя цей камінь злоречий заліг!
Вправоруч — погроза, ще тяжча погроза — вліворуч,
А просто-пропасти, покласти себе і коня.
Загусла в повітрі, — не плине полійнова горич...
За зграєю зграя, і кряче і гра вороння...
Не здійметься вітер, — отруєних трав не сполоще...
Там кості між ними, а там — нежива голова...
Неначе живая, в зубів засміялася ощер
І ящером з ока метнула, неначе жива.
Давно би рушати... Упало багрове коло, —
Вороже навколо стає щохвилини темніш...
Піднявши горою, захмаривши думою чоло,
У дикому полі на злім роздоріжжі стойш.

II.

“Нехай усе тобі вороже,
Нехай жорстокий буде бій, —
Не гоже, лицарю, не гоже
Замислюватися тобі.

Ти бачив цю Україну! —
Лиш полини, лиш бур'яни...
А мала вибути крином
Благоуханної весни!

А мала квітнути, багата! —
Не крові гіркої ріка, —
Із неї мали витікати
Річки медів і молока.

Де розсипатися оселям,
Немов веселим намистам, —
Неісходимая пустеля
Глухими заростами там...

Чорнопапруге роздорожжя
Та чорнокрильянини грай...
Це дика сила зловорожа
Занапстила світлий край.

Це хижка сила положила
З своїх доріг на ньому хрест,
Щоб не піднявся із могили,
Щоби ніколи не воскрес.

Щоби довіку, як підлога,
Земля рипіла і гула,
Стогнала — скаржилася, небога,
Людей і Бога прокляла.

Щоб захлиналася у крові
І розвиднялася вночі
Од місяців яробагрових,
Що сходять, вгору не йдучи.

Щоб за навалами навали
На неї кидали свій шал,
Щоб шквали гвалтів не вгавали,
За валом взвихрюючи вал.

Щоб крики, зойк і голосіння,
Щоби довіку Дивій спів —
В криваве заходу кипіння
Роздертий клекотами зів...

Це злі, непроханії гости
Проклали просторами хрест —
І лежить між травами, де кості,
Де б'ються ворони з-за решт.

Лежить на тілі України,
Її проклятіє, злодух,
І до сьогоднішньої днини
Несе їй чорну біду.

Лежить, упершися у перса,
Кінці, мов крила, розпростер —
І що творилося тут перше,
Те саме твориться тепер...

Колеса, ноги і копита —
Без переліку, без числа —
І гуде, тратованая, бита,
Як і колись вона гула...

І стугоняль степи і стогнуть
Од тяжкотупних стоног —
І дні, здригаючися, лохнуть
І ночі в дроготах тривог...

Те, що у давні було роки,
Те — уторік, позаторік...
Жорстоким хрест оцей широкий
Із уторованих доріг!

Одкриті сарані неситій,
Із давніх давен — сарани, —
Таким, як ти, вони закриті,
Таким заказані вони.

Встаєш отут — і проти тебе
Злоречий камінь вироста...
Та слухати його не треба,
А треба вирвати з хреста!

О, чує, знає дика сила,
Якій скіпіти боротьбі,
Які принесли тебе крила,
Що завіряється в тобі!

Нехай ворожить, зловорожа,
Ляка загибллю нехай, —
Ти розв'яжи це роздорожжя,
Хреста навіки розрубай!

Ти вирви, виверни цей камінь, —
Здигни з хреста його "амінь", —
Розкавалкуй, розбий скалками —
І порохом його розкинь!

І рушся, сурмлячи у простір, —
Давно вже рушити пора...
Твоя дорога — тільки просто, —
Лиш просту лицар вибира.

Лише у простую дорогу
Веде ясна його мета.
Назад несе він перемогу —
Або ніколи не верта".

Прага, 1929.

ЮРІЙ

У силі своїй — всепотужний.
Краса його — криці краса.
В десниці спис харалужний
І смерть на вістрі списа.

Вже давнім затяте змагання,
Та досі комонь пам'ята
Хрипке гадюче харчання
І кров і хряскіт хребта...

Німіють. В майбутньому зриться
Борня незрівніно — тяжка.
І лита з криці десниця
Списа міцніше стиска.

Прага, 1934.

КІЇВ

Підійнявся злотно-зелено,
А за тло — густа синьота.
Хай яка впаде вагота,
Її скине смагле рамено.

Їшов Батий на нього не двічі,
Та зникав туманом примар, —
Він стоїть, мов князь-володар,
Йому вічність дивиться ввічі.

Недаремне голос Андрія
Обгримів ці гори і діл,
І на мурах став Михаїл —
Ясен-меч, крило буревія.

Прага, 1937.

БОГДАНА СТРІЧАЮТЬ

— “Ти Богом посланий, Богдане,
Розбить кайдани лихоліть.
Ніколи край не перестане
За тебе Господа молить...”

— “Ти — Визволитель України
Із довголітньої біди!
З тобою всюди ми полинем, —
Лише скажи, лише веди!..”

— “З Тобою йде, як наречена,
Вікторія у боротьбі!

Стокротная, неізреченна,
Віквічна гльорія Тобі!”
Як море те, народні лави,
Всі “слави” — у одну злились,

І дзвонами золотоглаві
Позахлиналися — зайшлись.

Жар-малинові ясно-злоті,
Цвітуть прапори й корогві...
Святі правиці із кіотів
Благословляють, як живі...

Грядеш до Софії Святої
На білоснігому коні,
А за тобою — твої вої,
Орлята славної борні.

Квітками шлях тобі — дівчата, —
Квітки, вінки — куди не кинь —
І, щоб на них не наступати,
Іде, танцюючи, твій кінь.

Грядеш — і ллється в душу сила
Із тисяч душ, із тисяч віч...

Які непереможні крила
З твоїх розкинулися пліч!
У голові твоїй заблисли,
Все хмарне звіявиши, як дим,
Такі великогорді мислі,
Шо сам ти не повірив їм!

Вже не Москва і не Варшава,
Не за козаччину вже бій,
А Українська Держава
В уяві блиснула твоїй!

Гуде-клекоче пишне свято...
День заяснів, заголубів...
Над градом — соняшнєє золото
І білі зграї голубів.

Прага, 1927.

СОКІЛ

Сокіл літа високо.
Сонцю і бурі-січі
Остре соколе око
Дивиться просто ввічі.

Кігті — кігтити хмару,
Дзьоб — щоб її клювати,
Крил замашних удари —
Рвати її на шмати.

В кожнуу мить готовий
Кинуть кубло колюче, —
Зринуть, як стріл раптовий,
Що неминуче влуче.

Сокіл літа високо.
Сонцю і бурі-січі
Остре соколе око
Дивиться просто ввічі.

Прага, 1936.

Просто. Не йти вправоруч
Ані вліворуч — ні.
Хай лише вітер поруч,
Вічний сурмач борні.

Вітер, що хмарі — в груди, —
В груди, в горби хребта...
Поруч хай вітер буде,
А в далині — мета.

Чорно кругом чи біло,
Не зупиняти рух.
Може зламатись — тіло,
Але ніколи — дух.

Прага, 1936.

КРУТИ

В мороці неладу, в пітьмі підлот —
Ваші пісні молодечі,
Льот ваш орлиній, нестримливий льот,
Льот крізь вітри і хуртечі!

Щó там, що вперше з рушницею ти,
Щó там, що тому п'ятнадцять, —
Так хорошé вам на ворога йти,
Співом гучним захлинатися...

Хай вам вітри вибігають на шлях,
Просять вернути, голосять, —
“Щоб наша доля...” — лунає в полях,
“Щоб краще в світі жилося!..”

Хай ще зловісніше тъмариться рань,
Голови юні тим вище...
Як на параду, йдете ви на брань,
В простори гроз, як на грище.

... Стрінулись. Кáзять ворожую злість
Ваші розгукані стріли...
Псами б на вас позривалися з місьць
Тріскотні вкрай скоростріли!

Лавами — ворог... Ось кинувся він,
Котить на ваші окопи...
О, вже не лежачі і не з колін
Лити крицеві окропи, —

Вирошли враз ви, немов на наказ...
Тільки чому це, орлята,
Тільки чому ця тривога у вас?
Чом' заніміла гармата?

Чом' це щодруга рушниця — німа, —
Голосу бракло у зброї?
— “Дайте набоїв!” Набоїв — нема.
В полі далеко набої.

Сталі — не стало. Зостався кристаль.
Як з кристалем проти сталі?
Лютю співає ворожая сталь,
Б'є — розбиває кристалі.

Сніже, таж в нього нема голови, —
Нáшо йому підголов'я?
... Як захлиналися співами ви,
Так захлинулися кров'ю.

О, ви уміли за Неї лягти,
Мужньо лягти і діточо,
Вміли холодну млу пропекти
Жаром багряних сорочок!

Ваша загуба за Вéсну яснú,
Ваші зарубані весни —
Громом в німоті байдужжя і сну,
Криком кривавим — воскресни!

Сходять нам ваші невгласні сонця,
Дзвонянять серця ваші вічні,
Ваші квітневі, травневі серця,
Квітні, посічені в січні...

У клекотінні — святі корогві,
Клекоту повні — прапори...
Ми під кипінням їх радо, як ви,
В буряні рушим простóри,

Радо на сурмний задуднімо зов
Ми по шляху грозовому,
Тому крутому, що з Крутів пішов,
Непереможному тому, —

І коли кинем на ворога час
Незагладимої скрути,
Взнає він добре, про віщо для нас
Крикнули кровію Крути.

Прага, 1933.

КРІЗЬ СМЕРТЬ

Їм північні вітри гудуть,
Їм сніги замітають путь,
А вони ідуть без упину,
А вони без спочину йдуть.

Їм шати залляла кров,
На шмати — їх корогов,
Та кожен, кожен із них
Смертю смерть поборов.

Їм північні вітри гудуть,
Їм сніги замітають путь,
А вони ідуть без упину,
А вони без спочину йдуть.

Прага, 1933.

ШЕВЧЕНКО

Заклекотало десь у горлі
Клубком із крові і зо сліз —
І крила, що були уніз,
Розкинулися, яко орлі...

“Нізяшо пропадеш, ледащо!” —
І, повні лютої хули,
Слова камінням загули,
Камінням, пущеним із пращі...

“Воскресни, мамо неповинна!” —
І душа мольбою підпліва...
Як перед образом — слова,
Слова упали на коліна...

І знов прокльони і погрози,
Щоби благати потім знов:
Скричить обуреная кров
І обертається у сльози...

Заклекотало, зрокотало —
І стала тиша — і горить:
Так вибухає, так мовчить
Вогненноляве Кракатао.

Прага, 1928.

ШЕВЧЕНКО

(Сонет)

Це — бурено випнуте вітрило,
Що човна нестримано жене.
Це — велике серце вогняне,
Що над степом сонцем засвітило.

Стомогутньо випростані крила,
Що між ними рокіт не засне.
Чудо ясне, — дивне і страшне:
Ожила земля й заговорила.

Клекотіння крові і вогню.
Громовé — розвиднитися дню!
Встати дню із чорної безодні!

Спалах Крутів, Похід і Базар,
Гарячé розжеврене сьогодні
І майбутній праведний пожар.

Прага, 1936.

ДВА

(Сонет)

Вони встають живими у словах:
“Смієшся ти, а я ридаю, друже”.
Як ти у них, ніхто, вкраїнська дύше,
Так не сміявсь, не плакав у віках!

З того плачу котився небом жах,
Того сміху і пекло не заглуше...
Їх два було, чиє ширяння — дуже,
Чиє крило — напруга і розмáх.

Та рід й земля, що праведно — суворі,
Лиш одногó взяли у вартові:
Нехай згучить в чужинному соборі —

“Не мертві будьте, душі, а живі”, —
Нам із-над круч рокоче, “Заповіте”,
Твоє “вставайте, кайдани порвіте!”

Прага, 1938.

ОСІННЄ

Вина по виноколі,
Сині та духовиті,
Сині та міцносмолі,
Повіннями розлиті.

STEFANOS II.

Свято велике — гаєм,
Гай одяга не шати, —
Золото одягає,
Золото і шарлати.

В гаю цвітуть бурштини,
Віють пурпурі слави,
Шепчуться кармазини,
Світяться злотоглави...

Скільки одних далматик
З червлені оловіру!
Ліпоту цю дарма ти
Класти б хотів на ліру...

Сині та міцносмолі
Сині та льодовиті,
Вина по виноколі
Повіннями розлиті.

Прага, 1938.

Я. і К.

Свіжеє сіно, ясла кленові,
Ясна дитина...
Діва-Марія коси шовкові
Стеле для Сина.

Біле ягнятко дише на Бога,
Сивее дише, —
Дишуть на Бога, щоби для Нього
Було тепліше.

В небі черкають крила об крила:
Янголів — сила.
В небі ніколи пісня зраділа
Так не дзвонила.

Дзвонить ялина десь у діброві,
В лузі — калина...
Свіжеє сіно, ясла кленові,
Ясна дитина.

Прага, 1930.

ІВАСИК-ОРЛИК

I. Б.

I

Був собі хлопчик Івасик.
Ішла Івасикова мати
Снопи в'язати
І взяла Івасика з собою.
Поклала його під копою:
"В холодочку,
В сповиточку
Спи у спокою".
Відійшла — та й за перевесло...
А до дитини орла принесло.
Надлетів скоб,
Хлопчика — в дзьоб
І поніс
В ліс.
Приніс його в кубло
Орлиці під крило:
"Сиди
Та гляди.
А я лечу на пасіку
Принести меду Івасику".
... І росло маленя,
Як орленя.

II

Якось у тому лісі козаки,
За день втомившися таки,
Відпочин держали,
Коней попасали.
Нараз — межи гілляч —
Неначе плач.
"Це пугач на дубі".
— "А ти полізь-но та побач".

I не пройшла й хвилина,
Як той із дуба їм гука:
"Та це дитина, любі.
І то вірлина,
А не яка!".
Забрали знайду —
І гайда!
Що це Івасик, не знали,
А що лежало між орлят,
Як між братами брат,
То Орликом назвали.
І, дійсно, хлопчена
Було, як орленя, —
Лиш підросло крапельку, —
Давай йому коня,
Давай шабельку...
.
.
.
Отак
З маленького Івасика
— Каже казка —
Став козак.

Прага, 1936.

ЗАЙЧИКИ

М. К.

Мете і мете.
Кругом така пустка:
Минулась капустка,
Нічого ніде.

Мороз — без послабки:
Вже мало не плачуть...
Все бігають, скачуть,
Постукують в лапки...

Дихнуть та потрутъ,
Та все надаремно...
Ах, як неприємно,
Що лапок не чутъ!..

Прага, 1936.

ЗАМІСТЬ КОЛИСКОВОЇ

І. Б.

Не буду тобі такої:
“Вже сон до вікіон од плота,
Вже вікнами сон в покої,
На котика вже воркота...”

Воркотик дівчаткам личить.
На коника глянь ось, хлопче,
Як пана він свого кличе
Та землю копитом топче.

Побіг. Закричала птиця, —
Далеко, а чуть голісну.
Це сонце орлові сниться —
І клекче у темінь збосну.

Десь блима у темінь огник.
Хтось інші нам згуки горне.
Дніпро це реве та стогне,
Це стогнуть степи та Чорне.

Та зірки свої згасило.
Побач — ще такую сину —
Хай коників — сила-сила
Та все з верхівцями, сину.

Від орлього клекту — глушно,
А сонце — все д'горі, д'горі...
Так радісно, гучно, рушно
В степах, на Дніпрі й на морі.

Прага, 1936.

РІЗДВЯНА КАЗКА

М. К.

Що за дивна то новинка
Стала в лісі —
Засвітилася ялинка
На узлісся!
Свічечобок на гілках — сила
Пресиленна —
І червона й синя й біла
І зелена!..
А горішків і цукорків —
Без рахунків!..
А під нею — цілі горки
Подарунків!..
Позбігалися із гаю
Зайці й білки,
А вона їм простягає
Свої гілки.
“Грійте вогниками лапки,
Грійте ніжки,
А після — цукорки, ябка
Та горішки...”
Як нагрілись нахололі
Їхні шубки,
Всі горішки покололи
Гострі зубки.
І цукорки їм припали
До сподоби. —
Дай ще більше, то замало
Їх було би!
Не лишилася ні криха
І від яблук...
Все їх бавило — і дзига
І кораблик...
Всі дарунки знадобились,
Всі гостинці.
Тільки зірка залишилась
На ялинці.

В темний гай з ялинки сяє
Тільки зірка.
І ялинка каже заям
І вивіркам:
“А тепер ідіте спатки, —
Я вберуся
І навідаю ту хатку,
Де Маруся.”

Прага, 1940.

НА ВЕЛИКДЕНЬ

М. К.

На Великдень діл і вись
Сонце золотом заливає,
На Великдень сонце грає —
Блісь-блісь!..

На Святá усім святáм,
На яєчко на червоне,
На дзвіницях усі дзвони —
Бам-бам!..

І так любо для дітóк
Позбігатися гуртками
І на сонці крашанками —
Цок-цок!..

Прага, 1941.

ЛЮДСТВО

Переклад з чеської
Антонін Сова

Каже ангел дитині
(В раннім усміху обрій):
“Будь свята, якщо хочеш”.
І всміхнулася: “добре!”

І сказав Бог до людства
(Учини волю Отчу!):
“Будь святе, як дитя це”.
А людина: “не хочу!”

І сказав він до Сина
(Знайте, створені, хто ви!):
“Іди, хреста за них двигни”.
А Христос: “я готовий”.

Міттенвальд, 1946.

Хоч і тужитиму ще, може,
І снитиму про тебе сни,
Уже нічим не потривожу
Твоєї світлої весни.

Прага, 1928.

Вітри безпритульні, голодні, —
Розскиглені пси підплотні...
Дощі розімжені, слотні. —
Сльози холодні...

Голодних вітрів голосіння,
Холодних дощів росіння. —
Безплодні сльози, просіння...
Поро осіння!

Прага, 1935.

НАД ХРИСТОМ

Можливо, лиш вона, та туга невисипуща
 Невідомо за ким, невідомо за чим, —
 Єдине, що горить у наших нетрях-пушах
 Богнем високим і ясним.

Прага, 1937.

Колишу свою дитину
 І співаю їй.
 Люляй, люляй, любий сину,
 Поки ти ще мій.

Сон-ява мені віщує,
 Вітер вість несе. —
 Мати бачить, мати чує,
 Мати знає все.

Скоро підеш межі люди,
 Щоб служити їм.
 Шана ѹ дяка тобі буде
 На шляху твоїм.

На чолі твоїм корона
 І жезлό в руці.
 В ризах, сину, ти червоних,
 Весь ти в багреці.

Без упину ллеться слава
 На мою зорю —
 І громить в народніх лавах:
 “Радуйся, царю!”

І на гору тебе, світе,
 Попровадить путь.
 Поведуть туди, а звідти
 На руках знесуть.

Колишу свою дитину
 І співаю їй.
 Люляй, люляй, любий сину,
 Поки ти ще мій.

Прага, 1940.

ВІЧНА СЛАВА

Вони злились в єдину гаму,
Єдиний витворили гуд —
Гук з-під Базару і з-під Крут,
Гук із Парижу й Ротердаму...

Не треба слів. Хай встане тиша
І д'гірі здіймуться серця —
І хай завмре напруга ця,
Як обря стать архистратижа.

Коли стойть перед престолом,
Вся харалужна, і горить,
І більше мовить кожна мить,
Ніж можна вимовить глаголом.

Прага, 1940.

Доби славної та великої
Піднесемо ми корогві.
Будь хвала йому, тому рикові,
Тому львиному — “йду на ви!”

Слава князеві недосягнена:
Він як пард ходив, був як тур.
Слава часові, коли зáгнано
Руський цвях в царгородський мур.

Слава лицарям: над їх чблами
Нахилялась лише гроза.
Їм за пúгари були шбломи.
Годував їх кінець списа.

Славмо княжу могутність лев'ячу
І козачу силу жаскú.
Слава вічная Конашевичу
За похід його на Москву.

Слава гетьманові Хмельницькому:
Світлі звитязства відав Хмель.
По поклону для нього низькому
Покладім од своїх земель.

А ще вклонимося Виговському:
Скільки часу не утекло б,
Злонапасникові московському
Не забути про Конотоп.

І вчорашине своє спом'янемо.
Ой же гук, Мати, гук який! —
То дорогами полум'яними
Йдуть у Київ твої полки.

Задвигтіла гора Андрієва,
Клекотить Михайлів град...
Слава дневі вступу до Києва.
Слава граду й війську стократ!

І віквічно пребудь прославлена
— Божих воїв тобі салют! —
Замордovanа, закривавлена
Перемого Базару й Крут.

Прага, 1940.

■ ■ ■

Де ще під небом Твоїм
Є та нелюдська сила,
Дозавітняя, ціла,
Що спить у народі моїм?

Глухомура стіна,
Потопової хмари навала...
Якби встала вона,
То б земля застогнала!

Буревій!..
Бурелім стоукрутний, стогудний!..
Як є народ страшносудний,
То це лише мій!

Прага, 1940.

З ЛІТОПИСУ

Бі ко поятим глас витязя:
"Како толико вас, гости,
І не могосте одбитися,
Но побігосте?"

І отвіщау, глаголюще:
"Како нам битися с вами! —
Цілое бихом побоїще
Вслали тілами.

Бяху бо верху вас друзії,
Грозно крильми помаваху, —
Світлі і страшні в оружії
Вам помагаху".

Прага, 1941.

ПЕРУН

І кинули його кияни.
І був наказ: "Як де пристане,
Відбити його від берегів —
І лиш тоді лишить старого,
Коли перéиде за пороги".
І він поплив.
І так пливе безустанні,
Кремінно вирубаний з дуба;
Ріка, від віку йому люба,
Його несе до цього дня.
І зараз ось, немов у човні,
Пливе по хвильній широті...
Як блисли вуса золоті
Під кров'ю місяця впідповні!..
Ізнов на гáляву між хмар
Багряне викотилось коло...
І знову блиска срібне чόло
І злотний вус горить як жар...
Буренна ніч — його доба:
Як не неслó б його глибоко,
Із нетрів рокотного току
Тоді він завжди видиба.
Пливе, прадавньої снаги,
Грози праਪéрвісної повен.
І часто-часто його човен
У наші стука береги.

Прага, 1941.

О. ОЛЬЖИЧЕВІ

Крута дорога із Крут,
Та вірмо, рушивши нею:
Нелюдськи міцний цей люд
І вийде він ще на суд
Не судженим, а суддею.

Прага, 1942.

МОЛИТВА

Чи на рідних полях,
Чи в чужій стороні,
Осіnilo чи ні
Святохреснеє rám'я, —
Вам усім, хто поляг
За тризубовий стяг. —
Вічна пам'ять!
Ви, ким ведено бій,
Вірні Симон, Євген,
Ви, без ліку і ймен,
Ти, криштальний Олеже, —
Всіх крилом вас покрий,
Михайлі святий,
Божий стратеже!

Міттенвальд, 1946.

“Діла і бажання сторукі
І смерть, як найвищий вінок”.

О. Ольжич

Нам не знать, як згашено кров,
І не знати, де тебе діли —
Чи ти в небо димом пішов,
Чи земля засипала тіло.

Тільки кажуть — вистукаєши
У стіну до свого сусіда,
Що нещадно мучать кати,
Та не їхня буде побіда.

І ми вірим — так і було:
Не вороже звірячо-хиже,
А дажбоже перемогло,
Побідило архистратиже.

Як шляхами вів тебе рок,
Так провів тебе і крізь муки,
На діла й бажання сторукі
Кладучий найвищий вінок.

Міттенвальд, 1946.

В дверях у сні з'явивсь,
Тихо став на порозі
(Так Дараган колись
В час упокою в Бозі)...

Знаю, звідкіль ідеш,
Вдергати мушу, затримати, —
Кинувся . . . Де ж ти, де ж? —
Тільки ніч за дверима.

В серці той вираз твій,
Образ той тогосвітній...
Брате по духу мій,
Брате мій кінцесвітній!

Міттенвальд, 1946.

ОЛЬЖИЧ

Такі непримиренність і напруга
У спразі все нетребне побороть —
Хай проклятою буде моя плоть,
Що слабшою вона від моого духа!
Ще княжая була на нім кольчуга,
Великий, староруський ще Господь
Провадив українську його лодь —
І твердла і росла його потуга.
“Нащо слова?” Багато був він більш,
Ніж сірий і камінний його вірш,
Не тільки бо вознесла на пропірі,
А й в серці їому випекла мета
Ту заповідь, що кликала все д'горі:
“Одвага. Непохитність. Чистота”.

Міттенвальд, 1946.

ЛИСТОПАДОВЕ

Бог та Білий і Чорний.
Серед столу — вага.
Білий — світлее горне,
Чорний — темне верга.

Твого духу вага то, —
Перед Богом стоїш.
Добрих чинів — багато,
Але злочинів — більш.

Тяжко важить неслава
Сварів, розбрату, зрад.
Та — краплина кривава —
Ось упав — Листопад.

Зазмагалися важки
Парокрильців обох —
І замислився важко,
Щось міркуючи, Бог.

Міттенвальд, 1946.

ЗОЛОТА ДІЖКА

Не заснула Божа Мати, —
Задрімала — і досить:
Треба тісто біле бгати,
Треба діжку замісить.

Тихо встала в саму північ...
Серед сонної пітьмі
Лиш одні зраділі півні
Піли ї били їх крильми.

Встала, місить... Як злотисто
Світять масло і мука!..
Скільки випило вже тісто
Вогняного молока!

А медами, чисте, ліпе,
Упилося вже, мабуть!..
... Та чи прагнем тебе, хлібе,
Чи столи на тебе ждуть?

Чи, оглянувши господу,
Скаже праведний Господь:
“Стань, мій хлібе, серед сходу
Ta скоріше мені сходь!”?

Чи спаде важка завіса,
Ішо все небо огорта,
Чи зійдё над темним лісом
Божа діжка золота?

Міттенвальд, 1946.

ЗРЕЧЕННЯ

“І ти... З царем отим і богом
Давно вже за-одно ти”!
— “Не знаю я його, небого.”
І півень — із темноти!

Цей спів, це крильне лопотіння,
Ця жінка з-за одвірка...
Згадав — подався десь у тіні
І розридався гірко.

... Чи ї наше серце, брате Петре,
Те каменем лежаче,
Колись у тімряви і нетри
Так само не заплаче?

Міттенвальд, 1946.

ВЕЛИКОДНЄ

“Христос Воскрес!” Давно затерся
Серед потоку слів і зол
І білим голубом до серця
Не припада вже цей глагол.

І вже не всталого із гробу
І зниклого у вишині,
А ненаситну утробу
Ми ублажаємо в ці дні.

Пилати, Іроди та Юди —
І так далеко до небес.
Воскрес Христос? Як станем люди,
Тоді — воїстину воскрес.

Міттенвальд, 1947.

ІСТИНА

Жив князь колись. Наслухавшись багато,
Що у світах є Істина ясна,
Що між красунь — найкрасніша вона,
Пішов її, вродливию, шукати.
Ліг змій між гір, мечем його потятій,
Скорилась вод бурхливих ширини,
Дівич-лісів розпалася стіна —
І перед ним встають її палати.
Іде до брам. — Це що таке? Мара?
Звідкіль вона, потворна ця стара,
Що дух її нудніше паху смерти?
Метнулась геть з-під ніг його земля,
Мов хотячи розверзтись і пожерти...
І чує він: “Шукав мене? Ось я”.

Міттенвальд, 1949.

ПАМ'ЯТІ О. ОЛЬЖИЧА

Перед Силою сил
Став, як і кожен:
“Ольжич єси?”
— “Так, Боже”.
“Одведи.
Знаєш, куди”.
Підійшов
Подібний до тебе, як брат,
Тільки крилат
І не вдягнен у кров.
І повів на сповиту у гуд
Багр'яну хмару,
Де чекали лави з-під Крут
І Базару.

Міттенвальд, 1949.

КІНЦЕСВІТНЄ

СТРОФА

(На немолитву)

Нечесна, нечиста гра —
Від початку до кінця.
Створіть “Во ім'я Отця”...
Пора.

1964.

Над Христом
 Кличу свого Діміту
 і співай і.
 Молі, молі, молі си ту,
 Поки ти ю мій.
 Сон-ява мені вінчуз.
 Вінєр вісів несе.
 Мамі бачтів, мамі гуз.
 Мамі зінєв все.
 Снігра підсніжників молі,
 що сніжний ї-ї.
 Мама ї дівка піді буде
 Під підлогою півості.
 На горі півості коротка
 і велю в руці.
 В різах, сину, ти гербоми,
 Рвесь ти в багреці.
 без упину піснівся си ві
 На шою зіркі —
 і прісніть заріжані в народніх павах:
 "Радуйся, чуро!"
 і на гору пісне, свіне,
 Попроважні піні.
 Поведуєш пісні, а звідто
 На руках знесуїш.
 Кличу свого Діміту
 і співай і.
 Молі, молі, молі си ту,
 Поки ти ю мій.

■ ■ ■
 Пустеля...
 Тільки каміння...
 Тільки каміння і мла.
 Тяжко лягла
 На небосхилів склепіння
 Сивого неба стеля.
 Пустеля.

■ ■ ■
 Погасли у небі зорі.
 Одна лиш там високо,
 Як око напівбеззоре,
 Як заплакане око.

Прага, 1923.

НЕДОБРЕ

Багрим, недобрим кóлом,
Так, мов його не треба,
Так, як іще ніколи,
Сонце упало з неба.

Дням голова відтята,
Захід — кривава повідь.
Щоб море вогню залляти,
Вилили море крові.

Багато крові, багато,
Та ради не дасть огнєві, —
От-от він прорве загати
І рине по всьому небі.

Пожар півнеба кривавить.
Мовчать на дзвіницях дзвони.
Ніхто не спитає навіть:
“Чому захід такий червоний?”

Багрим, недобрим кóлом,
Так, мов його не треба,
Так, як іще ніколи,
Сонце упало з неба.

Прага, 1923.

КІНЦЕСВІТНЄ

Чорні, чорні пащеки прірв...
Чорні, чорні безкраї...
Хаос крилами — вздовж і вшир
Хаос, хаос шугає...

Де це раптом урвався крик?
Що там гуннуло в бурі? —
Груди в груди — гора горі?
Міста гримнули мури?

Гей, як ходить, двіжить земля!..
Гей, як тáрас, як тáрас!..
Зараз всю її — водна мла!
Всю зале її зараз!

Чорні, чорні пащеки прірв...
Чорні, чорні безкраї...
Хаос крилами — вздовж і вшир,
Хаос, хаос шугає.

Прага, 1923.

ДИВ КЛИЧЕТЬ

I

Не пави клікнули, не меви, —
То в темряві лісів,
У пущах-нетрях, “вверху древа”,
Чорнокрилатий Див.

Сидить, крилатий, десь найвище
У хащах, у кущах,
І про нещастя кликом віщим
Степи оповіща.

Спливає кликами у захід,
Риданнями — у кров...
Гудуть: “недобрі в лісі птахи
Звили собі кубло...”

Клекочуту клики у безкрає —
Шугає степом жах...
Десь древня баба кам'яная
Здригнулась на горбах...

Уже давно заснули пущі,
А чорний Див не спить,
А він все кличе, невсипущий
А він рида-кричить.

Уже на заході пожежу
Давно хтось погасив,
Та котить, котить у безмежжя
Своє гуання Див.

Ридають клики серед ночі —
І з ними ніч рида.
Гудуть по селах: “знову хоче
Прийти якась біда...”

Не хвилі, — гори море горне,
Почуло море клик...
Каспійське стогне, стогне Чорне,
І клубами — імли.

Струснуло Волгою — почула...
Почули клик ридань —
Здрижали Сурож і Посулля
І в тьмі Тьмуторокань.

Далеко лине клекіт кликів —
І чує сторона:
І море чує їх, і ріки,
І гори й низина.

II

І от шляхи, немов підлога,
Риплять од хижих орд,
І крик возів — хтось наполохав
Десь лебединий хор.

І от степи од злоступання
І стогнуть й стугонять,
І стріли осами од рання
До вечора сичать.

І не один шолом — на-двоє...
І ломляться списій...
І ничуть трави під вагою
Червоної роси.

Глибоко з воями світ-Ігор
У темен степ зайшов —
І хилить половецький вихор
Князівську хоругов...

Душа із тіла — наче пташка —
І працює Птахолов...
Вода в Каялі — тяжка-тяжка,
Вода в Каялі — кров.

Прага, 1924.

Подивися туди, подивись, —
Там пророцтва про кари і згуби...
В таку жовту, задимлену вись
Скоро крикнуть архангельські труби.

Як гудітиме мідна гроза,
Як ридатимуть отвори чорні
У пожовклі такі небеса,
У простори такі неповторні!

О, цей захід!.. Ця мла сторожка,
Це подолане світло з-за лісу!..
На півнеба незрима рука
Розпростерла зловісну завісу.

Прага, 1932.

РІЗДВЯНЕ

Ангели, Божії діти,
Чом' ваші крила не чорні?
Як ваші селища горні
Можуть радіти?

Лишіте. Не час
На "славу у вишніх", —
Вона — для колишніх,
А не для вас.

Хай твердь розітне —
Буренная, хижка!
Архистратижа
Хай землю рубне!

Хай, як меч, упаде
Остання година!
Хай в загині людей
Встане Людина.

Прага, 1933

ДІВ

Десь “вверху древа”, в нетрях-пущах,
Десь у глухих лісах
Осів цей віщий, невсипуший
Людиноликий птах.

Він завжди вибухне риданням,
Він завжди закричить,
Коли степам од злоступання
Стогнати й стугоніть.

Чи половчани, чи хозари,
Москва чи татарва,
Чи інша сунутиме сарань, —
Він завжди знатъ дава.

Чи у хворобах бути Русі,
Чи в голоду літах,
Чи в водах, в полум’ї, у трусі,
Гука цей чорний птах.

На братню брань, на хатній нелад,
На всякую біду
Гука цей чорний пташій велет
У чорному саду.

Не раз на степ і на діброви,
На гори і Дніпро,
В циновий обрій, в цинобровий,
Гука на недобро.

Не раз ті крики у безкрає
Такий котили жах,
Що навіть баба кам’яная
Здригалась у степах.

І зараз “кличетъ вверху древа”
І клектами сплива
Туди у кров, де впала днева
Відтята голова.

Прага, 1937.

■ ■ ■
Як і учора, “хмари скрізъ”
В твоему, земле, надголов’ю,
“А захід — в крові, весь, наскрізъ”,
В огні, повінчаному з кров’ю.

Важкого мовчання — ущерь,
Вогню і крові — надущертно,
І зацинованая смерть,
Затвердлая немилосердно.

Прага, 1937.

Обрій не витрима, стогне під хмарами обрій.
Хряскотно гнеться щодня під набряклістю хмар.
О, недаремне топилося сонце в цинобрі,
Місяць недобрий багрово вставав, як пожар!

Громом і мовчанням — “роде, не жди оборони!”
Зливи і град і вогонь, а не тиха роса,
З тверді цієї, що в гніві горить і холоне.
Буде — Гроза.

Прага, 1937.

Завіса тайну віддала,
Упали зáвої й личини,
Змаліли віри і діла,
Згоріле витліло дотла —
І ждуть за обріями Чини.

Зблій, життя, запроміній,
Не будь, як безнадія, сіре,
Бо загуде у морок твій,
Як хмаролім, як буревій,
Мідяно трубний *Dies Irae!*

Прага, 1937.

Впадіте на земське лоно
І слух приклоніте земно:
Гуде, як во время оно,
Гуде, як атлантам, темно.

І води гудуть і хмари
В огнях по найвищі клуби...
Гудуть, як софари кари,
Гудуть, як загуби труби.

Гучніше, могутніш гули,
Бурімніше древні сили...
За те, що Сонце забули,
За те, що серце забили.

Прага, 1938.

ВЕЛИКОДНЄ

Впади, годино великої,
Мечем, що навпіл розтина!
Хай вишина і глибина —
Одна сторокотна безодня!

Хай задвижить земля і море,
Возстане воздух і вогонь!
Гори від ярости й холонь,
Господній праведний тероре!

Спали, Господарю, всі бруди,
Всю землю вичисти вогнем!
Своєї пристрасти мечем
Пройди крізь лоно аж у груди!

Як древле, вибагри обійми,
Розверзи землю, як колись, —
Глибоко лезом затопись
І цілу ніч його не вийми.

Торкнись душі — і хай під лезом
Уся подвігнеться вона,
Нехай сколишеться до дна,
В святий поверженна безум!

Витрушуй трясцею трусоти,
Потопи токами змивай,
Стомітлим вітром вимітай,
Пали вогнем її скверноти!

Відправся, всенощно остання,
Грозою сповнена ущерть, —
І, смертю поправши смерть,
Яви зорю Ізмертвихстання!

Прага, 1938.

Возстала і лик закрила
Десница, набрякла гнівом...
Вітри розгорнули крила
І крикнули чорним Дивом.

Вирує, сурмить повітря,
Насовують хмари — обри...
Цинобри на спад — не відра,
Проллялись цебрій цинобри.

Здрижали стовпи й колони,
Кладуть хмаросяжні мури
Такі громохкі поклони,
Що чобла від них — на цури!

Вже холод у душах голих,
Вже кроки у вас — непевні?
А це ж лише перший сколих,
Це лиш ворухнувся древній!

Прага, 1938.

КНЯГІНЯ МЕТАЛЕВА

“Досить личин.” І золото стало тьмяне,
І бронза в мідь покірно перейшла,
І в ріках сталь вчинилася зо скла,
І, як давно, нависло олив’яне.
Усе смерка, притишується, в’яне —
І лиш вітрів залізна хвала
Гуде в полях, роздоллях для крила,
Та сурмить ріг, мов горло, що мідяне.
У цілу стать Ти встала і нараз
Зірвала геть покривала окрас,
Жоно Кінця, Княгине Металева,
І ось гербом, як знак Всепожертя,
Возносиш в вись ненаїсного Лева,
Щоби Орлом здійнялося Життя.

Прага, 1938.

Не знає спочину сейсмограф...
Метнута в грім, огонь і дим,
Движить земля, від крові мокра,
Дуднить під Вершником Блідим.

На гори кидаються гори,
Міста їм падають до ніг,
Як в день Содому і Гомори,
В часи Месін і Мартинік.

Потоки ринуть проти течій,
Річки виходять з берегів...
Потопи, зливи і хуртечі
І бурі з льоду і вогнів.

І Він, розп'ятий при Пилаті
За кожний народ і язик,
Являє на Туринськім платі
Людьми понівечений лик.

Прага, 1940.

Сурмі, архистратижа міде, —
Хай хрусне віку перелім,
Хай двоєдиний бурелім
Апокаліпси й Атлантіди!

Щоби забилася у горлі,
У богохульному — хвала,
Щоб чόло д'горі підняла
І крила випростала орлі.

О, возлюби її до крові,
Передзвітньо возлюби,
І гідною її зроби
Своєї лютої любові!

Прага, 1940.

МОЛИТВА

Хай гнівна десниця скине
Останню з книги печать.
Гряди, яко нбщний скимен,
Гляди в нощі, яко тать.

Пшениця Твоя втопає
В безбрегім морі полов.
Гряди, яко лев рикай, —
Як лев, готовий на лов.

Не там, в Йосафат-долині,
У славі жаскій гряди, —
Гряди в моїй Україні
І там, великий, суди.

Зведи воскресну загибель —
І дух і плоть опромінь.
Очисти, викупай, вибіль.
Амінь, трикрати — амінь.

Прага, 1940.

■ ■ ■
О, їх не триста
І шістдесят без одного,
Юрми, Пречиста,
Ждуть сурми Суду Страшного!

Коли ж твоя мідь
Простори проріже,
Коли засурмить,
Архистратиже!

Прага, 1940.

З АПОКАЛІПСИ

(XIX, 11—15)

Розкололося небо.
І на білім коні —
Вірний, Правдивий,
На суді справедливий
І на війні.

Очі — ярі пламена,
В многоті діядем.
Ім'я, на Нім явлене,
Знає лише Він оден.
Одяг кровію зрошен,
Кров скропила всього.
Ім'я Його —
Слово Боже.

За Ним вої ідуть, —
Тільки хмари гудуть, —
Всі — білоконні,
Біловіссонні.

І виходить
Із уст Його меч —
На погубу народів,
На добу кровотеч.

Він пройдé по пасти́ву
Зо жезлóм, що залізне воно.
Він розіллє вино
Божого гніву.

Прага, 1942.

ДЕНЬ ГНІВУ

(Апокаліпса, VI, 7—17)

Учетверте — громóве ущерьт:
“Підійди!” —
І ось комонь блідий,
А на комоні — смерть.
За комонником — ад.
На чвертину землі —
Меч і звірі і глад
І пошесті злі.
Скинув п'яту печать.
Під престолом — о, скільки ж їх тут! —
Душі вбитих кричать,
Гудуть:
“Коли ж буде суд?!”
І дано їм усім
Біле одіння носить,
І сказано їм:
“Ще не досить”.
Шоста печатка — до ніг.
Затряслась земля до основ.
Сонце — як чорний міх,
Місяць — мов кров.
Зорі ринули вниз.
Вітер зірвав їх і зніс,
Як із фігових віт
Неспілій ще плід.
Небо звилось, як сувій —
І не бисть.
Всі гори і всі острови
Рушили з місць.
А люди — з укрить —

Узивати, молить:

“Повпадайте ви, гори, на нас,
Приховайте ви нас!
Бо настав день зо днів,
Бо жахлив Його лик,
Бо велик, ой велик
Його гнів!”

Прага, 1942.

1941 — 1944

“І вийшли на рівнину землі...
і книги розкриті були...”

(Апокал., XX, 8, 12)

Уся у хлібі вона, —
Прокльоном для неї хліб сей.
Страшних Судів сторона.
Рівнина Апокаліпси.

Година Книгрозкриття,
Розкритою книга жита,
Розкрита книга життя,
Криваво чорно розкрита.

Немає хмарам кінця, —
Одна темніша, ніж друга.
... “Горі ім'єм серця!”
Во ім'я Змагу й Отця
І Сина й Святого Духа.

Прага, 1942.

ХРИСТОС

Людська мудрість торкнула б місяця
Якби скласти книжки на стос,
Та безмірно над нею виситься,
Та над всім возвдигся Христос.

Від розстрілу — розтління атому
В лютім сяйві земний окрес —
І на нього (лиш тло Розп'ятому)
Тінь гіантську вергає хрест.

Підійнявшись над виром розпаду,
Поборовши в собі мерця,
Він вартує, всерівний Господу,
Бо ще вірить в людські серця.

Міттенвальд, 1947.

Спинилось на людині око отне...
“Не та ти, що бажалася, — не та”
Густішає затемнення голготнє,
Росте жовтаво-чорна темнота.

Чи в морок цей, полохаючи юрми,
Сирени лише кидатимуть вий —
Чи, може, замість ангельської сурми,
І Див уже прокличе світовий?

Міттенвальд, 1948.

Над світом кличе чорний Див...
 Із верходревного у лісі
 На світового він розрісся
 І велетенський віщий зів
 У людську темряву розкрив.

Над світом — клекоти погроз,
 Над споночілим — крила Дива...
 ...Лиш Той, кого зродила Діва,
 Зі згубних вирятує гроз, —
 Лиш Той, ім'я чие — Христос!

Коли ж між нами Він возста,
 Коли свою ми душу двигнем?
 Коли воскреслого воздвигнем,
 А не нахрестного Христа?
 Коли здіймем Його з хреста?!

Міттенвальд, 1949.

КІНЕЦЬ АТЛАНТІДИ

(Поема)

“В один лихий день, в одну злу ніч,
 острів Атлантіда, поринувши в море, зник”.

Платон

I

“На морі не хвилі ходять, —
 На морі — гори на гори...
 Горе людям у лодях,
 Що вийшли на море!

Але й землі ви не вірте,
 Земля нас також не любить.
 Гудуть у повітрі вітри,
 Гудуть, як загуби труби!..”

“Вже чути підземні гули,
 Вже будяться древні сили...
 За те, що Сонце забули,
 Серце забили!..”

“Близько-останній і день і час,
 Скоро-гнівне “досить!”
 Сонце не хоче бачити нас,
 Земля не хоче носить!”

II

І прокотився перший сколих.
 І вибігають із домів
 Гуртами сонних, напівголих,
 І вартовий з вежі на сполох
 Мідяногорло засурмив...

Та гуди сурму заглушили,
Поглинули всі голоси...
Розгніваний хтось і стосилій
Камінне місто затрусив.

Біжать... Підкошую їм ноги
І кида з ніг кудись у вир, —
Розхвилювалися дороги,
Зазяли позіхами прів...

Навколо рушаться будови
І під собою їх кладуть, —
Гримучий похорон раптовий
Перетинає кожну путь...

Їх обсипають, ранять скалки
Колон і статуй золотих...
На них спадають орикалки
І бронза падає на них...

Не втомляться камінні груди
І не зімкнеться прівам зів...
Ось проривається крізь гуди
І лине галас голосів...

“Мерцій, мерцій! На простір треба!..”
Ридання, зойки, крики, виски...
А над усім — померкте небо
І серед нього чорний диск.

III

Підземні громи — знов і знов...
Навпіл Велика Піраміда!..
Струснулась ціла Атлантіда!
І задвигтила до основ...

Діброву вирвало з корінням
І розметало угорі...
Завиравали вихорі,
І стало кірчами двигтіння...

Вгина долинами горби,
У пагор випнуло долину...
Чи рев звіриний то долинув,
Чи крики людської юрби?..

Звідкіль той голос вихор вирвав?
То місто крикнуло таким:
На місці міста — чорна прівва,
Вся повна рокотом глухим...

Слонів скажених то потвори
Із трубним криком утікли...
На гори кидаються гори
І ходять ходором простори
Під колом тьми серед імли.

IV

Був день, як ніч. А ніч — як свічі,
Що світять, кожна — велеслуп...
Огонь узяв з водою шлюб,
Щоб шал поглибити удвічі.

Трясеться острів, осіда,
І рветься, крається на скиби...
Навколо — мурами вода,
І розбагрила висота
Погребні обрі смолоскипи...

Всі гори простиру — живі...
Нестримна сила і ненатла
Їм нагло сколихнула надра —
І загриміли, вогневі...

Всю ніч тим рокотом розторгло,
Іще нечуваним доднесь...
Як гнівно дихає чиєсь
Високовинесене горло!..

А море відступа на гони,
А море йде під небосхил,
Щоби вертатися з розгоном,
Щоби стіну темносолону
На цілий кидати суходіл!..

Де люди? Є ще де вони?
Несуться хвилями потопа,
Та онде збились, мов худоба,
На островах верховинй...
Вогонь, каміння з неба пада,
Зілляло лави і вали,
Мішає зливи й попелі
У чорні токи смолопада...

Киплять, клекочучи, глибини,
Кипить розтопленість горба...
І навіть камінь закипа
Від огневої хуртовини.

Гримів так прόстір колинебудь,
Палахкотіло так, як ось?..
Обрушилось на землю небо
І з нею яросно злилось...

І коли хтось багряновидий
Устав у ранішній імлі
То на очищеній землі
Вже не побачив Атлантіди.

Усе у праведних руках —
І затопили її бόги,
Щоб смолоскипом остороги
Вона заблісля у віках.

А нас лишили для мети:
Забувши Материне марне,
Її велике взяти і гарне
І світові його нести.

Очистьмо ж душі і серця,
Хай наші дні — для Нього канти".
...Чужина. Ніч. Стоять атланти
І слухають свого жерця.

Міттенвальд, 1949.

V

І промовля Великий Жрець,
Костром осяявшися... "Сталось.
І небагато нас осталось,
Що бачили її кінець.

З ЄВАНГЕЛІЇ

(Мат., XXIV, 1—14, 36)

О. Степанович 1933 року

І приступили: “подивись”.
І Він поглянув на споруди:
“Кажу вам: каменя колись
На каменеві тут не буде”.

— “Коли ж це станеться, скажи,
І дай нам знак свого приходу”.
— “Остерігайтесь, мужі,
Як будете серед народу.

Бо їх багато ще прийдё,
Щоб зводити і діять чари.
Почуєте у врем'я те
Про війни, розрухи і свари.

То тільки початок скорбот.
Бо ось, любові на наругу,
Народ повстане на народ,
Потуга піде на потугу.

І буде голод на землі,
І потрясуться доли й гори,
І кинуться хвороби злі.
Так починатиметься горе.

Тоді гонимий буду Я —
І зненавидять вас усюди
І будуть за мое ім'я
Вбивати і мучити, як не люди.

Тоді брат брата запродасть,
Брат ненавідітиме брата;
Багато виплодить нещастя
Доба, неситістю багата.

І матимуть по всій землі
Велику владу лжепророки.
Ще зменшаться серця малі,
Ще більш помножаться пороки.

В той час напасть і тривог,
В те лютє врем'я беззаконне
І в сильних душах багатьох
Любов і віра прохолоне.

Перетерпілий до кінця,
Єдино той з людей спасеться.
Тоді Євáнгелія ця
По всьому світу пронесеться.

Лише тоді прийде кінець.
І навіть ангельські дружини
Ні дня не знають ні години, —
Це відає лиш мій Отець.

Бофало, 1951.

ФРАГМЕНТИ.

Добірка автора

Осіннє.

„Всіх до спілів кличено!
Підгарів - досить,
Ща й рогами бичину
Несонірше панів!

Дих усіх за спілами
Місце є у нас!
Радість ми настоящі,
Поки юс є гас!"

Кликнули запрошені,-
Вибухнув бенкет.
Люб'яз вина Осени,
Пливе її мез.

Міцнини, загусини
Венозні пітва',-
Серце дзвонитъ чеснини,
Хорить голова.

Піснини і щенини
Хлюпа виногріт.
Ой не гнісъ тій щестівани,
Стопе, ой погріт!
Через вінів - підгарі,-
Плюсне, місце руці!
Дблук - гори - сурори,
Пагорами - зруці.

СИРЕНИ

Це було колись на півдні,
У весняний було день...
Діви дивні, діви співні,
Діви, п'яні від пісень!

Море гнало вал за валом
Скелям в кам'яне чоло,
Вигравало на кимвалах
І органами гуло.

Море било у літаври,
І стогнали береги,
Наче гналися кентаври
Табунами навколо.

Чи несло човна вітрами,
Чи несло його весло?..
Мов раптовими квітками,
Ними море поросло!

Несподівані діви —
Як раптові квітки...
О, мінливі переливи
Смарагдової луски!

О, дзвінкі перекликання,
Клики заспівів дзвінкіх,
Поринання, виридання
І виплюскування їх.

Як зраділи хвильні юрми,
Розсипаючи беріл,
Коли сурми, срібні сурми,
Засурміли в небосхил!

Як окрилено окріпла
Ярость вітру весняна,
Коли вибухами срібла
Захлинулась вишина!

І довго ще у просторах
В хорал зливались один
Органні рокоти моря
І срібні сурми сирен.

Прага, 1932.

ОСІННЄ

“Всіх до стілів кличено!
Пугарів — досить.
Та й рогами бичими
Несогірше пить!

Для усіх за стілами
Місце є у нас!
Радість ми настолимо,
Поки ще є час!”

Кликнули запросини, —
Вибухнув бенкет.
Ллються вина Осени,
Пліне її мед.

Міцними, загуслими
Встояні питвá, —
Серце дзвонить гуслами,
Ходить голова.

Темними і ясними
Хлюпа виночерп.
Ой не гнись під яствами,
Столе, ой потерп!

Через вінця — пúгари, —
Плюсне, лише руш!
Яблук — гори-сугори,
Пагорами — груш.

Чудом, а не грознами —
Прозор — виноград, —
Ой, солодкоросними
Губи у дівчат!

Ой, п'яніми умисли
Від чоло-медів!..
Миси та полумиси
З дáрами садів...

Прага, 1935.

ДО "БАЗАРУ"

Лютим, жорстоким дзвоном
Видзвонює сталь.
Скрикує льодом червоним,
Холоне Звіздаль.
Кулі до чол — як бджоли,
Шабля руба.
Солить сніги і солить
Червона ропа.
"Витриватъ, витриватъ, брате,
У боротьбі!"
Чотири гранати — для ката,
А п'ята — собі.
Лютим, жорстоким дзвоном
Видзвонює сталь.
Скрикує льодом червоним,
Холоне Звіздаль.
— "Дивись, богомазна рать,
Дивіться, праведні лица!..
Хто там ще може співатъ,
Хто там сміє молитъся?!"
— "У Бога, у мать, у все!
Яка там у чорта віра!"
Як чорна гадюка, повзе
Чорна зневіра.

Додолу — вигуки відчаю,
Камінням — у пустелю,
А пісня стіни розвертає,
А пісня ломить стелю.

Прокльонів чорні каменюки
Визбирає підлога,
А співу батьківського згуки
Полинули до Бога.

Але не чує Божа Мати, —
Їй, сповненій спокою,
Лише дитину обіймати
Пестливою рукою.

Та пісня смертницького хору
Замовкнути не хоче,
Та пісня — вгору, вгору, вгору,
До Тебе, Боже Отче!

Ось віє крилами своїми
Біля Твого порогу...
Ви розступітесь, херувими,
Ви дайте їй дорогу!

Ось перед самим Твоїм ликом
Скривавлена орлиця...
Такими клекотами ѹ криком
Ніхто не вмів молитися!

Так вимагати, так благати
Ніхто ніде не може.
Чому ж Ти, серцем пребагатий,
Не відізвешся, Боже?

Чом' непорушний так глибоко,
Чому мовчиш так глухо?
Невже не бачить Твоє око,
Не чує Твоє вухо?

Мовчать святі Твої ошую,
Німіють з одесної...
О, так, ніхто із вас не чує
Молитви голосної!

Якби ви чули, то стемніли б
Злотисті ваші німби,
То не німів би Ти на троні,
Не висидів на нім би!

Якби дійшли до Тебе згуки
Розмоленого співу,
То благословні Твої руки
Стиснулися б од гніву,

То став би темним Ти і жа́ским
У хмарі чорнoperій,
То враз би з стукотом і брязком
Розкинулися двері.

То розсікла б їх, повна грому,
Важка Твоя десница —
І не була б із Твого дому
Негідна в'язниця.

То не була б із Твого раю
Стократная руїна,
То вся б од краю і до краю
Воскресла Україна!

Як древлє, кинувся б Ти, хижий, —
І, сяючи на мети,
Повів би меч архистратицький
Освячені багнети...

Як птиця та осиротіла,
На крилос полетіла,
Забилася крилами об крила
Святого Михаїла...

“Ти зійди, зійди з свого образу,
Янголе ясний,
Стань між нас отут, своїх воїнів,
Зброею брязни!”

Мовчить Христос. Німіє Саваоф.
Недвижні крила Михаїла.
Ні Богові, ні янголам Його
Немає до людини діла.

Недаремне, ой недаремне
Западало сонце пожаром,
Ой глибока яма і темна
Та за містом Базаром.

Од світанку та до світанку —
Цілий день, настрашено-білий,
Цілу чорну ніч без устанку
Заступи стукотіли.

Недаремне заходу горно
Кривавило обрій зловісто.
Ой глибоко поле і чорно
Позіхнуло за містом.

Прага, 1936.

ДО “БРОДІВ”

— “Ой, мабуть, не гаразд
Учинили ми, браття.
Покладем для них наше завзяття —
А за що? За ту безліч образ?
Що сказав би Тарас?”

— “Так. Вони — вороги
І серце їх — люте.
Коли треба їм буде,
Вони винищать нас до ноги”.

— “Правда. Що не кажім,
Ми в руках... Тільки — ніби на кпини —
Оцей Лев на мундирі чужім,
Оцей знак батьківщині”.

— “Заблизько дивитеся, брати,
Тому і мовите негоже.
Нехай усе для нас вороже,
Ми йдем, бо мусимо іти.
Ми йдем з одним із ворогів,
Бо лише це дає нам зброю.
Не безборонною ж стопою
Стояти нам на полі бою
Цих велетенських хижаків!
За Україну ж цей двобій.
За плодоносний наш чорнозем, —
Тож як нечинними ми можем
Стоять у прі цій вогневій?
Ми йдем — туди. А там, в лісах
Непримиримої Волині, —
Вже стріли, гуки соколині,
Уже ожив Базарський шлях.
Кострами стало там багаття...
Костри горять... Вже другий рік
Багнет в один і другий бік
Там обертають наші браття.

Ми йдем до них. У слушний час
Уміння наше, нашу зброю
З'єднаєм з їхніми для бою —
І сила витвориться з нас”.

— “Так, це лиш зáв'язок. Не день ще,
Ще нам, брати, не розсвіло...
Ми знаємо, що німці — зло,
Але ѹ Росія — зло не менше”.

· · · · ·
Прадавня світить візія
У далечі хмурній —
І Галицька Дивізія
Керує крок у бій.

Войки із Радянщини,
Із Польщі, і, мабуть,
Із кожної займанщини
В рядах її ідуть.

Ідуть юні, — саду Нації
Весній білий цвіт, —
І такі, що у сімнадцятім
За рідний встали рід.

Прадавня світить візія
Над просторами нив —
І йде у бій Дивізія.
...І кличе віщий Див.

· · · · ·
Не Дивізія вже, — лиш решти...
Глянув хрест на них з висоти...
Поможи, Білогорський Хресте,
Їм ранених своїх спасти!

Ідуть... Приспішено йдуть, як можуть...
Був наказ: за кожну ціну
Розірвати коло вороже:
Проламати ворожу стіну!

І стоїть, рамéна залізні
Розпростерши над ними, хрест,
Ніби боре мряки зловісні,
Ніби каже: “вмерлий — воскрес”.

Міттенвальд, 1949.

ЛІСУН

I

Не вір, вродливко, Лісунові:
Не вирій носить він, а вир...
Нехай сурміть у млі сосновій,
Нехай гукає, людозвір, —
Не йди на клик його, не вір
Цьому на юнок ласунові!

I Водяник до вас — охочий.
Що напада біля річок:
Замружить бризками вам очі,
Підкине тріпот спідничок —
І потерпає квітничок
Ще не підливаний дівочий...

Та він не змучить ані трохи,
А тільки змочить вас, пустун, —
Пригода лиш серед дороги,
Веселій сміх тому, хто юн...
...Зовсім інакшій — Полісун,
Оброслий обр копиторогий!

II

Замáнить поночі в гущави,
В найглибшу глушу лісову,
Не зоглядишся, коли зчавить,
Зімне і кине на траву...

Пручатимешся ще у лапах,
Ще борсатимешся під ним,
Та, п'ючи твій дівочий запах,
Докраю стане він п'яним...

I закричиш в обіймах шорстких,
Заб'єшся тріпотами птиць,
Приймаючи жорстокі впорски
Його розтоплених живиць...

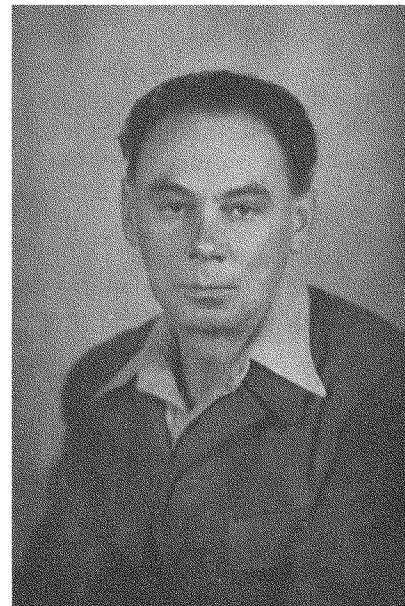
Звиватимешся в лапах в'юнко,
Мов од розлючених стожал,
Та це ще більше буде, юнко,
Його розпалювати шал!

Проситимешся в козлолюда,
Благатимеш його — “досить!..”
Та, як ліси, глухою буде
Його любашна ненасить.

Цілуючи, лише над ранок
Тебе лишить людокозел.
“Приходь. Та пий, — рикне, — рум'янок”,
Всі тайни відаючи зел.

Де сталось, крикне хтось, ідучи:
“Ої і суниць же у траві!
Які ж солодкі та пахучі,
Які червоні та живі!”

Міттенвальд, 1949.

О. Стефанович після Другої світової війни

■ ■ ■
З ночей криваві дні ставали
І чорні ночі — з днів.
І степ од ступенів навали
Стогнав і стугонів.

ФРАГМЕНТИ II.

Добірка упорядника

■
І вірю я у світлий сон цей:
Упалий од паризьких ран
Воздвигся вилитий із бронзи,
Дніпровим сонцем осіян.

■
Дзвеніте, струни заспівні,
Гучних добудьте пісень!
...Вона родилася на півдні,
На півдні в буряний день.

■
Нехай, забувши стрим еліпси,
Стримить у буряну глиб,
Вся — Атлантіди смолоскип,
Вся — смолоскип Апокаліпси!

■
Дано мені в домі Отця
Бути поетом Кінця.

■
І сурмлять софари-труби:
“Се Жених гряде...”
Ворушаться в трунах трупи,
Вся земля гуде.

Хвилюють, ходять, шумлять жита,
Злотисто-жовті, украї налиті,
Над ними неба блакить свята,
Ані хмаринки у тій блакиті.

Співає срібна в душі труба.
Душа квітками, як клумби, квітне,
Хлібá і небо, небо й хлібá, —
Куди не глянеш, жовто-блакитні...

1923.

Вірш "Ялинка" переписаний і подарований 8-літній донечці Софії й Арсена Степанюків, Гані, 1948 р. Графіка (синім, чорним і червоним олівцем) роботи самого О. Стефановича (див. стор. 108 — "Різдвяна казка").

Засяє день, і сутеніє.
Сніги, як килими, лежать.
Вітрець знемігся, тихо віє.
Якийсь лісочок манячіє
В далечині. Санки біжать.

Якесь бліде все, сніг і небо,
Санки і я, і сивий кінь...
Кому розлити було треба
В повітрі блідість сюю з неба?
Дзвінок забленькав десь: дзінь-дзінь...

1923.

В очах, мов сонце сходить світле —
От-от запалить вії,
На грудях вітонька розквітла
Бузкова ліловіє.

Де декольте — співає виріз,
Де сніжність стидно-гола...
Скажи, з душі то буз той виріс,
Чи ти то приколола?

1923.

ІЗ ЦИКЛУ “ГОЛОД” (ІІ)

Завили собаки, як на пожар,
Завили в степах, мов кручені.
Над обрієм черева чорних хмар
Розпухли, набрякли кручами.

Завили собаки, як на пожар,
У сурми біди засурмили.
Скомандував Голод хмарам “удар!” —
І рушили важко юрмами.

1923.

З ЦИКЛУ “ГОЛОД” (ІІІ)

Сказав хтось: “Мóлочно і мéдяно
Оцій землі плисти-текти”,
Та просять руки вгору зведені:
“Ой, хліба... Боже мій святий!”
Чорнозем в полі аж вилискує,
Аж синій — чорний, дорогий,
А очі дико так виблискують,
А люди людям — вороги.
Хлібам — злотистим морем плюскати
У синій берег — далечінъ,
Та хата в вишнях стала пусткою,
А на току здихає кінь.
Одним жживáм там бути — заручинам
Пісень і блискавок серпів,
Та ті жживá... Людей замучених
Жне голод. Зойки, стогін — спів.
Дитині: “хліба”... не захлипати,
А захотіло, — любе, іж,
Та ні, не хліб, а ніж до хліба там
В живіт дитині рідній, ніж:
Син вириває хліб у матері:
“Кришинку, мамо... Мамо, дай!”
І без ножа не відірвати їй
Од себе сина... Гіркий край!

1923.

ІЗ ЦИКЛУ “ГОЛОД” (IV)

(На мотив “Ой, яблучко”)

Ой, колись оцей ножик
Був захліблений,
Ой, колись хлібом божим
Був заліплений.

А тепер він, щербатий,
Кров’ю з’юшений,
У руці пазуратій
Міцно здушений.

Ой, колись хліб, як сонце,
Я ним краяла,
А тепер в груди доњці!..
Ла-ла, ла-ла-ла!

1923.

■ ■ ■

Якісь білі крапки миготять
У блакиті, високо-високо...
Он туди дай ниркá своїм оком —
Якісь білі крапки...
Бачиш, як он під сонцем блищає?
Папірці мов з чиєїсь руки.
То пташки нас якісь залишають.
Тільки звідки вони там взялися,
Звідки білі знялися?
Було ж порожньо в синіх безкрайях.
То пташки, то пташки...
Але де було взялись там їм?
І приглянься... Зовсім, ну, зовсім —
Папірці із чиєїсь руки

Ах, я знаю тепер...
То папір в канцелярії Божій порвали,
Запевняю тебе —
Той папір, що наказував літові бути на землі,
І з порога криштального в синю безодню змели
Ті шматочки паперу, щоб тихо на землю упали,
“Порвалося літо” — сказали.
І оце ті шматочки паперу летять,
І оце вони так миготять.

1923.

■ ■ ■
Вдарило по садках
Сонце червоне —
Злотом по злоті.
Вдарити злотом по злоті —
Задзвонить.
Але тиша така —
Аж в вухах дзвонить,
Аж душа тоне.

1923.

■ ■ ■
“Чогось страшно мені, чогось боязко...
Встань, соколе, вікно зафірань”.
“Ой, смішненька ти. Хто ж там? Лиш проліски
Та поснулі кущі без шептань.
Пригорнись до мене, мое злотко,
Хвилям сну себе всеньку віддай —
Загойдають так солодко-солодко:
Баю-бай, баю-бай, баю-бай...
Кожна спить на селі тепер хатонька,
У садку кожна квітонька — гном.
Треба й нам, моя ясонько, спатоньки.
Чорна людям, чужа за вікном”.

1923.

Про сонячну вроду
Не мрій. —
Дай серцю, природо,
Спокій.
Шарлатнуу бар^у —
Зміни,
Хай срібло і мармур —
Зими.

1928.

ПІСЛЯ ДОЩУ

Сипнув як стій з тієї хмарки, —
Не зчувся, коли вщух...
Як зелено зробилось в парку
Після дощу! —
Немов звичайний там над містом,
Між димів і домів, —
Над листом — зелено-краплистим
Він прошумів.

Виблискують калюжки між камінням,
Неначе порозбивані скелка,
І тає, зацілована промінням,
Зелено-фіолетова веселка.

25. VI. 1928.

ЯЛИНКА

Не лише міста і села,
Людські села і міста,
Облетіла вість весела
Про сповитого Христа.

Скрізь пронеслася по світі,
Скрізь той вітер пролетів...
Як рокочуть верховіття
Розколиханих садів.

Од стеблинки при дорозі
До хмарини угорі —
Все у радісній тривозі,
Все у сяєві зорі.

Всюди радість господарить,
Все дари приготовля...
Як ті “Царіє со дари”,
Поспішає вся земля
Привітати немовля.

II

А найбільше з дарами квапливе,
А найбільше щасливе, ясаве —
Царство зелене шумливе,
Шумливе та кучеряве.
Найбільшай радість в природі —
Зеленая радість лісів і садів...
Вгинатися будуть од квітів, плодів
Столи у господній господі!
Сливи щодня наливаються солодом,
Сливи солодкими стали, як мед.
Груші між вітами світяться золотом,
Груші запалять зелений намет.
Світиться груша і яблуко світиться...

Квіти конвалій питаютися вас:
“Гарна для Панни Пречистої китиця
Буде з пахучих роздзвонених нас?”
Вишні залляли зелене метелево
Радісно-краплім червоним дощем...
Кожная квітка і кожнє дерево
Дари готує в таємний Бетлем.

III

В краю, де Півночі влада,
В білому полі одна, —
Тільки ялинка сумна,
Тільки ялинка не рада.
“Добре їм там,
Під небом ласкавим,
Під сонцем яскравим...
Що ж я йому дам?
Таж на моїм деревці
Ні ягодинки, —
Тільки сніжинки оці,
Тільки сніжинки...”
Але що це — сниться чи ява?
Хтось ялинку світлом залива,
Хтось крилом од вітру закрива —
І голублять розлаковані слова:
Не журися, моя сирото,
Не сумуй, деревце мое гоже —
З цього часу без тебе ніхто
Не ославить народження Боже,
Як осяєш ти свято Різдва,
Як усі тобі будуть радіти!
А найбільше — найменші єства,
А найбільше радітимуть діти,
Як ти вмітимеш вабити їх,
Як ти красно для їхньої втіхи
Позолотиш на гілках своїх
Помаранчі, цукерки, горіхи!

І не будуть оци льодові
А полум'яних сила-силенна
Загориться зірок на тобі,
Моя з віку до віку зелена!
Не журися ж ялинко мала,
Королівно Різдвяного свята —
До сьогодні ти бідна була,
Від сьогодні ти будеш багата!

Прага, 1933.

ПАНІ ГАЛІ

“І місяць мені наліво
Й кота котила дорога, —
Ну як тут заграти щасливо,
Скажіте, на милість Бога?

Нехай би лиш це — та нáцо
Побáжання ті зневчесна?
О, роле моя пропаща,
О, доле моя нещасна!..”

Та вийшло зовсім інакше —
Ви грали над всі похвали...
Як ясно цвіли і як же
Пройнято Ви вболівали!

А та соромливість юна
Ї чистота-спокуса,
Коли принеслó драгуна,
Шо весь — гіпнотичні вуса!

Отож не треба бояться,
В прикмету вірить котячу...
...Вчораших сто гратуляцій —
І завтраших сто в додачу!

7. 2. 1938.

З ДАВНЬОГО ЗШИТКА

Віквічно в облозі,
У борні, у тривозі, знемозі...
Серце криваве в степах десь вітрами рида:
“Ой біда, ой біда
Тій чайці-небозі...”
Віквічно в борні, в облозі.

За хмарами хмари,
То як ніч, то багрових отари...
Іще не звалила червону стіну сторона,
А вже чорна стіна
Встає, щоб ударить...
За хмарами — мури-хмари.

За гунами гуни —
І лунають чугуннії луни...
Дудняв тупотів, гуди у груди твої...
(Ой ви струни мої,
Не жахайтесь, струни!..)
За гунами — другі гуни.

Віквічно в облозі,
У борні, у тривозі, знемозі...
Серце криваве в степах десь вітрами рида:
“Ой біда, ой біда
Тій чайці-небозі...”
Віквічно в борні, в облозі.

ДО СВ. ВОЛОДИМИРА

Похитнулися міри й виміри,
Стільки зверглося вір, богів, —
Тільки Він стоїть, Володимире,
Той, до кого ти нас привів.

У спілучому сконі атому,
В лютім подиху всекінця,
Лиш виблискуює на розп'ятому
Рубіновість його вінця.

У нещадному сяйві розпаду
Лиш чорнішою тінь хреста...
Вірим, княже наш, в свого Господа,
В те, що з мертвих Він нам возста!

ЗАЧАТТЯ

Як добре по хрусту гілки,
По шерху трав у смереччі
Вгадать: лисиця чи білка,
Чи заєць дався на втечу.

Звіриним нюхом відчути,
Що овочі ці їстовні,
Ті — повні злой отрути,
Хоча й привабні назовні...

Як любо блукать лісами
І в їх далині і близі
Усе читати таксамо,
Як в добре знайомій книзі!

А сонце ляже на спочин, —
У сутінь випнути шатра,
І хай горить, палахкоче,
Хай довго палає ватра!

Хай дивний вітер повіє,
Таємні шелести в борі...
Хай казка розтулить вії
І гляне по всім таборі.

Сам Юрій під "скоби" варти
Хай зтине на буй-коневі,
Од власного світла й ватри
Обидва, як жар, вишневі.

Хай казка квітне і світить,
Хай брат не зна, ні сестриця,
Дорослі вони, чи діти,
Чи видиться ім, чи сниться.

Сліпучо вибухли крила,
Взяли у срібний намет...
"Радій! Тебе обіймé
Найвищая сила!"

Твоя предивна дитина
В собі з'єднає обох...
Прийде Чоловікобог,
Між люди — Боголюдина.

"Радій!" — А крила гули,
А з крил задихало жаром...
І раптом полум'ям ярим
Розторг покій навполі!

Од стіп до стелі горів,
Стовпом огненним воздвигся...
Так дивно кущем у висях
Горіла гора Хорив.

Новий гримучий костер! —
Як руди терну далекі,
Розкрайав багри і клекіт
Громовий голос тепер...

"Твое ізбрáно єство.
Це він, грядущий в утробу,
Воскресне із гробу.
Зверши Рождество!"

І руки враз обвітились,
І крил ніхто не розійме, —
І ти — в подвійних обіймах,
Огнем пройнята наскрізь...

І чуєш — сила жаснá
Нестримно рине у тебе...
Як злива, хлинуло небо
В твої ложесна!..

Німів безсилий язик,
Та серце покірне кріпло...
...Вогонь повернув у срібло —
І зник.

Боффало, 1964.

ФРАГМЕНТ ІЗ “ПРЕОБРАЖЕННЯ”

“Він із якимись людьми.
Двоє. Чоловікі.
Але вони не такі,
Як ми.”

“Вони! Не відаю, хто
Мені про це промовля, —
Та знаю: Мойсей — ото,
А ото — Ілля!

Де біля Нього взялись? —
Не вийде з дива Петро.
Про щось говорять утрох,
Зорячи вись.

“Може, ветхий минувся світ?
Може, всі зо своїх могил
Вийдуть сюди на звіт
Перед Силою сил?

Не знаю... ой, як же тут,
Брати, хорошé!
Тут і суд не був би за суд,
А за батьків докір лише!

Я скажу, як скінчать вгорі:
“Тут найкраще нам на землі!
Зведім собі три шатери —
Тобі, Мойсею й Іллі!..”

Ні, я зараз піду туди
Із дозволу наших уз!”...
... “Ну як?” — питаютъ брати.
“Усміхнувся Ісус.”

... “Але гляньте!.. — і вдиво вверг:
Вершини з трьома — нема, —
Хмара клуби здійма,
Застінивши верх!

І, може, здалось здалік,
Але бачив кожен із них:
Ввійшов у хмару — і зник
Якийсь чоловік.

Ще Петро, що трохи поблід:
“Звідки привид оцей?
Чи не вертався Мойсей
На той світ?”

І кожний став не своїм
Од з'яви — примари ім.
...І раптом — із хмари грім!

“Громовиці то зрив —
Чи рокоти слів?
Хтось грімами заговорив...”

І вже знали, що мить
Про Нього громити,
Що ім — і нікому окрім
Котиться грім.

І вже чули голос Отця, —
Той глагол, ту луну, —
І жах огорнув
Душі й серця.

Не могли. Долілиць.
...А як тільки звелись, —
Іскравицю зіниць —
На вершину!.. У вись!

Вже не троє. Один.
На своїй висоті,
На своїй самоті, —
Він.

Ще били тригруди у дзвін,
Ще рамено чуло крило,
Та над ними мерк уже Він,
Смеркало вже серебро.
І скрикнув Петро:
“Що це було?”

Погас.
І вись погасла і низь.
...“Ви тільки заглянули в час,
Що встане колись.”

І думав за повороту:
Спокусу — збороти,
Це породдя глухоти!..
Коли двігнуще хресне ярмо, —
“Гору Єрмон
Двігніть проти Голготи!..”

І в тишу — тихе й просте:
“Про Єрмон повісте,
Коли воскресну”.

РІЗДВО

Уночі, в убозтві навколо,
Невисокий стояв чоловік.
Ледве блімнуло світло про вік —
Під пасмом чорняви чόло...

Ще поглибивтишу велику —
“Поклади чеканню кінець”...
І освітив каганець
Профіль дів’його лицу...

І враз, де верета, —
Скрик дитини у світ!..
..І почула — здригнулась плянета, —
Не почув людський рід.

Боффало, 1964.

ШЕВЧЕНКО

Гримлять прокльонами погрози,
А просьби — розкрил молитов...
“Погибнеш!” — викрикнула кров —
І обернулася у слози.

І — “Мамо!” . . . Вся у клик єдиний
Жагуча згрудилася роса...
І знову — гроздьба і гроза
Поета, сина і людини.

У просторі зарокотало, —
Громові рóкоти — щомить:
Крізь буревіщення гримить
Космічне, вічне Кракатао.

Боффало, 1964.

ШЕВЧЕНКО

Перелічу і дні і літа.
Кого я де, коли любив?
Кому яке добро зробив? —
Нікого в світі,
Нікому в світі.
Неначе по-лісу ходив!

Т. Шевченко

Позерства — і на зерня, на слідину.
Ти батька і багато Григорів
Тулив у свому серці — та узрів
І всім еством любив єси — Людину!

Любив калини. Відав янголину —
Нестерпнє-ясну й темну. І горів:
Ті вихори, той пристрасти Хорив
До кореня стрясли твою Калину!

О, не комусь, а всім робив добро,
Коли громів — “порвіте!” на Дніпро
І — “будьте люди!” сурмив на усюди!

І той пожар, те полум'я і жар —
Огонь мистецтва, — клекоти і руди,
Багрове обре зарево “Кобзар”.

Боффало, 1965.

ГОГОЛЬ

Там — арс і секс. Там — Бог і сатана.
Ніде душі такої не знайдемо.
З розп'яттям крил устав над нею демон,
Але фінал — з Розп'ятієм вона.
Пекла спокус, укусів множина,
Той сик — “секс-секс”... і змій той, що недремен!..
З мистцем були — краса жаска із темен
Та самота й нелюдська вишина.
Наскрізно зір прорізував убранство —
І — сумно є на світі цьому, панство!..
І пекельнів, обрушувався сміх
На збір машкар, на рила, на звіринець.
...Був наш і їх. Обом — і для усіх.
То Гоголь був, і був то українець.

Боффало, 1965.

НА ЛИСТ

Такої хвилі — дивини
Ще не прожив у свому скиті —
Він ось, як облак із блакиті,
Злетів з надхвилля далини!..

І рвучко свіжнявою ось
У вікна хлінули привіти...
Це вітер звідти, де “порвіте!”...
Де Чорне море розлилось!..

І — Ви. І вигукнули три —
“Зволожмо, висмаглім, обвіймо!”...
Синь-зілоть-прозор Вам, обійми —
І море й сонце і вітри!

Боффало, 1965.

НА ПРИВІТ

Не стукнув навіть — “одчини!”
У двері, з вечора закриті,
А просто клаптиком блакиті
Упав з руки далечини.

Привіт із хвиль!.. І віє ось
У вікна свіжістю озону...
Ні, це повітря з-під Херсону,
А не з Бостону пролилось.

І — Ви. Стрибожичі зо три, —
“Ану вродливицю обвіймо!..”
Синь-золот-прозор — Вам обійми,
І море й сонце і вітри.

Боффало, 1965.

Ніч і тиша — на сторожі.
“Ой, не бути в парі!” —
Хтось вродливці зловорожить
І воложить карі.

Але — що це? — серед ночі
Дивний спів рознісся!
Потішати наче хоче,
Котиться з узлісся...

Соловей? У співнім герці
Ті ляшать у гаю, —
Цей співак до глибу серця
Співом промовляє!

Запитати? — “Де подівся,
Слова не сказавши?
Виглядай його, надійся —
Чи пішов назавше?”

Ніби голос, як у птиці, —
Мова — не пташина:
“Не дівчата-молодиці, —
З мілим — батьківщина.

Він вже там, де його друзі,
Там, де місто Броди.”
Гей червоні в тому Бузі
Ta важенні води.

Прикипів до кулемета
За отчизну-вроду,
Молоком текучу й медом
Тільки не для роду.

У Петра одно для смерти —
Німота погорди:
І Петрів таких не стерти
Вам ніколи, орди!

Боффало, 1965.

СВІТАНОК

Гукнув у праліс Пракий —
І там, де луни упали,
Здавалось, галяви стали, —
Могутній голос такий!

Кремезні люди гудуть
У пущах-нетрах без міри.
По древах — кремінь сокири, —
Загусла рідшає муть.

Дажбог розжарив блакитъ.
Дзвенить малеча з колиби.
Проїшли Ярило і Либедь, —
Повів Яр-бог, щоб ярить.

Урвався ліс, бо — ріка,
Не дно, мабуть, а провалля.
Дніпро. Скажи ще з oddалля —
“То лев реве та рика”.

А гори — пагори ці —
Для сили, ліпоти й слави.
Дивá — ті видива, з'яви
І сні горі та ріці!

Повідав, пòвів — “отам
Стогрудо дихає море”:
Ти брам не знаєш, просторе,
Навкруг одкритий вітрам!

Ти, вітре, браму зустрів?
Ти, брате, був на воротях? —
Тут простір тільки та протяг
Усіх стрибожих вітрів!

О, так, воно не одно, —
Два неба, боже, у тебе:
З блакиті — синяви небо
І небо — зелен-вино!

Дажбоже неба й землі,
Вседобра в тебе десниця! —
Та тільки звідки та птиця,
Ті дивні клики у млі?

Благословляєш на світ,
На сході смуга рожева, —
Нащо ж той глас “вверхи древа”,
Той темний клекіт із віт?!

Казкобі вимисли це? —
Уся батьківщина — казка,
Болюча, люба і жаска,
Вогонь — у серце й лице!

МАТЕРЯМ

Марії Фіглюс

I

Ведмедиця йде на ножа,
Хребет іде поламати,
Рятуючи ведмежа, —
Бо то — мати.

І в тобі вона є.
Хижка та ведмедиця, —
Чи ти — молодиця,
Чи пригасло око твоє.

Та коли у дочках землі
Є роджати потреба,
Є чорнота плідна ріллі,
То є й синява неба.

Не лише зродити на світ,
А так зростити дитину,
Щоб найбільший був заповіт —
“Будь людиною, сину”.

У слабких жіночих руках —
Родини, роби й народи:
Що мати сіє, те родить,
В роках живе і віках.

І про матір, звану Марія
І єдину із множини,
Є глагол, що сім'я жони
Знеголовить в логові змія.

Тож лише добірне зерно,
Лише добре — дитині, —
Хай в ланах під повінню сині
Золоте шумує вино!

Всесила. Про Силу сил
 Горить і движити вселенна —
 В безоднях — сила-силенна! —
 Гудуть вихорій світил.

У другім зерні —
 Розумна, творча істота, —
 Хай послухає в ній темнота,
 Коли світло рубнуло: “ні!”

А третє сім'я — вона,
 З праврёмен кременю жизна,
 З Іракія — наша отчизна,
 Родина наша одна.

Боффало, 1965.

П Е Р Е К Л А Д И

Тарас Шевченко

БЛАЖЕН ТОЙ

Блажен той на світі, щасли йому, доле,
 Хто з братом голодним готов розділить
 Останнюю крихту і злобного волю
 Законом Господнім спромігся смирить!

Блажен і свободен!.. Того ж, хто не оком,
 А серцем лиш бачить лукавство людей
 І тільки ридає, зідхає глибоко, —
 Того, справедливий, позбав Ти очей!

(Переклад з російської)

Тарас Шевченко

З ПОЕМИ “ТРИЗНА”

О, святая!
Святая батьківщино моя!
Як поможу тобі в одчаю, —
І ти закована, і я...
Скажу тиранам Божу волю,
Не зрозуміють, не приймуть —
І на Твоїм широкім полі
Камінням вісника поб'ють!
Знесуть високій могили
І понесуть їх словом зла!
Тебе убили, розчавили
І возвхвалить заборонили
Твої колишній діла!
О, Боже сильний і правдивий,
В Твоїй руці — життя і смерть, —
Вдягни у славу свою твердь
І сотвори святе диво —
Воскреснуть мертвим повели!
Благослови возстать собором
На подвиг новий і суворий —
На чин іскуплення землі,
Землі, повитої в неславу,
Стократ політої криваво,
Колись преславної землі!”

(Переклад з російської)

ВІРШІ ВИКЛЮЧЕНІ АВТОРОМ З РАННІХ ЗБІРОК

■ ■ ■
Тож у душі так тихо, як у церкві,
Коли відправиться, зомовкне крилас.
Тож скоро снігу ляже білий перкаль,
А ви приснились.

Ви чуєте, як осінь тихо, бідно
Розчісує голівки моїм віршам.
Душа тепер, як сонний лебідь срібний.
Не сніться більше!

“Поезії” 1923 — 1926.
“Нова Україна”, ч. 11, 1923.

■ ■ ■
Перший день оце — сивий такий,
Так глибоко про сонце забуто:
До вдови осени в приймаки
Пристав смуток.

Гірким жалем за серце схватив —
І от-от вона схилиться плакать:
Підуть тижні сльоти,
Піде мряка.

“Поезії” 1923 — 26.
“Нова Україна”, ч. 11, 1923.

■ ■ ■
Упало на луг вороння
І замовкло.
Од жовтого листя — в очах
Пожовкло;
Упав би у трави бліді,
Завмер би.
Упало на луг вороння,
На верби.

“Поезії” 1923 — 26.
“Нова Україна”, ч. 11, 1923.

■ ■ ■
Перед птахами десь розкрилася
Брама вирію — просим!
І в садку у нас, як на крилосі
Безголосім.

В синім лісі хмар не розкрилися
Сині галяви й досі.
Засмутилася-зажурилася
Осінь.

“Поезії” 1923 — 26.
“Нова Україна”, ч. 11, 1923.

■ ■ ■
Встав місяць-ріг. Жене хмарок, —
Закрили сивим сріблість жовту:
Світло — тарілки черепок,
Котрого хтось в помії бовтнув.
Над головою хмари скрізь —
Крилом розтерзаного птаха,
А захід — в крові ввесь, наскрізь,
Мов велет вбитий там зваливсь,
Крови калюжами розливсь,
Мов там поклали Голіята.

“Поезії” 1923 — 26.
“Нова Україна”, ч. 11, 1923.

НА ПІВНІЧНОМУ БІГУНІ

Пустка. Смерть. Ні кораблям, ні лодкам, —
Лиш льодів холодним трунам — рейси,
Мов ніколи соком трав солодких
Не живились тут гіперборейці.

Пустка. Смерть. Нічого тут не треба.
Тільки неба сяють злотні виграви:
Сну могильного не може бачить небо —
І гасає в божевіллі злото-вихрами.

“Поезій” 1923 — 26.

“Студентський Вісник”, ч. 11, 1925.

НА МІСЯЦІ

Ніхто і ніщо не диха,
Ні слуха немає, ні духа.
Стоїть незглибиме тихо
І само себе слуха.

“Поезій” 1923 — 26.

“Студентський Вісник”, ч. 11, 1925.

■ ■ ■

Скільки в неї курчаток-піскляток,
Мацюпусеньких дзьобиків тих?
Двоє... четверо... вісім... десяток!
Десять діточок дав їй Пан-Біг.

Боже милий, бур'ян той кропиви —
Це для них уже ліс, цілий ліс!
Там ховатись, як близько той сивий,
Той крилатий, що вчора щось ніс.

Поховаються, зникнуть в тім лісі
Вдар в дзвіночок: ціп-ціп, ціп-ціп-ціп...
І, як м'ячки, звідти чи звідси
Сипле їх біло-жовтенький дріб.

“Поезій” 1923 — 26.

“Нова Україна”, ч. 1—2, 1923.

■ ■ ■

Ой, заграло небо, ой, заграло —
От червоне, золоте, а от зелене.
Тундра тиха, тундра добра стала,
Як рахманні, як слухняні оліні.
Гей, чого це ви, собаки, так помалу?!
Поспішайте! Нас чекає Ілінеут.
Не для того м'ясо оленеве
Вам даю, щоб у дорозі приставали.
Наче сонце, ясне сонце літом,
Такі очі у моєї Ілінеут.
Чи так грало небо колинебудь,
Як оце, коли я рвусь до Ілінеут?
Ні, ніколи ще не грало таким світом.
Ой, зелене, ой, зелене — ти потухло...
Знову небо грає грою золотою:
Ой, багато, ой, багато Добрі Духи
Налили в свої світильні лою.

“Поезій” 1923 — 26.

“Нова Україна”, ч. 12, 1923.

МИТЬ

Чого ця мить така окрема?
Ой, згадко така люба, мила!
Поцілував кресалом кремінь,
Аж іскри полетіли.

І рідним чимсь, старим, чумачим,
Запахла гостро ватра,
Виходить місяць — знає, бачить,
Що час на срібну варту.

Де вмерла ватра злотна, перша, —
Червоне гасне море.
І хоче світло те задержать
В примерклім люстрі Горинь.

“Поезій” 1923 — 26.

СНІЖКА

Та се ж грудка з небесних зірок!
І насправді образилась ти?
Се просохне... І се ж — серебро!
Дай я витру тобі, ходи...

Білі зірки падають з неба,
Зірки з неба — під ноги нам.
Хто казав, що зими не треба?
Хто казав, що уже весна?

Білі зірки... Душа умилась —
І у білій, свіжий рушник.
Білі зірки. Скажи, на милость, —
Хто там творить у небі їх?

От одна упала на груди.
Така гарна, що музу клич!
Яким дивним мистцем тра бути,
Щоб створить таку гарну річ!

Білі зірки падають з неба,
Зірки з неба — під ноги нам.
Хто казав, що зими не треба?
Хто казав, що уже весна?

“Поезій” 1923 — 26.

І хотів би підбігти ти:
Та чи ж можна в снігу такому?
Так помалу мусиш іти,
Мов ступінь твій по золотому.

Обізвався на річці лід.
Сутеніють снігів пустині.
Що не ступиш — глибокий слід
Хтось наллє тобі синім-синім.

Обізвався льодок — замовк.
Ще тихіше, здається, стало.
Що ти, чорне, там: заєць, вовк?
Промайнуло, не відказало.

І хотів би підбігти ти,
Та чи ж можна в снігу такому?
О, як довго іще іти!
Як далеко іще додому!

ЛНВ ч. 12, 1925.
“Поезій” 1923 — 26.

І з палицею пілігрима
У нові села й городи
Простує тінь неутомима
Григорія Сковороди.

М. Рильський

Ще просонню сповиті
Дніпрові береги...
У простій сивій свиті,
Без зайвої ваги, —

За поясом цівниця,
Торбина на плечах.
В десниці патериця,
Куди ще його шлях?

Куди його провадить
Невтомная хода?
В якій села-гради
Гряде Сковорода?

“Поезій” 1923 — 26.

От високо став місяць у небі,
І на озері, де глибина,
Десь береться за лебедем лебідь,
Мов виносить їх сніжних зо дна.

Місяць озеро гладить, голубить,
Місять з озером срібний взяв шлюб.
Лебединії ший, як труби.
Хоч одна б заспівала з тих труб,

Хоч один би крилом який вдарив,
Хоч один би заплюскав... й не ждать, —
Наче сонні скували їх чари,
Наче плавають лебеді й сплять.

В сріблі місяця лебеді срібні,
Срібні лебеді в срібній воді...
Шелесни лиш чимнебудь, лиш скрипни —
Вони зникнуть одразу тоді.

“Нова Україна”, ч. 1 — 2, 1923.
“Поезії” 1923 — 26.

Заблудилось ягнятко в степах,
Не гляділось, дурненьке, отари.
Біга, мекає, — взяв його страх,
Боляче своїм києм ударив.

Загубилось у буйній траві,
Кличе маму, викликує, мека,
А вже мама у теплім хліві,
А вже мама далеко-далеко,

Не почує, хоч як її клич...
Допала в десь на заході палац.

Степ темніє. Спускається ніч,
Біла базя саменька, як палець.

По-нічному зіхнули хмарки,
Захиталися трави злегенька.
Степ великий, широкий такий,
Біла базя маленька, маленька...

“Нова Україна”, ч. 1 — 2, 1923.
“Поезії” 1923 — 26.

МУЗИКИ

Ой, заграли музиченьки на горбу,
Аж гуде, так бухка бубон: бу-бу-бу!
Скрипка співом, срібним співом залилась:
“Гей, до нас, веселі, світлі, гей, до нас!
Хто не вміє веселитись — научись!
Чи ти чуєш, як ми з бубном обнялись,
Як нам зелено, шалено? Коли так,
Що ж би, парубче, був з тебе за козак,
Аби дівчини ти зараз не схопив, —
То ж я знаю, скільки в тебе там вогнів!
Аби з нею в блиски-скоки не пішов?
Що ж би в тебе за юнача була кров,
Що ж би, парубче, був з тебе за козак?”
Бубон грима, бубон бухка: “Так-так-так!”
Співи сріблом ллють на вулицю з горба:
Хай ховається, де є, яка журба!
Не накручуйте ви лірних в серці корб!
Ой, веселій, ой, веселій же наш горб!
Здивувалось у блакиті золоте.
“Звідки мак той такий буйний там цвіте?
Цілий день лежав зелений там обрус.
Прихилилось но я та зблизька роздивлюсь”.
Прихилилося злотисте до горба:
“Ой, яка ж тут та веселая юрба!
Не півонії тут квітнуть і не мак, —

То дівчата червоніли мені так.
Як же гарно хтось, як весело співа!
Яким ходором так ходить голова!
О, яке тут все рухливе і живе,
Просто в душу срібний спів мені пливе!
Ой, зрадів, забився срібний мені птах,
Ой, мигтить мені, мигтить мені в очах!
Чи здається, чи хвилює то блакить,
Чи то горб так, чи в мені гуде-дзвенить?"

Каже мати до Івася: "Подивись,
Як заграло ясне сонце — блісъ-блісъ-блісъ,
То злотистим, то рожево-вогняним...
Що ж це сталося сьогодні з золотим?
Не прийшла ще цим веселощам пора.
Раз лиш на рік, на Великдень, воно гра!"

Грають, грають музиченки на горбу:
Скрипка сріблом ллє, а бубон: бу-бу-бу!

"Поезії" 1923 — 26.
"Нова Україна", ч. 4, 1923.

■ ■ ■
"Всі враз!" — Як розрив гранати,
Як гострий короткий стріл...
Мов меч, що руба навпіл,
Десь тяжко брязнув об грati.

Всі враз, всі сорок соколіх,
Всі сорок мільйонів серць —
І, втихши, побачать герць
Прапори ворога долі.

"Український сокіл", ч. 4—5, 1935.
"Стефанос І.", 1939.

■ ■ ■
Хай серце і око — гострі,
Разючим нехай удар!
Хай хмарам циновим — розстріл,
Щоб більше не було хмар!

Хай слово, подібно винам,
Од міці себе ввірве,
І стануть великим чином
Чотири великі В!

"Український сокіл", ч. 3—6, 1937.
"Стефанос І.", 1939.

■ ■ ■
Л. А.

Хай жало гадове пече,
Нехай я гадом, панно Лялю,
Та вас, повірте, не ужалю
Необережно, боляче.

Автім, гадаєте, що гад —
Мерзенне щось і щось приземе?
Нехай прадавнього Едему
На вас повіє аромат!

Згадайте казку древніх літ,
Що розцвіла під сінню Древа
Тоді, як соняшна Ева
Змінила місячну Ліліт.

Чи ж то не брат мій був, не гад,
Що від його п'янкого жала
Так чудно Ева задрижала,
Що задрижав Господній сад?

"Стефанос І.", 1939.

Та усмішка, неждана, мила!
Не маю й досі я знаття,
Чи в ній обіцянка зоріла,
Чи промовляло співчуття,

Але і досі чую дотик
Її проміння і тепла...
Ні, не була то пані Готек
А Лада ладна то була!

Хай нас розділять кілометри,
Не згасне образ ваш ясний,
І зеленітиме ваш светрик
Зеленим клаптиком весни.

З недрукованої збірки "Стефанос II".

Міттенвальд, 1948.

С Т А Т Т І

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

“Я іду ясний дорогами,
Серце вимивши вогнем” —

ці рядки Влизька можна було б узяти за мотто до ранніх його віршів.

Сам ясний, він розкриває свої обійми всьому, що ясне:

“Заберу в обійми, у свої ведмежі,
Все, що є ясного на оцій землі!..”

Ta ця земля юному, широко-розкритому зорові поета-романтика — вся ясна, вся радісна (“і плине, плине по етерах у безвість радісна земля”) — і він всю її, цілий всесвіт обніме. То нічого, що крізь цю прозору ясність світу просвічує темне, — нічого, що око вже підгледіло “терновість” світу. Може, тому він ще дорожчий для поета. В душі стільки любові, що в одному серці її не змістити (“як би можна помножити серце, я помножив би тисячу раз”), її одної вистачить, щоб залити темноти світу нестерпним промінням, запалити світ, зробити його ясним (“щоб світ загорівся, і став би, і розбив би старі береги!”). Обійми, простягнені до землі, розпростерлися на цілий всесвіт:

“Вогню, вогню! Надлюдської любові!
Хай кров кипить у грудях молодих!
Беру тебе, о, світе мій терновий,
В обійми сонячні! — Як теплий птах
І птах вогнений, облітаю серцем
По всіх світах, — над людом простягаю
Безмежні крила! — Хай приходять всі
Під їх покрови! — Як не знайдуть раю,
То знайдуть пекло молодих обіймів...
Любові буйної, гарячої (вогню!), —
Усіх річей любові чарівної,
Щоб враз любити землю, звіря, люд
І жити сонцем, тільки сонцем жити...
Беру тебе, о, світе мій терновий,
В обійми сонячні! — В любов мою

Як в німб кладу! Засяй перунним світом,
І очі хворії нещасному сціли,
І осліпи того, хто тьму сподобав,
Сховався в льох! Любові і вогню!”

Ввійшовши у східноукраїнську поезію якраз тоді, коли її захлинала хвиля осінніх мотивів, Влизько, дійсно, мав право сказати про себе:

“Я втримав в осіннім покоті
Повну сміху козубень...”

З цією козубеню він ніколи не розстанеться:

“Я незламаний! — просто і широко
Це скажу і снагою нап’юсь!
З скалозубими рота не щирив,
Але, — вірте, — ввесь вік просміюсь!

Ну й та як же мені не радіти! —
Чи дороги імла замела,
Чи усі ми — не кращого діти,
Чи епоха моя замала!?..”

Він цілим єстеством відчуває велич своєї тривожної епохи й добре знає, як відповідально бути в ній поетом:

“Не лицемір, поете, серцем,
І не роби із нього шарж:
— Замало глянути крізь скельця
На бунт, виспівуючи марш.

Давно набридли струни ліри.
І пил злетів на святість тем.
— Зроби без жрецтва і офіри
Себе самого бунтарем!

Твої пісні — гарячий пломінь,
Що палить темряву, мов лід!
Навішо ж коришся утомі
І оглядаєшся на міт?

— — — — —
Нам треба пісні — бурі, грому,
Нам треба — бомбами слова!
Ні слова — хто там? — про утому,
У кого скніє голова!

Нам треба кожного салдатом
На наші будні і фронти!
Поете — в бій! Доволі ждати!
Громами пісню рознести!

Приймає всю її жорстокість, що не терпить безсиля:

“Пошле з прокльонами на страту
Усіх, що люблять тишу, тінь,
Що серцем, м'язами — кастрати,
Зреклися льоту і шалінь!”,

добу, що підносячи “залізні жерла гармат, націлених у світ”,
— визнає тільки силу:

“Ступайте у маршах! Видзвонюйте гуками бруки!
Хай гулом одлунить земля під ходою кремез!”

вірить у ясну прийдешність України:

“...Славословлю по-щирому!
І нема тобі, радість, кінця!..
Тихо сходить за стумами, вирами
Тепла віра на юні серця...
Розпускайтесь ж, сонячні парості,
І бреніте промінням в юрбі”...”

Радість, ясність. Вона у світосприймани поета, нею насычено
його відношення до епохи, до України, — вона і в його
коханні й у його природі.

“Там на полонині, де в кущах омани
Ходять біля ставу, а за ставом млин, —
Безтурботно стану обнімати кохану
І зім'ятий буде пахнути полин”.

Що до цього можна додати?
Природа його — здебільшого весняна, соняшна:

“І дзвенить золоте цебро,
І стримить золотий Дніпро.
І однаково сонце б'є
У чужі серця і мое.
І страшенно багато підстав
Написати усім листа
Про загально відоме, про те,
Що під сонцем невпинно росте
Вся країна й зініцями дня
Примружується як кошеня.
Заєць зоряний шлях перетнув,
Повернув у кущі і заснув”.

І над зимою у нього горить його любе сонце (“сонце ти
гаряче, — братіку мій старший!”):

“Сьогодні сонце тепле і просте, —
Отак скопив би яблуком у руку —
І кинув би на крижану розпуку
В холодний степ!”

Навіть осінь, українську тихошелесну, заплакану осінь, він
“по-своєму, по-юнацькому зрозумів”:

“Хай шумить і кошлатиться пуша,
Хай торішнє з листочками мре!
Це живе, молоде, невмируще —
Одрубало зогниле, старе!”.

Навіть осінь у нього весела:

“А чи знали ви осінь веселу? —
А чи знали ви осінь — вогонь? —
Отоді, як солом'яні села
Над токами розбуркують сонь?”

Простий, як стріла, і ясний, як день, шлях. Коли часами
і набігають на нього тіні, то лише хвилево і, здається, тільки
для того, щоб потім він білів іще ясніше. І жадного перед-
чуття, що цей шлях скоро обірветься, — жадної гадки про

смерть. Навіть тоді немає їй місця в творчості Влизька, коли вона нагадує про себе, заглядає йому ввічі, — в 1927 р. він майже чудом вирятується з її лабет у хвилях Дніпра ("потопаю, виринау знову, виринау знову і живу!"). Такий є ранній Влизько. Влизько першої половини свого короткого поетичного шляху. Ясність, життєрадісність, бадьорість; лаконічна, але глибока і бурхлива емоція; свіжість, безпосередня ширість відчування; напружена вольова активність, уцільність, — ось прикмети, які характеризують Влизькову творчість цього періоду.

■

“Що романтиком я народився,
Це написано і на виду” —

сказав в одному вірші Влизько. І справді — вже та ясність і радісність, з якою він дивиться на світ ("дивлюся на світ — в рожеву призму"), свідчить про це. Може, найяскравіше виявився романтизм раннього Влизька в його оспівуванні природи. Чи не наскрізь романтична, напр., оця його весна з її легендарними далиною і давниною?:

“Весно, ти знову ідеш. Ой, ідеш ти, блакитна красуне!
З моря ти вийшла далекого, з моря гарячого вийшла.
Там, біля скель мармурових, хвилі прибоями лунять,
Дивні легенди шепочуть і піною беріг голублять.

Весно, ти знову ідеш. Ось Дніпро із любови до тебе
Казиться ввесь і тремтить і під льодом зубами скрігоче.
Мицький, хороший Дніпро пригадав про юнацьку давнину,
Мицький, хороший Дніпро закохався в весну, дідугеля.

Синю давнину згадав, — як ходили козари й пологи,
Велетні в лісі ходили, в лісі жили козарлюги;
Люди з піснями і сміхом звіря з ножем полювали,
Звіря з ножем полювали, — в шкурі звірячий ходили..."

Здавалось би, що, почавши так, Влизько повно справдить своє:

“Я вросту в сторінки фоліяントу,
Де романтики шалений лет”,

та сталося інакше: коли світанок поета був ясний і радісний, то денну його путь можна назвати шляхом хитань, борсань, — шляхом самозаперечень.

Ось Влизько назвав себе романтиком, свою дорогу простилив туди, де — "романтики шалений лет", — занедовго він вигукне:

“Згиньте, романтики! Ви — останні!..
До скроні — кольт!..”

“Я недалекий од рафаелізму!” — каже він у другому місці, задивлений у велике минуле; для нього, рафаеліста, є тільки одне сприймання світу — "як величезної оптимістичної, божественної, сирової бази" для його мистецтва. Та скоро Рафаель стане у нього "зовсім недоречний" — і блюзірським вигуком:

“Мораль така потрібна мені —
Кинь Рафаеля! — Даєш Дені!”

він перекреслить свій рафаелізм.

Уболіває, що "бомбами розтрощений мармур Мікель Анджельо", що "мадонна Донателло в кафе заспекульована, де богом джин та ель", — щоб потім запросити Венеру Мілоську "на пляшку пива", розвінчати її "од люврових лаврів", засипати її компліментами, як ось: "ви душею — з мізер-мізера", "ні богу — свічка, ні чорту — копа!"

“Чую, чую: обіймає жаль, —
За великим невимовна туга,
За незнаним”...

але цю тугу, — "непідтягнуту попругу крові й серця молодого", — охрестить — "спадщиною гнилою".

Тема любови.

“Не прийдеш, як вчора.
Не впаду у синь —
Листям з осокора
Молодих хотінь.

Не полину з вітром
До примарних міст...
Тільки місяць титром
Упаде на лист".

Або:

"Пізно, а чи рано —
Все мені одно, —
Стану Дон-Жуаном
Під твоє вікно.

Забринить гітара
І можливо, вб'є
Золотим ударом
Молоде мое.

Синю серенаду
Про шехерезаду
З вітром — віч-на-віч —
Наспіваю в ніч"...

Чи вщерть напоєне мукою:

"Губи твої, очі твої, —
Темна, гнітюча краса!
Вони не мої, вони нічій,
В них спека пустель не вгаса!..

І все безнадійніше десь ліворуч
Безжалісний бій хвилин...
Це знов перебої... Так муч же, муч
І в кров навантажуй полин!

Попробую стати байдужим, та —
Чи змовкнуть мої вуста
І ця нерозсудливо молода
В артеріях кров густа!?"

Але не Влизько був би, коли б про це саме не заговорив ін-
шою цілком відмінною мовою:

"О, блакитна Інно!
Ставте самовар,
Нап'ємося чаю,
Підемо у парк.

Розмовляти будем
Про любов, а ще
Ренесанс сердец і
Етику обійм",

коли б не сказав про свої почування, що — "то цвіте сан-
тиментами погань", не назував їх "сумом за старим реквізі-
том... принцеси Марі", "нудним рецидивом мізантропії",
"новим рецидивом старої романтики", а себе — "вічним ре-
цидивістом".

Морські вірші. Під парусом романтики

"лєтиль сп'янілій корабель
між двох морів — і під і над тобою"...

Вітри, що його несуть, порти, що його спиняють, — все
дише романтикою і красою моря.

"О, тихий порте мій, — вечірня заводь трансу,
Що серце і думки за рейдами запер,
Де віє з-поза плеч м'язистим ренесансом,
Та з люльок, — за димком, — пахучий канупер.

Люблю твоє лице, і ці поснулі стяги,
І скромний орнамент бетонових аркад.
...А десь такі ж, як ти, цвітуть архіпелаги, —
Романтика моя залізних естокад.

Химерно?! Правда?! Так?! Яку ліпiti норму
На серце молоде — зрадливу обалонь?!

Привіт тобі, привіт... І бурі, бурі, шторму!
У нас з тобою все... за тишею — вогонь!"

Як Влизько, так люблять бурю і герої його морських віршів
і баляд — матроси, контрабандисти, пірати та ін. У нього,
з його неоромантичним прагненням героїзму, з вірою в но-
вітнього героя

("Героєм був і героєм будь!
Хіба вже забув, як вщерть
І вошами борсалась наша путь
І вітер нам сіяв смерть?"...

Нові часи, нові оселі,
А він живе, —
Заклавши динаміти в скелі, —
Герой живе!"),

ці люди моря часто встають не постатями, з статурами, виростають до розміру якихось велетів, героїв. Може, найкраще видно це в його "Матросах":

"Загартовані сонцем, вітрами,
Перепливши морями світи,
Ми, крім рейду, не маємо брами,
До якої прийти.

Серце кинувши в шторми і штилі,
Ми в обличчя плюєм сатані
І незрушно на тонни, на милі
Розраховуєм дні.

Наша зброя — гвинтовка і кортик,
Наші думи — морський бурецовіт,
Наше серце — у чорному порті,
Де цвіте антрацит".

Але й тут Влизько — вірний собі:

"Романтика моря? Конрад? Стівенсон?
Капітан таємничий, як масон? —
Нічого подібного. Через борт
Схиляється кілька зелених морд,
Щоб дерти з апльомбами шлунки: — Чччорт".

Поет Мелісанд! Ти мені не брат?
Я шукаю, чи ні, твоїх Ельдорад?
Навряд чи шукаю, бо не один
З таких — попадає за сірий тин, —
В міцний і жорстокий карантин".

На другому місці:

"Нема тут казки ніякої, —
Як всюди в світі, й на морях —
Шумлять за рейдами прибої,
Де кораблі на якорях.

— — — — —
Тебе, о море, славословлю,
Буденне, чорне, трудове!"

Немає казки, романтики. Ні на морях, — ні в житті. Те життя, яке ще так недавно було ясним і радісним, якому поет ще вчора простягав "обійми соняшні", — сьогодні, буденне, настільки змаліло, що, здається, ціле вмістилось в чотирьохкутнику нічного вікна:

"На вулицю вистели око
Крізь скельце твое і вікно.
Там ніч — окривавленим боком —
Панteroю — криє давно.

І бродять, і бродять, і бродять
Під золотом, — тільки без проб, —
Якісь мариновані шпроти,
Якийсь невідомий мікроб!

А то ж — не мара і не казка
Скарбів, що збирає скупиндя!
Звичайна буденна закваска,
Що коротко звється: — життя!"

Тільки у ворожій всьому яскравому, взнеслому, советській дійсності (о, поет добре відчував ту ворожість), — він наперед зінав, як стрінуть його "струхлявілі":

"Не робіть догани! — все однако
Бродить щось сильніше за вино!..
...Буду Сирано-де-Бержераком
І Берtranом буду все одно!"

Він не проказує, а викрикує свій перший і останній, свій і в наступі і в обороні єдиний аргумент: я народився романтиком!:

"відчиняйте ворота!
Іду!
Що романтиком я народився,
Це написано і на виду!" —

тільки там можливі такі експерименти над собою як експеримент Влизька.

Що поет обезкрилював себе, тлумив ті сили, що росли в нім, прагнучи виявлення, — про це він каже сам:

“...Ти примусь
І себе
Обладнатися без муз,
Щоб запер
У критерій знання те,
Що в тобі
Мучить, труйт і росте
Не в добі!
Справа — звичка, я давно
Впевнивсь теж,
Що не з буднями в одно —
Пропадеш!
Врешті навіть — сірий шлях
Покохав...”

Примушував себе іти “сірим шляхом” у ногу з буднями, корився дійсності. Та розкривались очі — і коли побачив її такою, якою вона є, — повстав проти неї:

“Бачиш, ладнаюся нерви прогризти,
Ти, підкорчоване Жовтнем пнище,
Мальовниче життя, міщанська тюрма!
Бачиш, серце мое — футуриста.
На півтона і нижче
Перетравлює кров — дарма!
Я боюся, що ти тільки опера,
Ти — супротив води і сивухи,
Ти — одублість сердець і одлиги,
Ти — сидіння на місці,
Ти — плиги вище вуха!
Я боюся, що ти тільки помпа,
Я боюся, що раптом, в день один,
Небо видастся шкуркою цапа
І петардою — бомба годин!
Я боюся, що в тебе занадто лепу,
Що бундючність поклала на тебе лапи,

Що “герої” твої — халепи,
З лиши! —
Гірко ж бути з таких, котрим
Мама пальця покаже—бояться,— (Москва? О.С.)
І взвиватись конквістадором
З обрієм паяца!
Гірко бути дутою горою,
Що розтруситься, тільки вдарте!
Гірко бути новим “героєм”
Старого стандарту!
Життя, мое життя, не статуйся, не стій!
Час летить і на місці не сяде,
І чвалають “герої” в хвості,
Через п’яте в десяте!
Хай їм чорт, але, коли нас обсліва
Чорна зграя таких ворон,
Я буду плакати на весіллях,
Сміятись під на похорон!”

Цього для Москви вистарчило, щоб розстріляти українське серце, де “бродило щось сильніше за вино”.

О. ОЛЬЖИЧ

(До портрета)

Камінь таїв у собі якусь притягальну силу для нього.
(Переді мною лише "Вежі" і "Підзамчя", з "Ріні" тільки
дешо пригадую).

Земля "зціпеніла, ствердла на каміння"; "гай — як брила, як камінь на грані"; "люди, як брили камінні"; у рішеннях — "важкість каміння"; "каміння лягло на холодних полях"; "окопи камінні"; у людини — "камінне лицце" і "велике серце кам'яне"; камінно-ствердлий туман "лежить . . . мов мармуру незайманого брила"; пророк каже про себе: "Я — камінь з Божої пращі"; "річки течуть . . . камінням сухим і чорним" (Рінь); "ствердла й захолола на морозі", — скам'яніла рука; на шляху, що ввижається йому — "вояки і юрба і каміння"; висоти нависають "камінням хмар". Зрештою у "Віснику" (якщо не помиляюсь, 1923 р.) був уміщений цілий цикл його віршів п.н. "Камінь".

З цією "камінністю" Ольжичевого світу в'яжеться важкість речей і дій у ньому ("важкість каміння").

"Обважнілі віти"; "страшна вагітність" доби; образ — у рамі, "важкий, як стелі, вікна і порталі"; "важкі дубові лави"; "каміння лягло . . . важкими моренами ріні"; "важкий і нерозгаданий туман"; "важкі виногrona"; пророк кричачатиме правду, "щоб важчали" жіночі "убори"; обличчя "котяться важко юрбою"; "хмари — важка каламутна ріка"; "море важке і зелене"; "сонце важко спадає"; "важкі і задихані груди"; "тяжковагітна" земля.

Коли б треба було збірки Ольжича обхопити однією назвою, то може, найбільше надавалась би, найкраще прилягала б — "Камінь". Уявляється "камінь на грані", камінь передохрестя доріг. Той, що вказує шлях, який іде "неугнuto і прямо". Ставить на дорогу, про яку колись, після перших зустрічей з підсоветськими українцями, в годину віри, мені сказалось:

"Крута дорога із Крут,
Та вірмо, рушивши нею,
Нелюдськи міцний цей люд
І вийде він ще на суд
Не судженим, а суддею".

Згадую ці (до речі, ніде не друковані) рядки, бо вони — моя відповідь Ольжичеві на переданий ним незадовго до смерті привіт з рідної землі.

■

Пророк.

"Сороки стрекочуть, пророки пророчать". Він не належав до таких пророків.

Ні манії, ні мантії пророка не носив гордовито-скромний Ольжич. Є в нього дві поезії п.н. "Пророк", але ні там, ні дінде не називає він себе цим ім'ям, мудро вдаючи, що Бог у ділі рук своїх перебуває незримо.

Він зінав їх, ці хвилини "віщих зінниць", коли не людське, а Боже сім'я запліднює душу (Ольжич взагалі нелегко "запліднявся" від собі подібних: занадто бо він був "камінним" чи, може, краще — мужем). У ці хвилини бачив він ясно й далеко. Бачив — Кінець. Той, дункий "розкритим небом, згубою експлозій", "Страшний Суд", коли "дрижить земля і небо", "нечуваний вітер дме" і другий, світ власний, "смерть як найвищий вінок", "нестерпно-сліпучу останню хвилину".

Було в Ольжича якесь особливе прагнення Кінця. Кінця — Початку.

Ніколи не забуду того осіннього багряного вечора. Зустрівши біля Слов'янської бібліотеки в Празі, ходимо понад Влтавою. Раптом він:

"А захід — в крові, ввесь, наскрізь,
Мов велет вбитий там зваливсь,
Крови калюжами розливсь,
Мов там поклали Голіяфа..."

Питаю: "Чому це? І чую: "Я копався сьогодні в батькових книжках і натрапив на вашу першу збірку, що ви колись подарували батькові. Оце, потім "Див" і особливо "Кінець-світнє" — найбільше мені сподобалось. І потім, коли я надрукував у "Віснику" цикл віршів "До кн. "Кінець-світнє", він, зустрівшись зі мною, так, якось мудро, як умів говорити лише Ольжич, сказав: "Ви добре зробили. Це може, єдине, про що тепер треба писати".

Спрагою Кінця-Початку надихане його:

"О, думка, що тіло без жалю руба,
Що очі й уста твої сушить.
Архангельська срібноголоса труба
Гримить крізь простори і душі.
І мертві встають і шукають хреста . . ."

Характеристичним віршем для Ольжича був "Кінцевість", де він "струмує", "спиняє" час, — підпорядковує тягливість часу його межі:

"Б'є три години на міській вежі.
Вказівка зачеркнула повне коло.
Година вмерла. Але ти скажи:
Не прокляну кінцевости ніколи.

Погасне день, і спопеліє ніч,
І охолоне повногруде літо.
Ти ж не бентежся, не затулюй віч,
Дивися прямо, гордо і відкрито.

Лише тобою, мудрою, дано
Цьому життю пінитись і іскриться,
Кінцевосте, незрівняне вино!
Б'є три години. Проясніть же лиця".

Кінцевість була для Ольжича — "незрівняним вином". Кінець — чимось величним, високим ("велич кінця", "як велично, що нам не дано . . .", "найвищий вінок").

■
З усього того, що Ольжич у своїй поетичній спадщині лишив нам про Україну, може, кажучи його словом, — найвагітніше:

"Держава не твориться в будучині,
Держава будується нині".

■
Вкарбуймо це в серця й голови.

■
Кінчаю своїми поезіями його пам'яті.

Остання з них — про сон, що приснився мені, мабуть, у хвилину його смерті і викликав у моїй пам'яті колишній, дуже подібний сон про смерть Юрія Дарагана.

Знаю: "Нащо слова?", але знаю й те, що він вибачить, бо слово це — не лукаве, а він любив таке слово.

I.

Такі непримиренність і напруга
У спразі все нетребне побороть —
Хай проклятою буде моя плоть,
Що слабшою вона від моого духа!

Це княжая була на нім кольчуга,
Великий, староруський ще Господь
Провадив українську його лодь —
І твердла і росла його потуга.

"Нащо слова?" Багато був він більш,
Ніж сірий і камінний його вірш,
Не тільки бо внесла на прaporі,

А й в серці йому випекла мета
Ту заповідь, що кликала все д'горі;
"Одвага. Непохитність. Чистота".

II.

“Діла і бажання сторукі —
і смерть, як найвищий вінок”.

О. Ольжич

Нам не знать, як згашено кров,
І не знати, де тебе діли —
Чи ти в небо димом пішов,
Чи земля засипала тіло.

Тільки кажуть — вистукав ти
У стіну до свого сусіда,
Що нещадно мучать кати,
Та не їхня буде побіда.

І ми вірим: так і було —
Не вороже звірячо-хиже,
А дажбоже перемогло,
Побідило архістратиже.

Як шляхами вів Тебе рок.
Так провів тебе і крізь муки,
На діла й бажання сторукі
Кладучи найвищий вінок.

III.

В дверях у сні з'явивсь,
Тихо став на порозі.
(Так Дараган колись
В час упокою в Бозі).

Знаю, звідкіль ідеш,
Вдергати мушу, затримать, —
Кинувся . . . Де ж ти, де ж? —
Тільки ніч за дверима.

В серці той вираз твій,
Образ той того світній . . .
Брате по духу мій,
Брате мій кінець світній!

СКЛАДАНИЙ ПОРТРЕТ ПОЕТА ЯК ЛЮДИНИ

“Замість біографічної довідки, подати лише дату моого народження” — (О. Стефанович, лист 11. VII. 1966.). До дати народження (1900 р.), і то неповної і несправжньої зводилася біографія Олекси Стефановича. Бо народився він 5. X. 1899 року в селі Милятині (копія метрики подає Милятин і Могилятин), Острозького повіту; хрещений 8. XI. 1899 р. Батько його, Коронат, був священиком; мати, Олександра, походила з родини Літославських.

Від 1922 р. — 1944 р. жив у Празі.

Від 1944 р. — 1949 р. жив у Німеччині.

Від 1949 р. — 4. I. 1970 р., тобто до своєї смерті, жив у Боффало, США.

В 1914 р. закінчив духовну школу в Клевані, на Рівнщині; 1919 р. Волинську духовну семінарію в Житомирі. Від 1922 р. до 1928 р. відвідував філософський факультет Карлівого університету (докторська дисертація 1931—32 р. на тему “А. Метлинський, як поет”). В 1928—30 роках відвідував теж літературно-мистецькі курси в Українському вільновому університеті. Але все це — тільки вузькі рамки, які скоплюють деякі точки зовнішнього життя поета. А зовнішнє життя Стефановича було самотнє і небарвисте. Внутрішнє життя було напружене, глибоке й особливе, — але поет беріг його внутрішнім, тобто приватним. Сьогодні можна тільки частинно відтворити цей внутрішній образ поета, інтерпретуючи його творчість та інтерпретуючи його взаємини з людьми. Творчість даємо тут повно; як додаток спробуємо скласти образ поета з загальних спостережень людей, які його знали, або стрічали.

Уривки споминів Галини Лашенко

Олекса Стефанович почав у нас бувати (в Празі) в середині 1930 років. Він був “тихий гість”. Коли бачив, що в хаті більше гостей, виходив скоріше. Коли були “свої”, сидів довго. Говорив небагато, але уважно слухав, і, відчувалось,

що йому приємно бути в родинній атмосфері... Думаю, що в нього було ще три-чотири родини, де він бував, але таких родин було небагато. Зате на українські концерти, доповіді, театральні вистави — ходив часто. Також часто заходив до української їdalyni, не обідати, а побачити людей.

Після одної театральної вистави — давали "Верховинці" — приніс і дослівно всунув мені в руку, як нікого не було в кімнаті, два вірші. Він не чекав, аж я їх прочитаю, а негайно відійшов. Амбітний поет... О. Стефанович заробляв тоді в такий спосіб: доглядав хлопчика (вже не дуже маленького). Батьки не хотіли давати хлопця до шпиталю, де живуть недорозвинені, а воліли тримати коло нього доглядача. Хлопець дуже прив'язався до пана Олекси. Батьки це цінили, тому добре ставились до нього. Очевидячки, заробляв дуже, дуже скромно. Українці звернули увагу на не зовсім відповідний спосіб заробітку поета і запропонували йому викладати в українській гімназії. Олекса Стефанович подякував, але відмовився. Він боявся, що, як включиться до гурту педагогів, то втратить свою волю. Любив бувати, де багато людей, але лишався збоку. Був самітник по натурі, тому не одружився, навіть лякався думки про одруження... Над віршами працював довго, але не вимучував знайомих читанням, не нагадував постійно, що він поет. Був надзвичайно скромний, але в деякі моменти можна було відчути, що знає ціну своїй поетичній творчості, в тому пункті мав амбіцію. Все ж був у нього і егоїзм естета. Коли пані, в якої він роками бував, мала удар серця, Стефанович не захотів відвідати її у шпиталі, бо хотів зберегти її образ таким, як до недуги. В 30-ті роки вчилася в університеті панночка, звали її Ліда, була гарна. Ніхто ніколи не чув, щоб Стефанович залишався до неї. Минали роки, якось він сказав мені: "Що з панною Лідою? Раніш в неї була на обличчі якби думка. Тепер її нема, і вона інша." ...Як він це помітив? — Подумала я...

В Америці став старший, з'явились недуги, і нервовість, і манія переслідування. Нічого подібного в Празі не було. В цей останній період я його не бачила, а пригадую таким, яким ми знали і любили його в Празі, коли він чомусь нагадував мені вовка, апе симпатичного вовка.

Уривки споминів і статті "Про поета, що не вмер увесь" Марини Антонович-Рудницької

Не знаю, чи можу багато більше додати до того, що сказане у статті. Він був дуже мілій, емоційний, мав тонку інтуїцію. Ale все ж завжди ніби ховався за мур недовір'я, підоози, скрістості. Тому й уникав, звичайно, великого товариства. Приходив тільки тоді, коли переконався, що в нашій хаті нікого чужого немає. Був ніби постійно насторожений, ale разом з тим обезброювала нас його наївність і чарівна, майже дитяча, усмішка. Стефанович страшенно бідував. З працею, навіть принаїдною, було тяжко, ale Стефанович і не дуже хотів зв'язувати себе обов'язками, бо любив свободу і незалежність.

Уривки статті:

У неділю, 4 січня 1970 р., помер у старечому домі Олекса Стефанович і був похований на Різдво, 8-го січня, десь на цвинтарі невеликого містечка під Боффало. Помер так само самітно, як самітно проходило його життя. Його вдача — скромна, замкнена в собі, полохлива, насторожена, підзорлива, вражлива й недовірлива, тримала його завжди відсторонь від людей і не сприяла близьким зв'язкам. На старість ці риси його вдачі, мабуть, ще загострились, так що з ним було навіть важко нав'язати контакт або побачитись. [...]

Він був середнього зросту, з високим відкритим чолом і чорними очима. Темне, кучеряве волосся наче німбом обрамовувало його смагляве обличчя. Волосся якось ніколи не вкладалось на голові, а стирчало на всі боки, і через це Стефановича звали "одуванчиком". [...]

Головна прикмета Стефановича-поета, яка передусім різнила його від інших, це вперте і послідовне, майже неймовірно-докладне випрацювання вірша. Стефанович буквально карбував, шліфував, цизелював не тільки кожне слово щодо точності його значення, щодо музичності кожного його складу і звуку, а ще намагався передати умисними вищуканими сполучками приголосних з голосними драматичне напруження, відповідне до змісту вірша. Він шукав для кожної теми якнайвідповіднішу форму, склад, ритміку, рими і

поетичні образи. Навіть стиль і характер мови змінювався згідно з історичним тлом, добою, нагодою або настроєм, який треба було в даному творі передати. Його окремі вірші переходили десятки редакцій, варіацій та змін. Він, властиво, ніколи не переставав шукати остаточної, ідеальної форми свого поетичного вислову. [...]

Пригадую, Стефанович мав прочитати вірш на жалобній академії Симона Петлюри, яку справляли в одній з найбільших концертових заль у Празі. І тут вийшла трагікомічна пригода. Стефанович не міг виступити на сцені, бо не мав відповідного одягу і звернувся до Хмеляка, поета-маляра, члена празької богеми, з проханням позичити одяг на цю окázію. Хмеляк одягу не позичив, але написав сатиричного вірша:

До мене по штани прийшов поет,
Бо в бідолашного свої — подерті ...
Немає в чому продирчать сонет
На святі сприводу одної смерти.

Стефанович цей інцидент дуже довго переживав і гнівався на Хмеляка. Що ж до дирчання віршів — то це відповідало правді. Голос поета був низький і досить глухий, ковнір плаща завжди був піднятий довкола обличчя, і він бубонів у той ковнір щось абсолютно нерозбірливе. До того ж у Празі тоді взагалі була мода скандувати, рубати вірші, а не рецитувати; тому з авторських читань було тяжко щось второпати.

Справжню красу поезії Стефановича можна було відчути, читаючи її, а не слухаючи його бу-бу-бу в ковнір. При цій нагоді хочу згадати, як ми з ним познайомилися. Я ще була в гімназії, коли мені попалися в якомусь журналі вірші Стефановича. Вони мені настільки сподобалися, що я через когось переказала Стефановичеві, що хотіла б з ним познайомитися. На другий ранок прибіг він переляканий на смерть, і ще за дверима почав благати, щоб я не відчиняла дверей і не дивилася на нього, — бо знайомство можна вести й через замкнені двері. Тоді ж, через щілинку, він мені подав такого вірша:

Коли гай на обрії квітне,
То здається очам,
Шо розкішне царство блакитне
Розгортається там.
А наблизі його володіння —
Десь подінеться синь...
Далечінь тому лише синя,
Що вона далечінь.

Пізніше він мені писав багато віршів, але цей перший мені таки подобався найбільше. Коли вже Стефанович трохи освоївся, то забігав до нас мало не щодня. Питав, чи не має нікого чужого, а тоді, стоячи коло дверей, щоб легше було втекти, читав якогось нового вірша. Ми, головно мій батько, мали завжди якісь зауваження. Поет терпеливо вислухавши їх — зникав, щоб на другий день повернутися з переробленою і виправленою версією.

Я ще була замолода й не занадто переймалася присвятами й віршами, але батько дуже любив "поетичні турніри", тож заохочував, інтригував і підбадьорював Стефановича до писання. Десь уже значно пізніше, коли Стефановичеві було коло 40 років, батько почав його переконувати, що у зрілому віці пора переставати писати трьохстrophну лірику, "тюрлю-тюрлю" за словами батька, а треба братися за сєрйозну творчість, розробляти якусь тему й переходити на епічний стиль, що вимагає інтелектуального напруження. Мовляв: Стефанович уже старий; свіжість почувань і вражень, необхідних для лірики — вже минула. Стефанович страшенно схвилювався, заметувшися й не появлявся десь майже тиждень, — а тоді, на доказ, що старість ще далеко, приніс такого вірша:

Недавно стрінутому літу
Іще й не снівся листопад: (див. ст. 73)

Батько, пригадую, був дуже задоволений, що спричинився до такого гарного вірша. Найбільша співпраця батька з Стефановичем розгорнулася над перекладами російських поем Шевченка. Вони обидва здавали собі справу з того, що перекладати Шевченка — незвичайно відповідальна й складна справа, яка вимагає великої уваги, обережності і

глибоко-вдумливого підходу. Вони дискутували годинами, днями і часом ночами, підбираючи відповідні вирази, щоб ними віддати якнайближче стиль і характер Шевченкової мови. Часто навіть були схильні лишати слова оригіналу, якщо це лише було можливе в українській мові. Знаю, що подібні конференції мав Стефанович у цій справі з проф. Леонідом Білецьким, — з родиною Білецьких в'язала Стефановича довголітня дружба, і думаю, що в їх архіві повинні б зберігатися теж його автографи. [...]

Треба сказати, що Стефанович страшенно бідував. Студентська стипендія від чеського уряду припинялася з моментом одержання абсолюторії в університеті. І люди лишалися без усяких засобів до життя, бо дозволу на працю чужинцям не давали. Тяжко було якось промишляти, тим більше таким як Стефанович, — непрактичним, “не з цього світу” людям, і він систематично вів напівголодне існування.

... “О, як добре мені, що оден,
І як легко мені, що голоден, — ...

писав він про себе.

У нашій хаті склався про Стефановича такий анекдот: Прибігає якось ранком Стефанович, ми якраз снідаємо. — “Стефанович, випийте з нами кави! — “О, ні, ні, я вже снідав”, — відповідає засоромлено скромний поет. — “Стефанович, коли ж ви встигли поснідати? — Довга павза . . . “Чи ви сьогодні снідали?” — “Ні, не сьогодні — позавчора”, — нарешті признається він, і після довгих церемоній, випиває горнятко кави.

Трапилася йому пригода і в їдалні Українського Жіночого Союзу, що її в Празі скорочено-жартома називали УЖАС. Наші студенти працювали там кельнерами, а за це діставали харч, обід або вечерю. Кухню вели добре господині і пекли там чудові пухкі пиріжки з м'ясом. І ось одного разу захотілося Стефановичеві пиріжка, і він почав торгуватися з господинями, щоб — замість вечері, дали йому одного пиріжка. Жінки уперлися, що цього немає в умові, і щоб він не каверзував, і ів те, що призначено. Пиріжка не дали, а від вечері Стефанович сам відмовився і залишив працю в УЖАС-і. [...]

У пам'яті, як звичайно, затрималися найяскравіші й найгостріші враження. Одним з таких була трагічна подія, яка глибоко потрясла працькою еміграцією. Була це смерть молодого, тільки з закінченими студіями, інженера Арсена Біднова. Його батько, професор Василь Біднов, був приятелем нашої родини. Це була надзвичайно добра у всіх відношеннях і якась неземна людина і визначна наукова сила у своїй галузі. Арсен, його єдиний син, приятелював з Стефановичем. У гарячий липнівський день пішов на пляжу — був дуже добрий плавець, — скочив у воду, і — вже не виринув... Це була страшна трагедія для батька, — мати лишилася на Україні і була підсудною в процесі СВУ.

Ми взяли велику участь у підготові похорону, а професор Біднов, винятково релігійна людина, просив мою маму зробити проект для напису на надгробному камені, де хотів мати слова: “Хай буде воля Твоя”. Стефанович написав вірша на смерть Арсена Біднова — короткого, стислого, лаконічного, уривчастого; але скільки в ньому болю й скорботи!

Нема й не буде Арсена,
Навік Арсена нема —
Над ним простерті рамена
Бронзовий хрест підійма. (див. ст. 68)

Одна згадка упорядника цієї книжки

Для нас у Нью-Йорку Стефанович був напівзгадкою постаттю: всі знали тільки, що він живий і живе у Бонфало. Тож відлітаючи 16 грудня, 1965 року до Бонфало, щоб віднайти поета, я мав тільки телефон Кобця-Варрави та двох незнаних пань. Ні Кобець-Варрава, ні ті пані не знали нічого про Стефановича. Але одна з пань дала мені телефон третьої, яка повинна була знати дослівно все у Бонфало, якщо не більше. І справді, третя пані знала все: що на розі вулиць Онедей і Філмор є церква св. Миколая, зараз побіч є зелений церковний будиночок, де внизу живе о. Івахів, який притулив на другому поверсі поета Стефановича. Напроти церкви є українська крамничка, де Стефанович любить бувати і купувати сардинки і цигарки; він бо живе на сардинах і цигарках. Взявши з летовища таксівку, я поїхав туди.

І справді, церква, зелений будиночок і крамничка існували точно так, як моя всезнаюча пані веліла. Зайшов до крамнички, купив дві пачки цигарок і пішов до зеленого будиночка. Мене попередили в крамниці, щоб не ображався, як Стефанович мене не прийме, бо таке траплялося. Натиснув дзвінок, і після деякого часу відкрилися двері, а в них з'явилася худа, вище середнього росту, людина, в окулярах, лисіюча, з довгою шиєю і гострим зором. Я сказав, що я такий, і, на мое велике здивування, він відразу запросив мене до себе. В нього було декілька кімнат на другому поверсі, але всі були майже порожні. Тільки в одній кімнаті була газова пічка для огрівання, столик з книжками і газетами, а в куті — спаковані валізи і скриня. Між нами відразу зав'язалася тепла і щира виміна думок. Стефанович, не зважаючи на наглядну відсутність великої бібліотеки, був детально поінформованою людиною. Висловлювався про творчість "Шестидесятників", говорив про деяких поетів Нью-Йоркської Групи, про книжку Юрія Шереха "Не для дітей", про європейський екзистенціалізм та найновіші прямування європейської теології. Для нього основними силами, які штовхають людство, — це релігія, наука, мистецтво іекс. Сам він ціле життя був роздіраний двома силами: поганством і християнством, що, як він твердив, ділили його творчість на дві окремі категорії. Був гостро думаючою людиною і мав тонке відчуття поезії: відразу бачив, де справжнє в поезії, а де фальшиве. Пам'ять у нього була феноменальна, цитував з пам'яті, не тільки свою поезію, а й своїх колег.

Якось посередині розмови він несподівано запитав: "а чи знаєте ви Маланюка?"

Я відповів, що знаю, бо Маланюк мій сусід, і ми часто зустрічаємося.

— А що він про мене говорив?

— Наскільки пригадую, він висловлювався добре про вашу творчість.

— А чи знаєте, що він хоче мене вбити?

Я відразу зрозумів у чому діло і почав відповідати так, щоб не втратити його довір'я, мовляв, чую про це вперше, але сумніваюся, чи має він чим убивати; не думаю теж, що він вміє стріляти.

— Не кажіть йому, що ви мене бачили. Я друкувався в "Нових днях" під псевдонімом Древлянський, бо як він дізнається, що я ще пишу добре вірші, то напевно уб'є мене. Ви ж читали його вірш "Молитва", де він говорить: знеси-лений двоїться і троїться — це про мене, що я під подвійним прізвищем виступаю.

Згадуваний вірш Маланюка був про всесвітнього трупа, тобто про сучасне людство, але я не перечив і дівчі чи тричі пообіцяв нікому про це не говорити. Комплекс цей, мабуть, витворювався у Стефановича роками, бож усім поетам Празької Групи доводилося жити в тіні популярності Маланюка. І потреба амбітного (як зазначила вище пані Лашенко) поета вийти з тіні на сонце, перетворилася з ходом років на комплекс. Ще в Німеччині Стефанович відмовився прийняти Маланюка і читати йому вірші, бо підозрівав, що Маланюк бере в нього мотиви з "Кінцесвітнього".

Поет вскорі заспокоївся, тінь Маланюка відійшла в темряву свідомості, і розмова точилася далі речево, логічно і глибоко. Він прочитав мені шість, чи сім, нових віршів, які написав після довгої, п'ятнадцятілітньої, перерви, як тільки перестав працювати на фабриці. Так минали пополудневі години, минув присмерк, найшла ніч, а ми далі сиділи в темряві (Стефанович не включав світла) і говорили. В темряві так і попрощалися. Я просив його послати мені відправлену добірку своїх поезій та біографічну довідку для антології "Координати", а особливо просив, щоб послав теж свої осітannі вірші, бо боявся, щоб вони десь не пропали. Поет злучив два мої окремі прохання в одно, — що привело до неспорозуміння, а згодом до розриву наших взаємин; уривки листів це найкраще відтворять:

О. Стефанович, 31, XII. 1965.

Боюся, що не встигну вислати вам у половині січня матеріали до антології, — багато часу забирає ялинка у парох. школі, де вчителюю (проби, промова і т. д.) . . . Хочу вислати вам, окрім свого, вірші талановитого оригінального поета Лавра Миронюка, що, збожеволівши, помер у Чехії... Надіюсь і вірю, що ви пам'ятаєте мою просьбу щодо нашої розмови. Зрештою, ви самі знаєте, з ким про це можна говорити.

ворити. Вірте, що мені не йде про голе, нуждене життя, а про час, щоб створити те, що маю силу створити. "Шапи" не давали дозволу на це, хоч і тоді дещо зробив.

Б. Бойчук, 29. I. 1966.

Мені подобалися Ваші останні речі — своїми образами . . . силою, емоційною напругою і особливим словником, який сам собою стає ознакою стилю.

3. I. 1966.

Чи не бажали б Ви помістити ці вірші в "Сучасності"? . . . Також хочу запросити Вас до співпраці з "Сучасністю" — есеями на філософські чи естетичні теми . . . Тепер поговоримо про добірку Ваших поезій від ранніх до останніх. Це даватиме повніший образ Вашого доробку.

16. II. 1966.

Оце переписав "Кінець Атлантіди". Провірте, будь ласка, чи не зробив помилок. Які поезії Ви особливо хотіли б включити до антології?

О. Стефанович, 7. IV. 1966.

"Веселих свят, пане Богдане! Пробачте, що довго мовчав, і зараз пишу коротко: мав і маю багато клопоту. Як справа антології і коли останній термін подання матеріялу? Я зробив чимало виправлень у висланих вам віршах . . . Мое бажання, а з ним і просьба до вас, — вмістити їх в останньому, виправленому тепер вигляді, в антології (за винятком "Строфи", яку викреслюю із матеріялу, і "Кінця Атлантіди", який прошу вмістити в "Сучасності").

Б. Бойчук, 14. IV. 1966.

Дуже радо надрукую остаточну виправлену версію "Кінця Атлантіди" в "Сучасності", як Ви просили . . . Дозвольте також надрукувати недруковані поезії. Як завжди, нічого не робитиму без Вашої згоди . . . Якщо б Ви бажали додати до моого вибору Ваших поезій для антології (чи відняти) — скажіть.

О. Стефанович, 11. VII. 1966.

Вшановний Пане Редакторе! Ваші листи відібрали у мене всяку охоту до участі в антології. В останньому своєму листі ви цілком зігнурували мое бажання: 1) Усі вірші — до антології. 2) "Кінець Атлантіди" — до "Сучасності". 3) Друкованого не друкувати. Правда, ви не забули докинути своє — "Нічого не робитиму без Вашої згоди". "На яку буду чекати", — додали ви цього разу в дужках. Стою, мовляв, над твоєю душею і чекаю. Не міг я дати вам згоди . . . Добровільної — не мав, не чув у собі; а вимушеної — ні, бо шаную себе. Певен, що і для вас особиста гідність людини не є порожнім звуком . . . Воно найкраще, коли автор сам вибирає свої поезії до друку . . . Автім — усякі вибори моїх поезій до антології — зайлі, бо я один раз давав до неї поезії і давати подруге не маю жодного бажання . . . Єдине, що можу зробити — дати, якщо хочете, один вірш до антології ("Матерям") і один до "Сучасності" ("Кінець Атлантіди"). А замість біографічної довідки, подати лише дату моого народження. Це мое авторське остаточне і незмінне рішення. Мій рукопис, повний недоліків (бо я не мав часу як слід виправити його), прошу знищити.

Б. Бойчук, 19. VII. 1966.

Трапилось між нами велике непорозуміння. Моя, мабуть, в тому вина. Прошу прощання. Тепер постараюся детальніше висловити концепцію нашої з Рубчаком антології. Ми хотіли дати такий вибір кожного автора, який давав би переріз і ядерну характеристику **всієї** його творчості . . . і т. д. "Сучасність" згадав мимоходом і, мабуть, непотрібно. Я, просто, хотів непрямо Вам сказати . . . , що двері відкриті.

Більше листів від поета не було. Я теж вважав за доцільне не тривожити його своїми листами. Останні поезії Стефановича народилися 1964—65 рр., після п'ятнадцятилітнього мовчання, деякі з великим трудом, як показують клаптики чернеток. Тому були вони йому, як пізні діти, найдорожчі; тому, мабуть, він наполягав включити саме їх до антології. Я зібрав ці недруковані поезії і послав Вольфрамові Бургартові з проханням нав'язати з вразливим поетом

зв'язок і дістати згоду на друкування. Щодо антології — я не поступив згідно з волею поета, — ми з Богданом Рубчаком зробили дуже щедру добірку найкращих поезій з цілого його доробку. Я певний також, що не поступив згідно з його волею, впорядковуючи це видання (що обіцяв йому зробити ще за життя), бо поет ніколи не дозволив би включати викреслені ним вірші, чи різні версії рядків. Але я почувався легко — ніяких спокут не треба. Ми з покійним Олексою Стефановичем напевно знайдемо згідність на отій тоненській лінії, що носить химерну назву: “поезія”.

Уривки останнього звіту о. П. Івахова

Моє знайомство з п. Олексою Стефановичем було випадком. В “Парохіяльних вістях” католицької церкви св. Миколая було оголошення, що мешкання в парохіяльному домі вільне. Хтось дав знати п. Стефановичеві, і я радо відступив ціле мешкання на другому поверсі за 20 дол. місячно. Мені жаль було людини. Він був худощавий, ледве кілька волосків по боках голови, обов'язково без шапки, а вже було досить зімно, і дуже легко вбраний. П. Стефанович обмежувався до своїх спромог. Пенсія маленька, заробітки в українській православній суботній школі мізерні. Ми залишилися, бо близько мешкали. Я запрошуваю Стефановича до себе, в мене були “приноси”, вживаючи слово самого поета, бо він був сином священика, — парохіяни часом давали мені дешо, і я ділився з сусідом. Нелегко воно було, бо скромна особа поета відмовлялася від усього, але перед моєю настірливістю він все уступав. Я бачив потребу помочі для скромного і невибагливого чоловіка. Бувало так, що бракувало гроша, і тоді поет заличувався і дуже совісно вив'язувався. Коли я відмовлявся прийняти позичене, боронився добряга, що не буде мати сміливості просити знову.

Перебування на парохіяльному мешканні від 17. XII. 1964 р. до 15. XI. 1966 р. вважав поет за найбільш плідний час для нього. Був чутливої, ніжної і незвичайно скромної вдачі. Він боявся когось образити, але й сам відчував навіть найменше недотягнення супроти своєї особи. Залишив відігнене йому приміщення тому, що ніби сусіди йому докучали.

Коли Д. Донцов писав, що Стефанович — це один з визначніших поетів нашої доби, але вже 15 літ замовків, — то Стефанович показував мені вислів Донцова, і це підбадьорювало поета. Але й казав теж, що Маланюк мав написати дещо докірливого про поета, — і це було причиною його мовчанки. Чи справді п. Бойчук робив прикрість Стефановичеві і змінивав його поезії в “Сучасності”, годі з певністю скажати. Однак п. Стефанович скаржився на нього.

На новому мешканні не міг п. Стефанович знести гавкання собаки на прив'язі, тому в травні 1969 року знов почав шукати за приміщенням. Мені дуже жаль було почути від поета: “Дозвольте перебути у вас у підвалі, поки не знайду мешкання”. Так не може бути, сказав я собі, і завіз Стефановича до іншої парохіяльної хати; поет радо погодився перебратись туди. День перевозу був назначений на 29. V. 1969 р. год. 8 вечором. Ярослав Гулик, який зайняв давнє мешкання поета, мав помогти при перевозі. Поет був точний, — і той факт, що о восьмій його не було, і в хаті було темно, занепокоїв п. Гулика, який, заклопотаний, прийшов до мене. Двері знадвору були закриті, господарів не було вдома, на стукіт не було відповіді. Взяли ми з парохіяльного дому драбину, і п. Гулик поліз. Щоб дістатись до хати, треба було вибити вікно; а я не мав уповноваження лізти до чужої хати, то рішив закликати поліцію, яка відкрила мешкання. Ми застали поета коло стола, роздягненого і похилого. Згодом я покликав амбулянс, і його взяли до шпиталю. Після трьох годин привезли назад і заявили: він здоровий, але недоживлений. На другий день я почав кликати наших лікарів, але нікого не було. Щойно в понеділок д-р С. Дорошак прийняв Стефановича, встановив його “здоровим, але недоживленим”, — однак рішив відстовіти до Маєр Меморіял шпиталю. Того таки дня о 2-їй годині подзвонила поліція і питала за родиною Стефановича, бо заряд шпиталю хотів відіслати його додому. Тому що не було кому прийняти і доглядати поета, — вони залишили хворого на коридорі. Щойно рано одна з мед-сестер влаштувала його в більшій кімнаті на кілька осіб. За місяць по точних оглядинах встановлено, що Стефанович мав вилив крові в лобній частині мозку.

Дехто в Боффало почав був говорити, а то й писати в газетах, про "психічну недугу", манію переслідування в поета. Я хотів би взяти це на рахунок незнання. Олекса Стефанович був би обурений до глибини душі, коли б прочитав таке. Я відсилав неодного чоловіка до психіатра, відвідував таких хворих, але мені навіть на гадку не прийшло, щоб здорову людину, О. Стефановича, відсилати до шпиталю. Тепер, через шкоду в мозку, ум поета не працював правильно. При помочі супільної опіки вдалося влаштувати хворого в домі для старців в Олден, Н.І. Я був радий, що людина має приміщення, харч і лікарський догляд. Двадцять п'ятого грудня, 1969 р. зателефонували зі старечого дому, що Стефанович важко хворий. А що він був православного віровизнання, я зараз повідомив о. М. Павлишина, щоб відвідав хворого і заніс св. Тайни. Він так зробив. А 4 січня, 1970 року Стефанович помер. Причина смерти — недомагання серця. Похорон відбувся 8. I. 1970 р. при великому снігу, прикрому вітру та морозі. Провожали поета 18 осіб, між ними Михайло Депутат, Олег Депутат, Теодосія Депутат, Мечислава Ганицька, Ярослав Гулик, о. Павло Івашів, Борис Лисенко, Юрій Потієнко, Василь Потішко, д-р Михайло Сайкевич. Не вспів приїхати на час з Канади Вольфрам Бургарт, а добився до Боффало десь коло третьої години пополудні. Я вдячний Богові, що мав нагоду подати помічну руку сл. п. Олексі Стефановичу.

ПРИМІТКИ

ПОЕЗІЯ (1923—1926)

Збірка з'явилася коштом "Українського Союзу Студентів-Емігрантів з Північно-західніх Земель України", в Празі, 1927 року. Ця збірка зазнала найбільших авторських змін. В 1939 році автор переніс з неї до збірки "Stefanos I" такі поезії: "Небеса в воді, в синім неводі", "Як півень червоний на сідалі", "Побілила вдова осінь свою хату", "Сон Перуна", "Орда іде", "Хати біліше сорочок дівочих" та "Татари" (це перша частина вірша "Із Татар"). В остаточному редактуванні поет виключив такі поезії: "От високо став місяць у небі", "Скільки в неї курчаток-піскляток", "Заблудилось ягнятко в степах", "Музики", "Встав місяць-ріг", "Перший день оце — сивий такий", "Упало на луг вороня", "Перед птахами десь розкрилася", "Тож у душі так тихо", "Ой, заграло небо", "Ще просоннію сповіті", "Із пустельного", "І хотів би підбігти ти", "Сніжка", "Мить". Упорядник включив ці вірші в останньому розділі ФРАГМЕНТИВ. Новий порядок поезій у цій збірці встановив сам поет.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ, стор.15, друк. в "Новій Україні", ч. 4, 1923. Вірш зазнав таких редакторських поправок (подаємо першу редакцію рядків):

3-тій рядок: "Де б це, журбо моя, вірна джуро."

6-тій рядок: "Смужечка світла бліда."

11-тій рядок: "Чула, журбо, те квіління, що вітер,"

Між другою і третьою строфами пропущено:

Хто це так рано зірвавсь, неспокійний,
Хто там на мурах вгорі,
Білий, у чорній кинувсь обійми,
Плачем зайшовсь на зорі?"

Після п'ятої строфи поет виключив вісім рядків:

Десь ми вже чули такеє ридання...
Де ж це, тоскното, було?
Ах, таким гірким, як на світанні,
Раз обливалось село:
Ганна й Марина ридали в нестямі,
Мов їм хто душу виймав,
Як одрубали — прийшли телеграми,
Що чоловіка нема.

ІЛЛЯ МУРОМЕЦЬ НА РОЗДОРІЖЖІ, стор. 16, друк. в "Українському Студенті", 1924. Вірш мав присвяту: П. Голубовичеві.

Такі рядки в останній редакції були змінені:

strofa 1, ряд. 2: "Раптом — вбік і став."
" 2, " 2: "Путь вийшла на путь."
" 4, " 2: "В літерах . . . й печать."
" 4, " 4: "Нахиливсь читати."
" 10, " 2: "Як же тута буть?"

ТАМ ДЗВОНИТЬ НА ВЕЖАХ, стор. 18, друк. в "Літературно-Науковому Віснику", відтепер ЛНВ, ч. 3, 1927. Понижчі рядки змініли:

strofa 4, ряд. 2: "То як ніч, а то білих отари."
" 4, " 3: "Ще не звалилась за обрій, ще муром одна."

Остання строфа, яка була цілком змінена, звучала:

"І линуть чийсь голосіння,
І тужить хтось, тужить на бідних руїнах села:
Ой біла хмара була,
Та й зробилася синя."

ДОРОШЕНКО, стор. 19, друк. в "Українському Студенті", 1924. Вірш має присвяту: Є. Маланюкові. Зазнали зміні такі рядки:

2-гий: "Бридке московське: вірний твій холоп."
6-тий: "Хоч і далися турки нам знаки."
7-мий: "Та може з ними лад якийсь утворим."

Між другою і третьою строфами пропущено:

"І бризкає під кінськими ногами,
І кришиться — дзвенить скло образів,
І плаче Божа маті в чорних рамах,
Що кінь Христосика її забив." (Образ у Кам'янці на Поділлі).

Остання строфа була основно змінена, в першій редакції вона звучала так:

"Та, може, й вийшло б що, соколю вовче,
Аби не налягло на тебе десь
Волоколамського повіту Ярополче
Брудною стелею своїх небес."

ГЕЙ ТАМ НЕДОБРИМИ, стор. 20, друк. в "Новій Україні", ч. 9, 1923. Вірш має називу: З ЦИКЛУ "ГОЛОД". Третій рядок звучав так:

"Темно — не краща там."

ГЕТСИМАНІЯ, стор. 21, друк. в ЛНВ, ч. 4, 1927, у "Християнському Шляху", ч. 15, 1946 та в "Християнському Голосі", ч. 36, 1949.

Зазнали зміні такі рядки:

7-8-мий: "Хропе натомлений Іаков
Спросоння бовкнув щось Петро".
10-тий: "Смертельним потом вмився твар."
18-тий: "І десь полохають вже сад."

СПОМИН, стор. 22, друк. у "Студентському Віснику", ч. 12, 1926.

Другий рядок шостої строфі звучав:
"Та місяць сріблом підплива."

ДЕСЬ ВИСОКО БЛАКИТТЮ ЗАЛИВАЄТЬСЯ, стор. 24, друк. в "Новій Україні", ч. 11, 1923. До слова "веселики" була замітка: волинське по-вір'я.

ВОГОНЬ НЕ ГУДЕ, стор. 25, друк. в "Новій Україні", ч. 11, 1923.

Зазнали зміні такі рядки:
6-тий: "Лле на вогонь холодний."
8-мий: "Вже пролились безодні".
9-12: "А полум'я йде з саду в сад.
Вилізло вже на вежі
Найвищих дерев, — тихо горяТЬ.
Дивна яка пожежа."

ХОДИТЬ ОСІНЬ, МОЛОДИЦЯ СМАГЛОЛИЦЯ, стор. 26, друк. в "Новій Україні", ч. 11, 1923. Зазнали зміні такі рядки:

1-12: "Ходить осінь, молодиця біололиця,
Мов озера круглі, ясні — очі сині.
Хоч і любить похилиться-зажуриться,
Та багата проте з неї господиня.
Скільки в неї у коморах з поля золата,
Скільки сховано там груш та яблук винних!
Все ховать — її улюблена робота:
Вона любить, щоб у хаті було вільно.
Побілила її біло-кришталево,
Для пташок блакитні вікна одчинила:
"Вілітайте, хто не встиг ще, в сине небо.
Знаю, знаю . . . Не затримаю вас, милі."

15-16: "Тихі ніздрі п'ють повітря кимелицю,
Тихі-тихі, — їх нічим їй не сполохать."

18-19: “І у хаті світло, порожнью, як в склянці.
Тиха-тиха молодиця, мов їй не знає.”.

В ГАНКУ, НАЧЕ ВИБУХЛИ ІЗ БУТЛІВ ВИНА, стор. 27, друк. в “Новій Україні”, ч. 11, 1923. Вірш був основно перероблений, шість останніх рядків звучали так:

“Аж до крові за вікном рябину
Заціловує мороз.
Вчора заходами заходу на небі
Готувалися рожеві з хмар драглі.
Хоч святе і схолодніле небо,
А припало до землі.”

БАБИНЕ ЛІТО ЛІТАЄ НА ВІТРІ, стор. 28, друк. у “Студентському Віснику”, ч. 11, 1925.

І ЗНОВУ ДЕСЬ НА ОБРІЯХ ПОМАЛУ, стор. 29, друк. у ЛНВ, ч. 11, 1925. Другий рядок третьої строфи звучав:
“Мов краплі від кривавого кропила.”

ВЖЕ В КРАЙСВІТНІ БЕЗОДНІ ОБЛИЧЧЯМ, стор. 30, такі рядки зазнали змін:

3-тій: “Ta земля усе просить, все кличе”.
10-тий: “І в беззгучнім палахканні мить.”

ВЖЕ МІСЯЦЬ ХОЛОДНИЙ ТАКИЙ, стор. 31, вірш зазнав основних змін, тому наводимо повну першу редакцію:

“Вже місяць холодний такий,
Мов скований з срібла і льоду.
Тужливо русалкам із ним
Й глибоко сковались під водою.
А, було, заплюскає їх
Славільного проміння лоскіт!..
Який же дзвенів тоді сміх!
Яка ж то була для них розкіш!
І грава зелена луска
Здавалося бігала тілом...
Там зробиться срібна така,
А там одливає сафіром.”

ЯК СРІБНО СКРІЗЬ, стор. 32, друк. в ЛНВ, ч. 12, 1925. Вірш мав назву “В зимовім садку” і зазнав основної авторської переробки: з трьох

строф автор залишив дві, де дослівно кожний рядок змінений. Тому наводимо повну першу редакцію:

В ЗИМОВІМ САДКУ

Едемський сад . . . Не йметься віри,
Що се так витворив мороз . . .
От-от шугне, здається, Сірін,
Абе покличе Альконост . . .
Стойті, і сяє, і іскриться,
І іскри скрізь, — куди не кинь . . .
Як срібло може засвітиться
Земне в небесну голубінь!
Кому за розкіш свого світла,
Кому хвалу свою пошлю!
Не день, а шлюб блакиті й срібла,
Пречистий, урочистий шлюб!”

КІМ ЦЕ НАМАЛЬОВАНО, стор. 32, друк. в ЛНВ ч. 12, 1925. Зазнали змін такі рядки:
4-тий: “Щоки у дівчат?”
6-тий: “З хрустальної гори.”

STEFANOS I.

Збірка з'явилася у видавництві “Дніпрові Пороги” в Празі. Дати появі в книжці не подано, автор подає 1939 рік.

НЕБЕСА В ВОДІ — В СІНИМ НЕВОДІ, стор. 35, друк. у “Новій Україні”, ч. 11, 1923. Вірш цей перенесений з першої збірки “Поезії”, 1927. Рядки 7, 8, 9 мали таку першу редакцію:

“Із води сади встають купами,
Сонцезлотяться.
Крила веслами воду неба б'ють.”

ЖАБИНИЙ ХОР НЕ ДАСТЬ СОБІ СПОКОЮ, стор. 36, друк. у “Студентському Віснику”, ч. 3-4, 1927.

МЕНЕ СОНЦЕМ НАЛИТО УЩЕРТЬ, стор. 38, друк. в ЛНВ, ч. 9, 1927 та в “Рідному Слові”, Вінніпег, 1956.

ЯК ПІВЕНЬ ЧЕРВОНИЙ НА СІДАЛІ, стор. 39, друк. в "Новій Україні", ч. 11, 1923 та в "Рідному Слові", 1956. Вірш цей перенесений з першої збірки "Поезії". Дев'ятий рядок мав таку першу редакцію:

"Як враз спалахнули їм жовті шати."

Між 9-тим і 10-тим рядками пропущено такі рядки:

"Та ні, не берези то, — так лише видало,
Засвічені світі в гаю комусь видали,
Щоб в листі пожежу підніяти."

ПОБІЛИЛА ВДОВА ОСІНЬ СВОЮ ХАТУ, стор. 40, друк. в "Новій Україні", ч. 11, 1923. Вірш перенесений з першої збірки "Поезії", 1927. Третій і четвертий рядки були в такій редакції:

"Все прибрала, та не хоче спочивати:
Ще підвести синім стіни знизу треба."

Рядки 7-12 мали таку редакцію:

"І підводить знизу синім білі стіни,
Умоча квача й підмазує — підводить.
Заспівав хтось про осінню синю далеч,
Комусь любо з нею, журною, кохаться.
Ще синіше малювати Осінь стала,
Ще любіше їй іде під співи праця."

ШУМИ І ШЕЛЕСТИ, стор. 41, друк. в календарі "Дніпро", 1932.

ХАТИ БІЛІШЕ СОРОЧОК ДІВОЧИХ, стор. 42, друк. в ЛНВ, ч. 12, 1925. Вірш перенесений з першої збірки "Поезії".

З ВОЛИНСЬКИХ СОНЕТИВ, стор. 43, цикл друкований в ЛНВ, ч. 11, 1930. Третій рядок сонета "Велика глуша", стор. 40, мав таку первісну редакцію:

Всі утекли у вишні та черешні.

НЕ ДАВАЛА ЩЕ СОНЦЕВІ ТИ, стор. 48, друк. у ЛНВ, ч. 10, 1931.

ЗЕЛЕНІ, ЧЕРВОНІ, ЛІЛОВІ, стор. 49, друк. в ЛНВ, ч. 10, 1931.

ЗУПИНИЛОСЯ ЛІТО, стор. 51, друк. у ЛНВ, ч. 10, 1931.

З АНТИЧНИХ МОТИВІВ, стор. 52, цикл друкувався у ЛНВ, ч. 2, 1931. Сонет "Аполлон і Дафна" мав таку першу редакцію дванадцятого рядка:

"З'явись мені! Люблю тебе над міру!"

Сонет "Дракон і Прозерпіна", стор. 55, мав таку первісну редакцію одинадцятого рядка:

"Окроплена багряною росою,"

РУСАЛКИ, стор. 57, друк. в ЛНВ, ч. 10, 1930.

ОСІННЄ, стор. 58, частина I. друк. в ЛНВ, ч. 12, 1929, частина II. друк. в ЛНВ, ч. 2, 1930 та в "Рідному Слові", 1956. Четвертий рядок восьмої строфи в частині II. мав таку першу редакцію:

"Небо синє і досі",

і другу редакцію:

"Небо в синяві й досі".

СОНЕТ, стор. 61, друк. у ЛНВ, ч. 10, 1929.

БІЛЯ СФІНКСА, стор. 62, друкувався у "Студентському Віснику", ч. 3-4, 1927 та в "Християнському Голосі", ч. 33, 1949. В первісній рукописній версії, частина II. мала такі видозміні:

Перша строфа, 3-тій і 4-тий рядки —

І підбігали навіжено,
Розреготавши у ніч.

Друга строфа, 2-гій рядок —

Сліпучим розмахом крила

Третя строфа мала дві окремі версії —

Над ним крило, над ним рука,
І, вийшовши на хижий лов,
Десятим поприщем рикайй,
Опочивальців обійшов.

і друга версія —

І лев полуночний зо скаля,
На хижий вибравши лов,
Десятим поприщем рикайй,
Опочивальців обійшов.

ГІРЧАВІНЬ ПОЛІНІВ, стор. 63, друк. в ЛНВ, ч. 12, 1927.

ЦЕ ПОВІТРЯ — ВИНО В ЛЬОДНИКУ, стор. 64, друк. в ЛНВ, ч. 11-12, 1930 та в "Студентському Віснику", ч. 11-12, 1930.

ЯК РЕЛЬСИ СИННЮ ОДЛИВАЮТЬ, стор. 65, друк. в ЛНВ, ч. 4, 1932.

ЕПІГРАМНЕ, стор. 66, друк. у "Віснику", ч. 9, 1934.

СМІХ І ЩЕБЕТИ І ГАЛАС, стор. 70, друк. в ЛНВ, ч. 2, 1932.

КОЛЯДА, стор. 71, друк. в "Новому Шляху", ч. 2-3, 1959 та ч. 1-2, 1971. Дев'ятий рядок в "Новому Шляху" звучав: "Нахилилася, розквітла". Замість 13-17 рядків були:

“Ніч — холодна, та ще й досить, —
Загорнути його в коси б...”
— А нашо косили коси? —
Мовить Йосип.
“Ось ми сіна наберемо,
Сіном сина обкладемо” —
І пахучий із потемок —
Оберемок.
Помагайбі! Це не всує...

ВЕСНА, стор. 72, друк. у “Християнському Голосі”, ч. 15, 1947.

З ЛИСТА, стор. 73, друк. у “Самостійній Думці”, ч. 7-8, 1934.

НЕМАС ТЯЖЧОІ ПОКАРИ, стор. 75, друк. у “Напередодні”, ч. 4(8), 1938. В рукописній редакції, яка зберігається в архіві Галини Лашенко, вірш цей мав такий заголовок і мотта:

Пані Гали
VENERE (di profilo)

Соромливість юна...

О. С.

Три останні рядки мали таку першу редакцію:

“Найсоромливіші місця...
...“Ожий!” — безсмертного мистця —
І ожила і стала жити.”

Вірш був написаний 12. II. 1938 р. після вистави “Верховинці”, де Галина Лашенко граваючи роль Параски.

КОЛИ ЗЕМЛЯ, ЯК ДАВНІ “ТРІЄ ЦАРІ”, стор. 77, друга строфа мала таку першу редакцію:

У бичий ріг і в пугар наливається
Тоді вино п'янке та густосинє —
І далечіть крізь мідяне осіннє,
У золоте весіннє розкривається.

ПОРТРЕТ, стор. 78, друк. у “Напередодні”, ч. 8(12), 1938.

СОН ПЕРУНА, стор. 79, друк. у “Українському Студенті”, 1924. Вірш перенесений з першої збірки “Поезії”. З первісної редакції автор виключив третю строфу:

А потім — ніби йшов з гори
Убраний в сяйво стовп рукатий —
І голос був: “малі й стари
Йде білий бог владикувати!”

ОРДА ІДЕ, стор. 80, друк. в “Українському Студенті”, 1924. Вірш перенесений з першої збірки “Поезії”. Сьомий рядок звучав так:
“Паском кривавим б'ють обрій”.

ТАТАРИ, стор. 81, друк. в “Студентському Віснику”, ч. 7, 1925. Вірш перенесено з першої збірки “Поезії”. Це перша частина вірша “Із Татар”.

БАГРЯНА ПІРАМІДА, стор. 82, друк. в ЛНВ, ч. 12, 1928 та в “Рідному Слові”, ч. 11, 1946.

ХРЕСТ, стор. 83, друк. в ЛНВ, ч. 7-8, 1929.

ЮРІЙ, стор. 87, друк. у “Віснику”, ч. 9, 1934.

КІЇВ, стор. 88, друк. в “Інформ. Листку У.Т. в Ч.С.Р.”, ч. 49, 1937. Сьомий рядок цього вірша мав таку редакцію:
“Він стоїть, як цар володар”.

БОГДАНА СТРІЧАЮТЬ, стор. 89, друк. в “Студентському Віснику”, ч. 5-6, 1927. Третій від кінця рядок мав таку редакцію:
“День заклязів, заголубів”...

СОКІЛ, стор. 91, друк. в “Український Сокіл”, ч. 1-2(17), 1936.

ПРОСТО. НЕ ЙТИ ПРАВОРУЧ, стор. 92, друк. в “Українському Соколі”, ч. 5(20), 1936.

КРУТИ, стор. 93, друк. у “Самостійній Думці”, ч. 1, 1934, в “Студентському Шляху”, ч. 1-2, 1934, в “Новому Шляху”, ч. 8, 1951 та ч. 9, 1955, і в “Вільному Слові”, ч. 5, 1970. П'ятдесят другий рядок мав таку редакцію:

“Квіти, посічені в квітні”.

КРІЗЬ СМЕРТЬ, стор. 95, друк. у “Пластових Вістях”, ч. 1-2, 1935. До восьмого рядка є власноручно додана автором друга версія:

“Та міцна, яко смерть, любов.”

Останній рядок мав таку версію:
“І вони до мети дійдуть.”

ШЕВЧЕНКО, стор. 96, друк. у ЛНВ, ч. 5, 1928 та в “Християнському Шляху”, ч. 58, 1947.

ШЕВЧЕНКО, стор. 97, друк. в “Самостійній Думці”, ч. 6-7, 1936. Шостий рядок мав таку першу редакцію:

“Між котрими рокіт не засне”.

Останній рядок був у такій редакції:
“І святий майбутнього пожар”.

ДВА, стор. 98, цей вірш мав таку першу назву: "Два (Шевченко і Гоголь"). Автор змінив пізніше п'ятий рядок на:

"Той плач огнем палає у серцях".

Ми залишили першу редакцію з уваги на драматичність образу та рефренність композиції.

STEFANOS II.

Збірка ніколи не вийшла окремою книжкою, — упорядкував її сам автор.

СВІЖЕС СИНО, стор. 103, друк. у "Християнському Шляху", ч. 1-2, 1946. Два останні рядки третьої строфи мали таку версію:

"В небі ніколи так не дзвонила
Пісня зраділа".

ІВАСИК-ОРЛИК, стор. 104, друк. в "Малих друзях", ч. 2, 1940, Краків, "Євшан-зіллю", ч. 9, 1952, Торонто, "Веселці", ч. 11, 1969 та в "Новому Шляху", ч. 26, 1970.

ЗАЙЧИКИ, стор. 106, друк. в "Нашим Дітям", Модржани, ч. II. 1940 та в "Рідному Слові", Вінніпег, 1956.

ЗАМІСТЬ КОЛИСКОВОЇ, стор. 107, друк. в "Українській Родині", ч. 2, 1938 та в "На Варті", Торонто, ч. 3, 1952.

РІЗДВЯНА КАЗКА, стор. 108, друк. в "Нашим Дітям", Модржани, ч. III, 1940.

НА ВЕЛИКДЕНЬ, стор. 110, друк. в "Нашим Дітям", IV, 1941, "Веселка", ч. 5, 1956 та в "Новому Шляху", ч. 15-16, 1971.

ЛЮДСТВО, стор. 111, друк. в "Часі", ч. 19, 1949.

НАД ХРИСТОМ, стор. 115, друк. в "Пробоєм", ч. 1, 1941 та в "Християнському Голосі", ч. 32, 1949. Третій рядок п'ятої строфи у "Християнському Голосі" звучав:

"І гримлять народні лави".

ВОНИ ЗЛИЛИСЬ В ЄДИНУ ГАМУ, стор. 116, друк. в "Пробоєм", ч. 5, 1941 та в "Українському Самостійнику", ч. 19, 1950.

ВІЧНА СЛАВА, стор. 117, друк. в "Пробоєм", ч. 8, 1940 та в "Новому Шляху", ч. 15, 1959. Сьома строфа мала таку редакцію у "Пробоєм":

"І вчора своє спом'янемо, —
Це ж учора був час такий:
В столині град шляхами багряними
Українські входять полки".

Автор мав ще таку ранішу рукописну версію двох останніх рядків сьомої строфи:

"То шляхами ідуть (ввійшли) багряними
В твоє місто твої полки."

ДЕ ЩЕ ПІД НЕБОМ ТВОІМ, стор. 119, друк. у "Пробоєм", ч. 2, 1940.

З ЛІТОПИСУ, стор. 120, друк. у "Пробоєм", ч. 5, 1941.

ПЕРУН, стор. 121, друк. у "Пробоєм", ч. 7-8, 1941. В "Пробоєм" такі рядки мали відмінну редакцію:

12-тий рядок: Пливе по сурмній широті...

20-тий рядок: Як би не плинув він глибоко.

26-тий рядок: Стукає о береги.

ОЛЬЖИЧЕВІ, стор. 122, друк. в "Українських Вістях", ч. 33-34, 1949, як частина статті "О. Ольжич" та в "Новому шляху", ч. 47, 1955.

МОЛІТВА, стор. 123, друк. в "Християнському Шляху", ч. 20, 1946. Восьмий рядок звучав:

"Ви, водителі в бій".

НАМ НЕ ЗНАТЬ, ЯК ЗГАШЕНО КРОВ, стор. 124, друк. в "Українських Вістях", ч. 33-34, 1949, в статті "О. Ольжич".

В ДВЕРЯХ У СНІ З'ЯВИСЬ, стор. 125, друк. в "Українських Вістях", ч. 33-34, 1949, в статті "О. Ольжич".

ОЛЬЖИЧ, стор. 126, друк. в "Українських Вістях", ч. 33-34, 1949, в статті "О. Ольжич".

ЛИСТОПАДОВЕ, стор. 127, друк. у "Християнському Шляху", ч. 41, 1946.

ЗОЛОТА ДІЖКА, стор. 128, друк. у "Християнському Шляху", ч. 29, 1946.

У "Християнському Шляху" вірш мав таке мотто:

"За лісом — за пралісом

Золота діжка сходить." Українська загадка.

ЗРЕЧЕННЯ, стор. 129, друк. у "Християнському Шляху", ч. 15, 1946 та у "Християнському Голосі", ч. 35, 1949. Два останні рядки другої строфи мали ще такі версії:

"Згадав — схилився (сховався) десь у тіні
І плакався прегірко."

Остання строфа мала таку попередню редакцію:

“Чи й ти, заснулий світе-Петре,
Ти каменю лежачий,
Колись у темні свої нетрі
Так само не заплачеш?”

Третій рядок останньої строфи в новішій редакції мав ще такий варіант:
“У темряви твоєї нетри”.

В “Християнському Шляху” ч. 15, 1946 цілий вірш мав відмінну редакцію:

“І ти із тих, що з ним ходили?”
“Нащо він мені здався!”
І поклик півня: Світе білій!”
Тужливо розіллявся.

Ще перший півень серед ночі,
Ця чорная година!....

Петро згадав слова пророчі
Й заплакав, як дитина.

Чи й ти, заснулий світе-Петре,
Ти, каменю лежачий,
Колись в полуночній нетрі
Так само не заплачеш?

“Християнський Голос” ч. 35, 1949 передрукував тільки повищі дві перші строфи під назвою “Зречення Петра”.

ВЕЛИКОДНЄ, стор. 130, друк. в “Щоденних Вістях”, ч. 80, 1947.

ІСТИНА, стор. 131, друк. в “Часі”, ч. 6, 1949.

ПАМ'ЯТИ О. ОЛЬЖИЧА, стор. 132, друк. в “Нових Днях”, ч. 7, 1950 та в “Новому Шляху”, ч. 73, 1950.

СТРОФА, стор. 132, перший рядок мав таку ранішу редакцію:

“Небожа, нелюдська гра”.

КІНЦЕСВІТНЄ

Збірка ця не з'явилася окремою книгою. Упорядкував її сам автор під назвою “Кінецьсвітнє”. В листуванні з упорядником О. Стефанович так пояснив зміну назви книжки:

“На цьому місці виправляю свою похибку, допущену колись при утворенні слова (було —Кінецьсвітнє)”.

НЕДОБРЕ, стор. 136, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

Перший рядок мав ще таку версію:

“Тяжким (багровим), недобрим колом”.

Дванадцятий рядок мав таку ранішу редакцію:

“І піде по всьому небі”.

КІНЦЕСВІТНЄ, стор. 137, друк. в ЛНВ, ч. 11, 1925 та у “Віснику”, ч. 1, 1938. Вірш перенесений з першої збірки “Поезії”. Перша версія вірша не мала третього і тринадцятого рядків.

ДІВ КЛИЧЕТЬ, стор. 138, друк. в “Новій Україні”, ч. 4-6, 1925. Автор спершу переніс цей вірш із збірки “Поезії” до збірки “Stefanos I”, а накінець до збірки “Кінцесвітнє”.

У збірці “Поезії” вірш цей називався: “З давнього — давнього”.

Між редакцією цього вірша у збірці “Поезії” та остаточною редакцією були такі відмінності:

Перший рядок:

“Не пави кличуть то, не меви”

Четвертий рядок шостої строфи:

“Свої ридання Дів.”

Перший рядок сьомої строфи:

“Клекочуть клики в очі ночі —”

Між сьомою і восьмою строфами пропущено таку строфу:

“Клекочуть степом луни лунко,

Лунають уночі,

Відламками свої відлунки

В ярах дось гублячи.”

Перший рядок восьмої строфи:

“Не хвилі, — горе море горне,”

Четвертий рядок восьмої строфи:

“І клубами — їх мли.”

Між десятою і одинадцятою строфами пропущено такі рядки:

“Сидить криластий десь найвище

У хащах, у кущах —

І про нещастя кликом віщим

Степи оповіща.”

Перший рядок одинадцятої строфи:

“І от дороги, як підлога.”

Третій рядок одинадцятої строфи:

“І крик возів, мов хто сполохав”

Другий рядок одинадцятої строфи:

“І стогнуть і ступонять.”

Чотирнадцята строфа мала таку редакцію:

“Глибоко з полком своїм Ігор

Глибоко в степ зайдов

І хилить половецький вихор

Вкраїнську хоругов...”

ПОДИВИСЯ ТУДИ, ПОДИВИСЬ, стор. 140, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

РІЗДВЯНÉ, стор. 141, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

ДИВ, стор. 142, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

ЯК І УЧОРА ХМАРИ СКРІЗЬ, стор. 143, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

Вірш мав мотто з вірша “Встав місяць-ріг” (“Поезії” стор. 10):

“...Захід — в крові, весь, наскрізь,

Мов велет вбитий там зваливсь,

Мов там поклали Голіяфа.”

ОБРІЙ НЕ ВИТРИМА, стор. 144, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

ЗАВІСА ТАЙНУ ВІДДАЛА, стор. 145, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

ВПАДІТЕ НА ЗЕМСЬКЕ ЛОНО, стор. 146, друк. у “Віснику”, ч. I, 1938.

ВЕЛИКОДНÉ, стор. 147, друк. у “Віснику”, ч. 7-8, 1938.

ВОЗСТАЛА І ЛИК ЗАКРИЛА, стор. 148, друк. у “Віснику”, ч. 7-8, 1938.

Другий рядок мав ще таку редакцію:

“Десниця, налита гнівом.”

КНЯГІНЯ МЕТАЛЕВА, стор. 149, Цю поезію автор переніс із книги “Stefanos I”, 1939, ст. 78.

НЕ ЗНАЄ СПОЧИНУ СЕЙСМОГРАФ, стор. 150, друк. в “Пробоєм”, ч. 3, 1941.

СУРМИ, АРХИСТРАТИЖА МІДЕ, стор. 151, друк. в “Пробоєм”, ч. 3, 1941. Другий рядок третьої строфи мав ще версію:

“Старозавітно возлюби.”

МОЛИТВА, стор. 152, друк. в “Пробоєм”, ч. 3, 1941.

О, ІХ НЕ ТРИСТА, стор. 153, друк. в “Пробоєм”, ч. 2, 1940. До другого рядка автор дав нотатку: “359 під Базаром”. Редакція цього вірша в “Пробоєм” мала такі відмінності: Другий рядок: “Юрми, Пречиста.” Пропущено такі дві середні строфи:

“За братом — брат,

Живі і померлі...

Той — з-над Дніпра,

Той — з-під Говерлі...

Не голоси,

Не збори роратні, —

Гуди грози,

Полчища ратні.”

Останній рядок:

“Страшний Архистратиже”.

З АПОКАЛІПСИ, стор. 154, друк. в “Пробоєм”, кн. 1, 1942, у “Християнському Шляху”, ч. 10, 1946 та в “Християнському Голосі”, ч. 37, 1949.

ДЕНЬ ГНІВУ, стор. 155, друк. у “Пробоєм”, ч. 7-8, 1942, в “Християнському Шляху”, ч. XI, 1946 та “Християнському Голосі”, ч. 42, 1949.

1941—1944, стор. 157, друк. у “Християнському Шляху”, ч. 9, 1946 та в “Модерна Українська Поезія” Яра Славутича, 1950. До п'ятого рядка автор подав таку нотатку: “Книгрозкриття — одне слово. Ця примітка не для друку”. Була теж присвята: о. Йосифові Корбі, пізніше викреслена.

ХРИСТОС, стор. 158, друк. в “МУРі”, ч. 3, 1947 та в “Життя і Слово”, ч. 1, 1948. Перший рядок мав ще версію:

“Земська мудрість торкнула б місяця.”

СПИНИЛОСЬ НА ЛЮДИНІ ОКО ОТНЕ, стор. 159, друк. в “Українських Вістях”, ч. 101, 1948.

НАД СВІТОМ КЛИЧЕ ЧОРНИЙ ДИВ, стор. 160, друк. в “Християнському Голосі”, ч. 31, 1949 та в “Нашому Віку”, ч. 9, 1949. У “Християнському Голосі” п'ятий рядок звучав:

“У темні простори розкрив”,

а сьомий рядок:

“Над спочорнілим — чорні крила Дива.”

КІНЕЦЬ АТЛАНТІДИ, стор. 161, друк. в “Українських Вістях”, ч. 70, 1949, та в “Києві”, ч. 3, 1951. Ми помістили тут останню, виправлену автором, версію, яку О. Стефанович послав упорядникові 1966 р. з такою нотаткою: “Я зробив чимало виправлень у висланих Вам (до “Координат” — Б.Б.) віршах (особливо в “Переображенні” і “Кінці Атлантіди”). Мое бажання, а з ним і просьба, до Вас, — містити їх в остан-

ньому, виправленому тепер вигляді.” Між останньою редакцією і попередньою, поміщеною в журналі “Київ”, були такі відмінності:

strofa 2, рядок 2: “Земля вас також не любить”.
“ 3, “ 4: “За те, що серце забили”.
“ 4, “ 1: “Близько останній день ваш і час.”
“ 4, “ 3: “Сонце не хоче бачити вас”.
“ 7, “ 3-4: “Їм розхвильовані дороги
Чорніють позіхами прірв...”
“ 8, “ 3-4: “Грююче похорон раптовий,
Перетинаючи їм путь...”
“ 9, “ 1: “Їх обдають і ранять скалки”
“ 10, “ 1: “Не відпочнуть камінні груди”
“ 15, “ 3: “На місці міста зяє прірва.”
“ 16, “ 2: “Кудись побігли, проревли...”
“ 17, “ 4: “Щоб кару зглубити удвічі.”
“ 18, “ 3-5: “На нього муром йде вода,
І піднімає висота
Над ним багрові смолоскипи...”
“ 19, “ 4: “Й зарокотали вогневі...”
“ 30, “ 2: “Хай наші дні богам, мов канти.”

До третього рядка дев'ятої строфи була така примітка: “Орикалк — метал, що був лише в Атлантіді.”

З ЄВАНГЕЛІЇ, стор. 166, другий рядок останньої строфи мав такий варіант: “І навіть ангельській чини.”

ФРАГМЕНТИ

Першу частину цієї збірки приготовив Олекса Стефанович, включивши поезії, які не підходили до попередніх збірок. Другу частину зібрав упорядник, включивши проочені поетом вірші з різних журналів і газет та найостанніші його поезії. Третю частину становлять ті вірші, які автор виключив із ранніх збірок.

ОСІННЄ, стор. 173, до третього рядка останньої строфи була нотатка Стефановича: “Чоло-мед — чільний, міцний, найкращий мед”.

ДО БАЗАРУ, стор. 174, друк. в ЛНВ, ч. XXXI, 1932 та в журналі “Базар, 1921-1941”, 1943. В журналі “Базар” друкувався тільки початок вірша, після 12-того рядка ішла строфа (яку автор виключив з останньої версії):

Кулі до чол, як бджоли,
Шабля руба...
Солить землю і солить
Червона ропа.

ДО БРОДІВ, стор. 178, — вірш, як твердив автор, написаний на замовлення. До третього рядка десятої строфи була нотатка: “Хрест Маркіяна Шашкевича на Білій Горі, під котрою проходили”.

ЛІСУН, стор. 181, друк. в “Нових Днях”, ч. 26, 1952 під псевдонімом Олекса Деревлянський.

ДАНО МЕНІ В ДОМІ ОТЦЯ, стор. 183, другий рядок мав ще таку версію: “Бути поетом вінця і кінця”.

ХВИЛЮЮТЬ, ХОДЯТЬ, ШУМЛЯТЬ ЖИТА, стор. 187, вірш друк. в “Новій Україні”, ч. 1-2, 1923.

ЗАСЯЄ ДЕНЬ, стор. 188, друк. в “Новій Україні”, ч. 1-2, 1923.

В ОЧАХ, МОВ СОНЦЕ, стор. 189, друк. в “Новій Україні”, ч. 1-2, 1923.

ІЗ ЦИКЛУ “ГОЛОД” II, стор. 190, друк. в “Новій Україні”, ч. 9, 1923.

ІЗ ЦИКЛУ “ГОЛОД” III, стор. 191, друк. в “Новій Україні”, ч. 9, 1923

ІЗ ЦИКЛУ “ГОЛОД” IV, стор. 192, друк. в “Новій Україні”, ч. 9, 1923.

ЯКІСЬ БІЛІ КРАПКИ МИГОТЬТЬ, стор. 193, друк. в “Новій Україні”, ч. 11, 1923.

ВДАРИЛО ПО САДКАХ, стор. 194, друк. в “Новій Україні”, ч. 11, 1923.

ЧОГОСЬ СТРАШНО МЕНІ, стор. 195, друк. в “Новій Україні” ч.1-2, 1923.

ПРО СОНЯЧНУ ВРОДУ НЕ МРІЙ, стор. 196, друк. в ЛНВ, XXVI, 1928.

ПІСЛЯ ДОЩУ, стор. 197, з архіву Марини Рудницької.

ЯЛИНКА, стор. 198, друк. в “Школярі”, Регенсбург, Різдво 1946, “Новому Шляху”, 7. XII. 1965 та в “Рідному Слові”, Вінніпег, 1956.

ПАНІ ГАЛІ, стор. 201, — з приватного архіву Галини Лашенко. Вірш написаний після вистави верховинці, де Галина Лашенко грава Параску.

З ДАВНЬОГО ЗШИТКА, стор. 202, друк. в “Християнському Шляху”, ч. 29, 1946. Це варіант вірша “Там дзвонять на вежах” (“Поезії”, стор. 12). Включено цей варіант з огляду на цікаву композиційну структуру.

ДО СВ. ВОЛОДИМИРА, стор. 203, друк. в “Християнському Шляху”, ч. 27, 1946.

ЯК ДОБРЕ ПО ХРУСТУ ГІЛКИ, стор. 204, друк. в "Молодому житті" ч. 2, 1946 і в "На Сліді", ч. 2, 1948.

ЗАЧАТТЯ, стор. 205, друк. в "Сучасності", ч. 12, 1968. Рукописну версію автор послав упоряднику 1966 року.

ФРАГМЕНТ ІЗ ПРЕОБРАЖЕННЯ, стор. 207, друк. в "Сучасності", ч. 12, 1968.

РІЗДВО, стор. 210, друк. в "Сучасності", ч. 12, 1968.

ШЕВЧЕНКО, стор. 211, друк. в "Сучасності", ч. 3, 1969.

ШЕВЧЕНКО, стор. 212, друк. в "Сучасності", ч. 3, 1969.

ГОГОЛЬ, стор. 213, друк. в "Сучасності", ч. 3, 1969.

НА ЛИСТ, стор. 214, друк. в "Сучасності", ч. 3, 1969.

НА ПРИВІТ, стор. 215, — вірш зберігався в архіві поета, згодом друкувався в "Сучасності", ч. 2, 1973.

НІЧ І ТИША НА СТОРОЖІ, стор. 216, — зберігався в архіві поета, друкувався в "Сучасності", ч. 2, 1973.

СВІТАНОК, стор. 217, друк. в "Сучасності", ч. 6, 1968.

МАТЕРЯМ, стор. 219, друк. в "Сучасності", ч. 6, 1968.

ПЕРЕКЛАДИ

БЛАЖЕН ТОЙ, стор. 221, друк. в "Християнському Шляху", ч. 36, 1946. Це переклад поезії Шевченка з російської мови.

З ПОЕМИ "ТРИЗНА", стор. 222, друк. у "Християнському Шляху", ч. 38, 1946. Переклад поеми Шевченка з російської мови.

СТАТТИ

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО, стор. 236, друк. в "Самостійній Думці", ч. 6-7-8, 1936.

О. ОЛЬЖИЧ, стор. 248, друк. в "Українських Вістях", ч. 33-34, 1949. Передрук у збірнику "Слово", ч. 4, 1970.

ПОКАЖЧИК ВІДГУКІВ НА ТВОРИ О. СТЕФАНОВИЧА

Антонович-Рудницька М. "Про поета, що не вмер увесь", **Слово**, збірник ОУП, (Нью-Йорк — Едмонтон), ч. 4, 1970, 178-193.

[Без автора], "О. Стефанович", **Обрій** (Нью-Йорк), ч. 3-4 (липень-серпень 1951).

Бургартд О. [Юрій Клен], "Олекса Стефанович: "Stefanos I", **Вісник** (Львів), ч. 7-8 (липень-серпень 1939), 373-377.

(Гошовський Б.) "Повне видання творів О. Стефановича", **Новий Шлях** (Вінніпег), ч. 41 (12 жовтня 1974), 9. Теж **Література і мистецтво** (в "Гомоні України", Торонто), ч. 10 (5 жовтня 1974), 4, в **Свободі** і ін. часописах.

Грицай О. "Літературні новини", **Свобода** (Нью-Джерзі), ч. 241-242 (17-18 жовтня 1927), 2.

Лоза М. "Останній етап життя Олекси Стефановича", **Естафета** (Торонто), ч. 2, 1974, 213-217.

Мазуренко Галя. "Олекса Стефанович. Поезії...", **Літературно-науковий вісник** (Львів), ч. 4 (квітень 1927), 376-377.

Маланюк Є. "Олекса Стефанович — Поезії...", **Книга спостережень** II. Торонто, в-во "Гомін України", 1966, 414-417.

Огієнко І. "Сміливі новотвори сучасних письменників", **Рідна мова** (Варшава), ч. 7-8 (1939), 333-334, 338.

"Новотвори Стефановича у збірці "Stefanos I", **Рідна мова** (Варшава), ч. 7-8 (1939), 345-348.

Рубчак Б. і Бойчук Б. "Олекса Стефанович". Бойчук Б. і Рубчак Б. ред. **Координати**, антологія сучасної української поезії на заході, в-во "Сучасність", 1969, 62-69.

Сіромаха. "Два поетичні дебюти", **Діло** (Львів), ч. 91 (1939), 9.

Читач [Михайло Мухин]. "Літературні нариси В. Олекса Стефанович", **Самостійна думка** (Чернівці), ч. 5-6 (травень-червень 1935), 338-349.

Передруковано в: Читач. **Сучасні українські поети**. Чернівці, Бібліотека "Самостійної думки", 1936, 65-76.

Відгуки про творчість О. Стефановича були ще в "Меті", ч. 18, 1939; "Націоналісті", ч. 124, 1939; "Національний думці", ч. III, 1927; та "Студентському віснику", ч. 1-2, 1927. Упорядникові не пощастило віднайти згадані чотири джерела, тому обмежується тільки згадкою про них.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ВІРШІВ

Аполлон і Дафна 53
 Бабине літо літає 28
 Багряна піраміда 82
 Біля сфінкса 62
 Блажен той 221
 Богдана стрічають 89
 В ганку, наче вибухли із бутлів вина 27
 В дверях у сні з'явивсь 125
 В очах, мов сонце сходить 189
 В росах 37
 Вдарило по садках 194
 Велика глуша 44
 Великоднє (Впади годино) 147
 Великоднє (Христос воскрес) 130
 Весна 72
 Вже в крайсвітні безодні 30
 Вже місяць холодний такий 31
 Вітри безпритульні, голодні 113
 Вічна слава 117
 Вогонь не гуде 25
 Возстала, лик закрила 148
 Волинь 45
 Вони злились в єдину гаму 116
 Впадіте на земське лоно 146
 Встав місяць-ріг 225
 Всі враз 232
 Гей там недобрими 20
 Гетсиманія 21
 Гірчавінь полинів 63
 Гоголь 213
 Два 98
 Де ще під небом Твоїм 119
 День гніву 155
 Десь високо блакиттю 24
 Див 142
 Див кличеть 138

Дивний образе таємний 46
 До Базару 174
 До Бродів 178
 До Св. Володимира 203
 Дорошенко 19
 Дракон і Прозерпіна 55
 Епіграмне 66
 Ехо 56
 Жабиний хор 36
 З “Античних мотивів” 52
 З Апокаліпси 154
 З “Волинських сонетів” 43
 З завнього зшитка 202
 З Євангелії 166
 З листа 73
 З літопису 120
 З ночей криваві дні ставали 183
 З поеми “Тризна” 222
 Заблудилось ягнятко в степах 230
 Завіса тайну віддала 145
 Зайчики 106
 Замість колискової 107
 Засяє день, і сутеніє 188
 Зачаття 205
 Зелені, червоні, лілові 49
 Золота діжка 128
 Золотий дош 54
 Зречення 129
 Зупинилося літо 51
 І знову десь на обріях помалу 29
 І хотів би підбігти ти 228
 Івасик Орлик 104
 Із циклу “Голод” (II) 190
 Із циклу “Голод” (III) 191
 Із циклу “Голод” (IV) 192
 Ілля Муромець на роздоріжжі 16
 Істина 131

Київ 88
 Ким це намальовано 32
 Кінець Атлантіда 161
 Кінцесвітнє 137
 Княгиня металева 149
 Коли гай на обрію квітне 47
 Коли земля, як давні “тріє царі” 77
 Коляда 71
 Крізь смерть 95
 Крути 93
 Лист 74
 Листопадове 127
 Лише цілуєш ті вуста 76
 Лісун 181
 Людство 111
 Матерям 219
 Мене сонцем налито ущерть 39
 Мить 227
 Можливо, лиш вона 114
 Молитва (О, Ти, що тамо, де
 Почаїв) 67
 Молитва (Чи на рідних полях) 123
 На Боні 43
 На Великдень 110
 На лист 214
 На місяці 226
 На північному бігуні 225
 На привіт 215
 Над світом кличе чорний Див 160
 Над Христом 115
 Нам не знатъ, як загашено кров 124
 Не давала ще сонцеві ти 48
 Не знає спочину сейсмограф 150
 Небеса в воді 35
 Недобре 136
 Нема й не буде Арсена 68
 Немає тяжкої покари 75
 Ніч ітиша на сторожі 216
 О, іх не триста 153

О. Ольжичеві 122
 Обрій не витрима 144
 Ой, заграло небо 226
 Октава 69
 Ольжич 126
 Орда іде 80
 Осінне (Бенкетуй, молода
 княгине) 58
 Осінне (Вина по виноколі) 99
 Осінне (Всіх до столів
 кличемо) 173
 От високо став місяць 230
 Пані Галі 201
 Пам'яті Ольжича 132
 Перед птахами десь 225
 Перун 121
 Перший день оце 224
 Після дощу 197
 Плач Ярославни 15
 Побіла вдова Осінь 39
 Погасли у небі зорі 135
 Подивися туди, подивись 140
 Портрет 78
 Про сонячну вроду 196
 Просто. Не йти праворуч 92
 Пустеля 135
 Різдво 210
 Різдвяна казка 108
 Різдвяне 141
 Русалки 57
 Сатир і німфа 52
 Свіже сіно, ясла кленові 103
 Світанок 217
 Сирени 171
 Скільки в неї курчаток-
 піскляток 227
 Сміх і щебети 70
 Сніжка 228
 Сокіл 91

Сон Перуна 79
Сонет 61
Спинилось на людині око отнє 159
Спомин 22
Строфа (на немолитву) 132
Сурми, архистратижа міде 151
Та усмішка неждана 234
Там дзвоняньт на вежах 18
Татари 81
1941—1944 155
Тож у душі так тихо 224
Упало на луг вороння 224
Фрагмент із “Переображення” 207
Хай жало гадове 233
Хай серце і око гострі 233
Хати біліше сорочок дівочих 42
Хвилюють, ходять, шумлять
жита 197
Ходить осінь, молодиця
смаглилиця 26

Хоч і тужитиму ще може 112
Хрест 83
Христос 158
Це повітря — вино з льоднику 64
Чогось страшно мені 195
Шевченко (Гримлять
прокльонами) 211
Шевченко (Позерства — ні
на зерня) 212
Шевченко (Сонет) 97
Шуми і шелести 41
Ще просонню сповиті 229
Юрій 87
Ялинка 198
Як добре по хрусту гілки 204
Як і учора “хмари скрізь” 143
Як півень червоний на сідалі 39
Як рельси синню одпливають 65
Як срібно скрізь 32
Якісь білі крапки 193

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ПЕРШИХ РЯДКІВ

Ангели, Божії діти 141
Бабине літо літає на вітрі 28
Багрим недобрим колом 136
Бенкетуй, молода княгине 58
Бі ко поятим глас витязя 120
Блажен той на світі 221
Бог та Білій і Чорний 127
Був собі хлопчик Івасик 104
В ганку, наче вибухли із бутлів
вина 27
В дверях у сні з'явивсь 124
В мороці неладу, в пітмі підлот 93
В очах, мов сонце сходить
світле 189
В пустелі безлюдній встаєш 83
В рожевій курявлі дорога 22
Вдарило по садках 194
Ведмедиця йде на ножа 219
Вже в країсвітні безодні
обличчям 30
Вже місяць холодний такий 31
Вина по виноколі 99
Від неї кров сторіками сторік 81
Віквічно в облозі 202
Він із якимись людьми 207
Вітри безпритульні, голодні 113
Вогонь не гуде. Дим не валить 25
Возстала і лик закрила 148
Вона спішить закрити свої
принади 54
Вони встають живими у словах 98
Вони злились в єдину гаму 116
Впади, годино великомдня 147
Впадіте на земське лоно 146
Всіх до столів кличено 173
Всі враз, як розрив гранати 232
Встав місяць ріг, жене хмарок 225
Гей там недобрими 20
Гірчавінь полинів 63
Гримлять прокльонами погрози 211
Гукнув у праліс Пракий 217
Гураганом кінь під паном 16
Де ще під небом Твоїм 119
Десь “вверху древа”, в нетрях,
пущах 142
Десь високо блакиттю
заливається 24
Дивний образ таємний 46
Дикими співами виє 81
Доби славної та великої 117
Досить личин. І золото стало
тъм'яне 149
Жабиний хор не дастъ собі
спокою 36
Жив князь колись, наслухавшись
багато 131
З ночей криваві дні ставали 183
Заблудилось ягнятко в степах 230
Забула ринь лінівая Горинь 45
Завили собаки, як на пожар 190
Завіса тайну віддала 145
Заклекотало десь у горлі 96
Занадто панська Польща 19
Заснув утомлений Іосиф 62
Засяє день, і сутеніє 188
Зелені, червоні, лілові 49
Землею і вітром — зловіснії
луни 80
Зростає грім дніпрових струн 79
Зупинилося літо 51
І знову десь на обріях помалу 29
І кинули його кияни 121
І місяць мені наліво 201
І приступили: подивись 166

І ти... З царем отим і богом 129
І хотів би підбігти ти 228
І хризантеми й орхідеї 78
Із Подебрад до Праги і назад 61
Ім північні вітри гудуть 95
Каже ангел дитині 111
Ким це намальовано 32
Коли гай на обрію квітне 47
Коли земля, як давні “тріє цари” 77
Коли навік зачиниться труна 69
Колишу свою дитину 115
Крута дорога із Крут 122
Легка й швидка маленька п'ята 52
Лише цілуєш ті вуста 76
Людська мудрість торкнула б
 місяця 158
Лютим жорстоким дзвоном 174
Має квітів повну пелену 72
Мене сонцем налито ущерть 38
Мете і мете 106
Можливо лиш вона, та туга
 невисипуща 114
Мури якісь, хтось ридає на
 мурах 15
На Великдень діл і вись 110
На морі не хвілі ходять 161
Над світом кличе чорний Див 160
Нам не знати, як загашено
 кров 124
Настояна на золоті й рубіні 55
Не буду тобі такої 107
Не вір, вродливко, Лісунові 181
Не давала ще сонцеві ти 48
Не заснула Божа мати 128
Не знає спочину сейсмограф 150
Не лише міста і села 198
Не пави кликнули, не меви 138
Не стукнув навіть: “одчини” 215
Небеса в воді — в синім неводі 35

Недавно стрінутому літу 73
Нема й не буде Арсена 68
Нема тяжкої покари 75
Нечесна, нечиста гра 132
Ніхто і ніщо не диха 226
Ніч ітиша на сторожі 216
О, їх не триста 153
О, святая 222
О, Ти, що тамо, де Почаїв 67
Обрій не витрима, стогне під
 хмарами обрій 144
Ой, заграли музиченки на
 горбу 231
Ой, заграло небо, ой, заграло 226
Ой, колись оцей ножик 192
Ой, мабуть, не гаразд 178
От високо став місяць у небі 230
Паслися в лузі коні й лошата 37
Перед птахами десь
 розкрилася 225
Перед силою сил 132
Перший день оце — сивий
 такий 224
Під жарти й сміх у легкому
 розгоні 43
Підійнявся злотно зелено 88
Підлили в лямпаду масла 71
Побідила вдова Осінь свою хату 40
Погасли у небі зорі 135
Подивися туди, подивись 140
Позерства — ні на зерня 212
Постій! Постій! А Дафна утіка 53
Похитнулися міри і виміри 203
Про сонячну вроду не мрій 196
Просто. Не йти праворуч 92
Пустеля 135
Пустка. Смерть. Ні кораблям, ні
 лодкам 225
Розкодолося небо 154

Свіжес сіно, ясла кленові 103
Серед лісів збіговисько хаток 44
Сипнув якстій з тієї хмарки 197
Сирінга в ній, і флейта, і китара 56
Сказав хтось: “Молошно і
 медяно” 191
Скільки в ней курчаток-
 піскляток 227
Сліпучо вибухли крила 205
Смертельний піт лице кривавить 21
Сміх, і щебети, і галас 70
Сокіл літа високо 91
Спинилось на людині око отне 159
Сурми, архистратижа міде 150
Та се ж грудка з небесних
 зірок 228
Та усмішка неждана, мила 234
Такі непримиренність і
 напруга 126
Такої хвилі-дивини 214
Там арс і секс. Там Бог і
 сатана 213
Там дзвонять на вежах 18
Ти Богом посланий, Богдане 89
Ти послухала мене 59
Тож у душі так тихо, як
 у церкві 224
У нас, без просвітку убогих 66
У ніч липневую, у затишкові
 балки 57
У силі своїй всепотужній 87
Учетверте — громове ущерть 155
Уночі, в убозтві навколо 210
Упало на луг вороння 224
Уся у хлібі вона 157
Хай гнівна десниця скине 152
Хай серце і око гострі 233
Хай жало гадове пече 233
Хати біліше сорочок дівочих 42
Хвилюють, ходять, шумлять
 жита 187
Ходить осінь, молодиця
 смаголиця 26
Хоч і тужитиму ще може 112
Христос воскрес! Давно
 затерся 130
Це було колись на півні 171
Це бурено випнуте вітрило 97
Це повітря — вино з льоднику 64
Чи на рідних полях 123
Чого ця мить така окрема 227
Чогось страшно мені, чогось
 боязко 195
Чорні, чорні пашечки прів 137
Шуми і шелести 41
Ше просонню сповіті 229
Шо за дивна то новинка 108
Я нічого не мав і не матиму 74
Як добре по хрусту гілки 204
Як учора “хмари скрізь” 143
Як півень червоний на сідалі 39
Як рельси синню одливають 65
Як срібно скрізь! Куди не кинь 32
Якісь білі крапки миготять 193

СЛОВНИК НОВОТВОРІВ І МАЛОВЖИВАНИХ СЛІВ

Апокаліпсис — книга кінцесвітніх пророцтв у Новому Завіті

Аполлон — (грецька мітол.) бог світла і сонця, син Зевса і Латони

Батий — (?) — 1255) монгольський хан і полководець, засновник Золотої орди

бгати — звити, збирати, впихати

безберегий — безмежний, без берегів

бездихан — не дихаючий

беседи — розмови, бесідування

Бетлем — Вифлеєм

бисть — бути

біловіссонний — (віссон — дорога матерія) білошатий, вдягнений у дорогі білі шати

Білогорський хрест — хрест Маркіяна Шашкевича на Білій горі

білозем — (асоціація до слова "чорнозем"), біла земля, перено-сно: дівоче лоно

білокориця — береза

благоуханий — пахучий, приємно запашний

богохульний — зневажаючий Бога

борзокопитний — швидкий, швид-коногий, швидкокопитний

бран — полон, набір

брань — боротьба, змаг

буз — бузок

вверхи древа — на вершку дерева (алюзія до "Слова о полку")

велик — великий

веселки — весняні журавлі, ті що повертають з вирію

вий — виття

вись — висота, небо

внеслий — піднявши

виноколо — виноградник

виночери — черпаючі вино

вихорі — вітри

владарить — володіє

во врем'я оно — в давній час, ко-лісь

вогненноляве — як вогненна лява

Водяник — (укр. мітол.) дід, що живе в озерах і ріках, теж морський цар

возлюбити — полюбити

всус — даремно

Гетсіманія — комплекс подій у Гетсіманському саду

гіперборейці — грецька назва для північних причорноморських племен

глад — голод

глас — голос

гливий — раса коней, сіро-жовті,

голоснорогий — голосний звук рога

гоньба — гонитва, переслідування

Горинь — ріка на Волині, права притока Дніпра

Гориньгради — міста над Горинню

горич — гаряч

горі імієм серця — вгору піднесім серця

горілонь — догори лоном

господа — хата

град — місто

гради — огорожі

грозна — гроня

гусла — давній струнно-смичковий інструмент

Дажбог — (укр. міт.) син Сварога, бог сонця, світла, вогню; згодом бог житв і достатку

дальматика — зовнішня риза диякона або єпископа в західній церкві

Даная — (грецька мітол.) дочка царя Аргосу Акрісія, народила від Зевса (що прийшов у формі золотого дощу) Персея

двигжитъ — двигти

двоєдиний — (антитезна словосполучка), подвійної природи і один

д'горі — угору, у висоту

Деревляни — плем'я, що жило на Волині

десниця — права рука

джура — зброєносець козацької старшини

Див — лиховісна істота чи птах, що накликає нещастя (у "Слові о полку")

дів'його — дівочого, дівичного

Dies Irae — День Гніву Божого

діл — тут: земля

доднесь — досьогодні

древле — в давнину, давно

еси — є

жаский — страшний

жизний — живущий, плодоносний, плідний

заглушнява — заглушливий гамір

заглушша — глуха місцевина

зарно — завидно

зациний — славний, знаний

Звіздань — річка коло Базару

зів — рот, зівання

злодух — злий дух

злоречий — віщуючий зло, прорікаючий зло

ізбрано — зібрано

ізумруд — смарагд, зелень

Ілля Муромець — багатир, герой давніх билин

кимвали — старий музичний інструмент

Калина — тут: Україна

комонник — кіннотчик

комонь — кіннота, кінь

костер — костири, вогнище

Кракатау — вулканічний острів в Індонезії

Латона (Лето) — (грецька мітол.) дочка титанів, матір Артеміди і Аполлона від Зевса

Леда — (грецька мітол.) насилювана Зевсом у виді лебедя

Либедь — річка в межах Києва, названа від Либеді, сестри братів Кия, Щека і Хорива

лик — обличчя

лицаріє — стає лицарським, олицарюється

Ліліт — жідівська богиня-демон, в повірях нічний убивця дітей, теж символ сензуальності

ліпота — краса

Лісун — (укр. мітол.) пів-людина, пів-козел, що живе в лісах

логво (у логові) — лігво

лодъ — човен

ложесна — лоно, живіт

лохнугти — бути у відчай

лязурок — синька, що вживається з вапном до білення хат

метелиха — буря, метелиця

метелево — метіння, вітровій
міцносмолій — міцний як смола
мрок — морок, мряка
мукотворний — що чинить страждання, муки
м'якість — м'якість
наголубити — опестити
надушертно — понад вінця, щедро
найладніша — найкраща
наперсний — на перса, нагрудний
настолити — поставити на стіл, по-
дати на стіл
невід — рибальська сітка
недвижен — нерухомий, непоруш-
ний
неізреченна — вірна, що не зріка-
ється
низь — низина
ничуть — никнуть
нім — німий
Німфа — жіноче божество, пов'я-
зане з природою (водна, гірська,
полева німфа)
нічесоже — ніщо
нощ, нощний — ніч, нічний
Обри — кочовниці племена, що на-
падали на Україну
одр — постіль, мари
окрес — округа
оловір — (грець.) пурпур
опочилий — упокоєний, померлий
орикалки — метал, що, за повір'ям,
був лише в Атлантіді
осіннiti — накрити, оповити
осіян — прояснений
отнiй — батьківський, отчий
ошестоножений — обданий шести-
ногами, тут: людина на стільці
ошую — лівий, з лівого боку

ошер — (від ошерятися) вищере-
ність
пагор — горбок, пагорб
папруги — смуги, теж рід упряжі
парокрилець — янгол
пастиво — пасовисько
патериця — палиця
Перун — (укр. мітол.) бог дощу,
бліскавок і грому
Пирогоща — церква св. Богороди-
ці Пирогощі, збудована Мсти-
славом I, сином Мономаха (тоб-
то замкова церква, що серед му-
рів)
піли — піяли
пламена — полум'я
плат — хустина
поверженний — вкинутий
повідь — наводнення, повінь, теж
розповідь
подвигнеться — піднесеться
полозки — частина саней
поприще — череда, теж поле, путь
Посулля — землі над річкою Су-
лою, де починаються степи
правремено — давній вік, прасти-
рий час
пребудь — будь
прегради — перепони, заборона
Прозерпіна — (грецька мітол.) бо-
гиня плідності і підземелля
проміття — заграва
просіння — просьба, прохання
птахолов — тут: смерть
рань — тут: ранок
рать — військо
рикаjай — рикаючи
ринь (рин) — плав, струм ріки
розверзати — розкидати

розімжений — від імжити — мжи-
ти, падати дрібним дощем
роздросторити — розпростерти
(теж поширити в простір)
рушно — метушливо
Сатир — (грецька мітол.) частин-
но звір, частинно людина, жив у
лісах і горах, символ сензуаль-
ності і розгульні
світлоликий — з ясним обличчям,
ясноликий
сирінга — музичний інструмент
сквернота — погань, бруд
скімен — скімління
скит — вигнання
скоб — степовий орел
снігостелиха — сніговія
солод — солодкий
споночлій — темний, замінений в
ніч
срібноросся — сріблисті роси
стратеж — сторож, хоронитель
Стрибог — (укр. мітол.) бог віт-
рів, річок і негоди
strom — струмінь (ріки)
стокрот — сто разів, стократно
сторокотний — голосний, сто-гуч-
ний
стязі — прaporи
Сурож — місто на Криму (тепер
Судак)
тамо — там
тать, таті — злодій, грабіжник
твар — обличчя
тра — треба
Тракія — частина причорноморя
трикрати — тричі, трикратно
тройжalo — потрійне жало

туринський плат — хустина з від-
ображенням Христового облич-
чя
тяжковагес — тяжке, ваговите
Тъмуторокань — колишня грецька
колонія Таматарха над Чорним
морем, тепер м. Тамань
узи — зв'язі, вузли
укрутний — тяжкий, скрутний
умилостив — ублагай, упроси
факели — смолоскипи
харалужний — сталевий
ходе — ходить
хупавий (а) — гарний, красивий,
наряджений
цури — куски, цюрпакли
червлена — червона
чоло-мед — чільний, міцний, най-
крашій мед
чорнокрилявина — багато пташні
(наче галявина чорних крил)
чорнопапруге — в чорних пасмах
чотири великі В — поклик україн-
ського т-ва "Сокіл": Всі Вперед,
Всі Враз!
шатери — шатра
ябка — яблука
ярий — яркий, запальний, огнен-
ний, весняний, молодий
Ярило (Ярун) — (укр. мітол.) бог
сонця, весни, любострастя і плід-
ності
Ярославна — друга дружина князя
Ігоря, дочка князя Осмомисла
яросний — розбуджений, пристра-
сний, запальний
ястви — харчі, їстива

ВІД ВИДАВНИЦТВА

“Живемо в часах, коли дійшло до того, що поети мусять виправдювати своє право на існування й коли дуже часто не вміють на це спромогтися, та й самі починають зневірюватися, чи вони потрібні”.

Чи оці слова Богдана Антонича, сказані ним при одержанні літературної нагороди у Львові 31 січня 1935 р., можна та й з такою ж силою правдивости повторити в нас теж сьогодні — хай тут відповідю стаєтися слова Олекси Стефановича, сказані ним — кругло 30 років після Антонича — в часі зустрічі й розмови з ним у Бонфало, в ЗДА. Він сказав: “Кому потрібні сьогодні, та ще й тут, поети і їх поезії — для кого ж хочете їх видавати?”

Це були його слова на мою чергову пригадку про обіцяну ним — ще 1946 р. в повоєнній Німеччині — підготову до друку його збірки поезій.

А в листі від 31 серпня 1955 р. у відповідь на листа м.і. з вісткою про успішність моїх заходів для видання “Княжої емалі” Оксани Лятуринської, він м.і. написав: [...] “не гроші, а вільний час потрібен мені. Про збірку О. Лятуринської знаю [...] Щодо моєї збірки, то справа з нею стоїть гірше, вона — просто неактуальна: я зараз не поет, а чорнороб, роблю тільки 2 речі: 1) Працюю (як на свої роки, досить тяжко) і 2) видихаю цю працю. Це заразом і відповідь на Ваше: “Як і що коло Вас?”

Врешті в часі ще одної з ним зустрічі в 1965 р. — на його запрошення в його помешканні в Бонфало, — він заявив: “Так, я оце тепер таки готую свою збірку, але вона не тепер появиться, а — по мої смерті”...

Це була тоді вже остання особиста зустріч і розмова з поетом. А 4 січня 1970 р. вдарила важким ударом телефонічна вістка: Олекса Стефанович відійшов у вічність.

На похорони не зміг поїхати, але зразу ж думка: “Де твори-рукописи поета — яка їх доля?”

Листи-запити, розшуки, заходи і врешті в кінцевому висліді — оця появя зібраних його творів. Так, як і сказав: “по смерті”. У 5-річчя відходу.

Відхід у вічність і — вічний скарб творчого духа у спадщині.

■
Поява оцього зібрання творів це — поруч ніяк немалої праці й заслуги їх упорядника — добра заслуга Товариства Волинян у Торонті.

Почалось діло від розмов із сусідом волинянином, Іваном Міщеню (та й не тільки волинянином, але й одним із організаторів українського протинімецького розистансу вже під кінець 1941 року на Волині, коли це в її “важкій тишині” таки — “раптом все прокинулося збісну”). (О. Стефанович — “З Волинських сонетів”).

А розмови наші були про дві і майже одночасні великі втрати великих уродженців Волинської Землі — в січні 1970 р. Олекси Стефановича, а в червні 1970 р. Оксани Лятуринської — та про долю їх творчих спадщин.

Відтак зустрічі-наради з Управою Товариства Волинян у Торонті — із остаточною постановою: фундуємо видання творів нашого поета, нашого — Стефановича!

Яке ж, після ряду всяких гірких досвідів, радісне почуття — вершити із скромними, а з духововою культурою нашадками деревлян — гідне діло духової культури!

І чи ж в отому радісному почутті не годиться згадати отут — для доброї пам'яті і для доброго шляхетного прикладу — поіменно всю Управу Товариства та одночасно членів і організаторів зібраного меценатства на літературно-видавничий фонд творів О. Стефановича. За цінне діло для нашої культури належить наше загальне признання і наша вдячність.

Управа Товариства Волинян у Торонті, Канада:

Волосевич Марія, почесна голова
Гетьманчук Микола, діючий голова
Степанюк Арсен, заступник голови
Важний Олександер, секретар
Пригорницький Дмитро, скарбник
Лавринюк Федір, культ.-осв. реф.
Олійник Іван, член управи
Біюмен Леонід, член управи
Міщеня Іван, член управи
Шлапак Іван, член управи
Довгаль Іван, член управи
Божик Павло, голова контрол. ком.
Цимбалюк Федір, член контрол. ком.
Сергійчук Микола, член контрол. ком.

Видавничий Комітет Товариства Волинян:

Міщеня Іван, голова
Степанюк Арсен, член
Шлапак Іван, член
Сергійчук Микола, член.

На зневіру Олекси Стефановича — з його 15-річною творчою мовчанкою! — чи він, як поет і його твори потрібні — оце відповідь оцією книгою. Вона, хоч і посмертно, але таки достойно сплачений великий наш моральний довг супроти одного з найвидатніших поетів нашої доби. Супроти поета, що дав не тільки, повторюючи слова Е. Маланюка, “першшу спробу синтези”, але — в остаточному творчому підсумку — таки та й високоцінну синтезу аполлонського й діонізійського начал у нашій поезії.

Б. Гошовський

ЗМІСТ

Слово від упорядника	5
Вступна стаття — Іван Фізер	7

ПОЕЗІЙ (1923—1926)

Плач Ярославни	15
Ілля Муромець на роздоріжжі	16
Там дзвонять на вежах	18
Дорошенко	19
Гей там недобрими	20
Гетсиманія	21
Спомин	22
Десь високо блакиттю заливається	24
Вогонь не гуде. Дим не валить	25
Ходить осінь, молодиця смаголиця	26
В ганку, наче вибухли із бутлів вина	27
Бабине літо літає на вітрі	28
І знову десь на обріях помалу	29
Вже в країсвітні безодні обличчям	30
Вже місяць холодний такий	31
Як срібно скрізь! Куди не кинь	32
Ким це намальовано	32

STEFANOS I

Небеса в воді — в синім неводі	35
Жабиний хор не дасть собі спокою	36
В росах	37
Мене сонцем налито ущерть	38
Як півень червоний на сідалі	39
Побілила вдова Осінь свою хату	40
Шуми і шелести, шуми і шелести	41
Хати біліше сорочок дівочих	42
З “Волинських сонетів”:	
I. На Боні	43
II. Велика Глуша	44
III. Волинь	45
Дивний образе таємний	46

Коли гай на обрію квітне	47
Не давала ще сонцеві ти	48
Зелені, червоні, лілові	49
Зупинилося літо	51
3 "Античних мотивів" (сонети):	
I. Сатир і німфа	52
II. Аполлон і Дафна	53
III. Золотий дощ	54
IV. Дракон і Прозерпіна	55
V. Ехо	56
Русалки (сонет)	57
Осінне. I. Бенкетуй, молода княгине	58
II. Ти послухала мене	59
Сонет	61
Біля сфінкса	62
Гірчавінь полинів	63
Це повітря — вино з льоднику	64
Як рельси синню одливають	65
Елігамне	66
Молитва (О, Ти, що тамо, де Почаїв)	67
Нема їй не буде Арсена	68
Октава	69
Сміх і щебети і галас	70
Коляда	71
Весна (Має квітів повну пелену)	72
З листа	73
Лист	74
Немає тяжкої покари	75
Лише цілуєш ті вуста	76
Коли земля, як давні "тріє царіє"	77
Портрет	78
Сон Перуна	79
Орда іде	80
Татари	81
Багряна піраміда (сонет)	82
Хрест I і II	83
Юрій	87
Київ	88
Богдана стрічають	89

Сокіл	91
Просто. Не йти вправоруч	92
Круті	93
Крізь смерть	95
Шевченко (Заклекотало десь у горлі)	96
Шевченко (сонет)	97
Два (сонет)	98
Осіннє (Вина по виноколі)	100

STEFANOS II

Свіжеє сіно, ясла кленові	103
Івасик-Орлик	104
Зайчики	106
Замість колискової	107
Різдвяна казка	108
На Великдень	110
Людство	111
Хоч і тужитиму ще, може,	112
Вітри безпритульні, голодні	113
Можливо, лиш вона, та туга невисипуша	114
Над Христом	115
Вони злились в єдину гаму	116
Вічна слава	117
Де ще під небом Твоїм	119
З літопису	120
Перун	121
О. Ольжичеві	122
Молитва (Чи на рідних полях)	123
Нам не знати, як згашено кров	124
В дверях у сні з'явивсь	125
Ольжич	126
Листопадове	127
Золота діжка	128
Зречення	129
Великоднє (Христос Воскрес)	130
Істина	131
Пам'яті О. Ольжича	132
Строфа (на немолитву)	132

КІНЦЕСВІТНЕ

Пустеля	135
Погасли у небі зорі	135
Недобре	136
Кінцесвітне	137
Див кличеть I і II	138
Подивися туди, подивись	140
Різдвяне	141
Див	142
Як і учора, "хмари скрізь"	143
Обрій не витрима	144
Завіса тайну віддала	145
Впадіте на земське лоно	146
Великоднє (Впади годино великоціня)	147
Возстала і лик закрила	148
Княгиня Металева	149
Не знає спочину сейсмограф	150
Сурми, архистратижа міде	151
Молитва (Хай гнівна десниця скине)	152
О, іх не триста	153
З Апокаліпси	154
День Гніву	155
1941 — 1944	157
Христос	158
Спинилось на людині око отнє	159
Над світом кличе чорний Див	160
Кінець Атлантіди I, II, III, IV, V	161
З Євангелії	166

ФРАГМЕНТИ I

Добірка автора	171
Сирени	173
Осіннє	174
До Базару	178
До Бродів	181
Лісун	184
З ночей криваві дні настали	184

ФРАГМЕНТИ II

Добірка упорядника	187
Хвилюють, ходять, шумлять жита	188
Засяє день і сутеніс	189
В очах, мов сонце сходить світле	190
Із циклу "Голод" (II)	191
Із циклу "Голод" (III)	192
Із циклу "Голод" (IV)	193
Якісь білі крапки миготять	193
Вдарило по садках	194
Чогось страшно мені	195
Про сонячну вроду не мрій	196
Після дощу	197
Ялинка	198
Пані Галі	201
З давнього зшитка	202
До Св. Володимира	203
Як добре по хрусту гілки	204
Зачаття	205
Фрагмент із "Переображення"	207
Різдво	210
Шевченко (Гримлять прокльонами)	211
Шевченко (Позерства — і на зерня)	212
Гоголь	213
На лист	214
На привіт	215
Ніч ітиша на сторожі	216
Світанок	217
Матерям	219

ПЕРЕКЛАДИ

"Блажен той" Тараса Шевченка (з російської)	221
З поеми "Тризна" Тараса Шевченка (з російської)	222

ВІРШІ ВИКЛЮЧЕНІ АВТОРОМ З РАННІХ ЗБІРОК

Тож у душі так тихо, як у церкві	224
Перший день оце — сивий такий	224
Упало на луг вороня	224

Перед птахами десь розкрилася	225
Встав місяць-ріг	225
На північному бігуні	225
На місяці	226
Ой, заграло небо	226
Скільки в ній курчаток пискляток	227
Мить	227
Сніжка	228
І хотів би підбігти ти	228
Ще просонню сповиті	229
От високо став місяць у небі	230
Заблудилось ягнятко в степах	230
Музики	231
Всі раз	232
Хай серце і око гострі	233
Хай жало гадове пече	233
Та усмішка неждана мила	234

СТАТТИ

Олекса Влизько	236
О. Ольжич	248

Складаний портрет поета як людини	253
Примітки	267
Покажчик відгуків на твори Стефановича	285
Алфавітний покажчик віршів	286
Алфавітний покажчик перших рядків віршів	289
Словник новотворів і маловживаних слів	292
Від Видавництва	296

Фотопортрети автора на стор. 2, 99, 166, 183.

Автографи на стор. 134, 170, 186.

ОЛЕКСА
СТЕФАНОВИЧ
ЗІБРАНІ
ТВОРІ